

meddobje xii 4

entresiglo

FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), NUEVO MUNDO (241); KAREL RAKOVEC (ARGENTINA), HARMAGEDON (243), TOŠAK (243), BASEN O GOREČEM VRELCU IN AZBESTNI ŽOGICI (244); FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), METAMORFOZA (245); ALOJZ REBULA (ITALIJA), NEZNANA ZVEZDA (252); VLADIMIR KOS (JAPONSKA), DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI RIŽ (277), ŽENA Z BELO KRINKO (278), OTOČANKE (278); FERNÁN SILVA VALDÉS - TINE DEBELJAK (ARGENTINA), MARTIN FIERRO (279); ZYGMUND KRASINSKI - TINE DEBELJAK (ARGENTINA), MOLITVENIK ZA GOSPO BOBROWO (281)

PROBLEMI: MIRKO GOGALA (ARGENTINA), SKOZI PRIZMO OKROGLE MIZE (294)

KRITIKE IN PRESOJE: FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), BORIS PAHOR: ODISEJ OB JAMBORU (313)

LIKOVNIKI: IVAN BUKOVEC (320)

UMETNOSTNA PRILOGA: SLIKAR IVAN BUKOVEC

M E D D O B J E

Splošnokulturna revija

Leto XII

Št. 4

IZDAJA SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA. UREDNIK FRANCE PAPEŽ.
ZUNANJA OPREMA FRANCE PAPEŽ. DIAGRAMACIJE IN PRILOGA ARM. MARJAN
EILETZ. — NASLOV UREDNIŠTVA IN UPRAVE RAMON L. FALCON 4158, BUENOS
AIRES, ARGENTINA.

Director responsable: dr. Valentín Debeljak

Revija izhaja štirikrat na leto. Za podpisane prispevke odgovarja avtor. Spisi
s psevdonimom se objavijo le, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.
Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je 83. publikacija Slovenske kulturne akcije.

Tisk tiskarne Editorial Boraga SRL., Pedernera 3253, Buenos Aires

Registro Nacional de Propiedad Intelectual No. 1140352

CORREO ARGENTINO	
Suc. 6	
CONCESION 7806 R.P.I. 1140352	TARIFA REDUCIDA

NUEVO MUNDO

FRANCE PAPEŽ^v

Tener una casa,
estar seguro en la noche,
vivir en lo más lejano,
pero recordar, sentir y crear
con un impulso hacia la libertad
y los caminos;
tierras viejas son tierras nuevas,
sin espantosas manifestaciones del pasado,
pero con un sol grande acero
piedra

y una fé

y la carne cotidiana -
esto es nuestro mundo.

La realidad de la existencia
frente a los que pretenden de lo absoluto,
a los que aspiran salir
al borde del bosque -
esto es nuestro mundo

y tenemos que hablar de él,
mostrar, revelar,
indicar, donde y porque,
la hora, el día y la estación;
reflexionar exactamente
contra todas las mistificaciones,
ilusiones primaveras
y no a unirse a cualquier partido,
sino dar cuenta de los hechos
y ocupaciones,
querer hablar
y no desfigurar con quimeras,
no pensar con nostalgia:
el viejo mundo ha terminado,
o decir: aquellos tiempos...

Esto es un mundo nuevo,

una vida a renacer,
vivir en lo más lejano,
tierras viejas nuevas,
rehacer el pasado
realmente necesario.
Esto es nuevo -
no un mundo pequeño
sino algo como
son las cosas
y como son los sueños.

SONETI O ZRAKU

KAREL RAKOVEC

HARMAGEDON

V sukno škrlatno morja vbadam veslo,
srebrnih kapelj nit v zahajajočem
soncu gori. Doseči mejo hočem
nocoj in šepniti stražarju geslo.

Od spodaj zastor se osvetli, podčrta
obzorje v mrak obsojene dvorane.
Porodna stiska se v zapestjih zgaže,
ločnica lije s sklonjenega hrbta.

Nebo in zemlja sta se v noč stopila,
zrak onečistil, les spremenil v svinec.
Jaz sem sam nase prikovan zločinec.

Mesec posije. Ob uri razvedrila
nihče ne moti pantomime rib, le
na vrhu roba prazen čoln se ziblje.

TOBAK

Ce arhitektura je zamrzla glasba,
življenje utekočinjena je sfinga,
stolp babilonski sopeč sredi ringa
(nevidna, komur manjka izobrazba).

V navpično sinjem dimu boš dogorel
cigareta nervoznega kadilca.
Zbičani zrak pod sabljo klovna brivca
dvignil se boš kot orel iznad borov.

Antinomijam znanosti se čudiš?
K smetarju z enciklopedijo, dragi,
nag boš sedel na Osirisovi vagi.

Ce dober je tobak, pesem pogrebno
poj ali ne – le eno je potrebno.
Cvetoča breskev, ti in jaz sva čudež.

BASEN O GOREČEM VRELCU IN AZBESTNI ŽOGICI

Ne vidiš vrha mu, kot bi se izgubljal
v neskončnosti, a v iskrach nad pestičem
azbestna žogica se smeje ptičem,
ki osmodil jih je sunek prvih zubljev.

Na mehki grivi zraka jezdi in sveti
s posojeno svetlobo, lahkoživa.
Curek hlasta po njej in hkrati odriva,
lovi jo ognjemet in noče ujeti.

Pojame strast goriva, stenj se niža.
Zacepeta princeska: „Tu ostanem!“
premisli si, ko lovki se približa,

in željna avantur skoči s kočije
v praznino, kjer jo umirajoči plamen,
ki pestoval jo prej, miže použije.

METAMORFOZA

FRANCE PAPEŽ^v

Pravzaprav ne vem, kako se je zgodilo – a bilo je kot v kakem Kafkovem romanu, le s to razliko, da sem vse, kar tu zapisujem, dejansko doživel in še danes doživljam. In ne samo jaz, ampak mnogi prijatelji in znanci. Nekega dne sem namreč opazil, da sem drugje, ne v svojem svetu, ne doma in tudi ne v tujini, kot jo navadno pojmuje; ne v Ameriki, ampak – drugje; da se mi je moj svet nekako izmuznil in se spremenil v drug svet in da se ta drugi svet pravtako spreminja in mi uhaja počasi, komaj opazno, kot senca. In v to spreminjanje in uhajanje sem postavljen sam in so postavljeni mnogi ljudje, tako da že daleč naokoli ne poznam nikogar; iti moram npr. na skrajni konec mesta ali še naprej, če hočem še koga ujeti, pa še takrat se komaj kaj pogovoriva, nekako odmaknjena in odtujena.

Grem v kavarno, kamor že toliko let zahajam. Še je tam, kot je bila – na oglu tretje ceste; osivelo, osemdeset do sto let staro poslopje, ki ga bodo, kot sem zvedel, demolirali in postavili novo, moderno. Vstopim v lokal, za trenutek postojim in se nekoliko razgledam – vse je kot je bilo. V tej kavarni se ni nič spremenilo – pač, stene so potemnile, mize in stoli so bolj ali manj razmajani, ves prostor je nekoliko zasmrajen od cigaretnega dima; tudi časopisov po stenah ni več, a tega prej nisem opazil, kajti že dolgo let ne berem več časopisov po kavarnah. Velika, orumenela stenska ura je še tam. Seveda, tistih starejših obiskovalcev, ki sem jih pred leti srečaval, danes skoraj ni več. Jaz redno obiskujem to kavarno; ugaja mi, ker se v njej z lahkoto vživljam v mesto, lagodno prebijem večer, zadovoljen. Sedem k mizi pri oknu. Na cesto troši sonce belo zelen in rumen prah svetlobe; iznad streh se kažejo vrhovi jamborov in dimnikov iz pristanišča. Stotine vozil drvi mimo – civilizacija in red – človek bi pri tem enakomernem, vražjem drvenju ponorel ali zaspal. Vlažen, vroč dan. Pride natak, ki ga poznam. Halo, dober dan! ¿Qué tal? Dosti prometa danes? Bedelak je že vdrugič tu, pije in nekaj čečka. Sicer pa takle dan človeka kar vleče sem in poriva tja, narazen in gor in dol. Sedem, omahljivo buden. Kava me poživi. Ko bo oni v kotu nehal kaditi, se bom lažje zbral in zamislil. Srebam – vse je kot vedno: intimno, prijetno snovno, nekoliko zadušljivo, a dobro. In vendar me občutek spremenjenosti

vsega prevzame. Čudna igra, ki se ji ne moreš odtegniti. Sem v drugem svetu, med drugimi ljudmi – to je dejstvo. In še to sem opazil, kar je najvažnejše in me trenutno najbolj skrbi – fizično in duhovno sem premaknjen, pretrgan, presukan, prevrtljen ali vragsigavedi kaj. Fizično sem npr. spremenjen, počrnel, s čudnimi oljnimi madeži po rokah in prsih – ob prostem času in ob nedeljah čepim in ležim na soncu, ždim v senci, eksistiram v kavarni. To je velemesto.

Kava me odtegne, zberem se ob knjigi, ki jo imam pri sebi. Zgodba o ladji, ki je križarila po teh južnih morjih. Mornarji so opazili nekje v podpalubju razpoko, ki je prepuščala vodo in so črpali in kleli razpoka se je večala voda vdira zrahljani škripci hudičeva ta pot po južnih morjih etc. Vrnem se v kavarno, na ulico in k stvarim, ki jih doživljam, k svoji preobrazbi – delikatna stvar. Najprej se sploh ne morem spomniti, kako kje in kdaj se je začelo, kakšen sem bil pred dvajsetimi leti, ne vem, počasna korozija absurda in hkrati brezupna situacija danes. Pozabil sem na tiste stvari, s katerimi sem se nekoč preveč ukvarjal – bilo je v svetu, ki ga najbrž ni več. Zavrgel sem, ali bolje rečeno, zavrženo je, kar sem imel in kar smo imeli za trdno in dognano; tudi kar je bilo resnično, je več ali manj problematično. Tako je danes v zraku in na zemlji. Ugotovim, da ne hodim več pokoncu in da govorim pravzaprav v nekem drugačnem jeziku. Ali zorim? Sem na poti v kakšno absolutno skrajno situacijo?

Zvečer grem k najbližjemu prijatelju, da bi se z njim o tem pogovoril, kolikor se je mogoče pogovoriti, kajti slutim, da govorim težko, okorno in nerazumljivo. Pripravim se in oblečem takó, da me bo lahko spoznal. On živi svoje življenje – romantično, spontano, polno vere in nevere, starega slovenstva. Sem je prišel pred tridesetimi leti in se zdaj še vedno vrašča v ta svet. Kdo je, kaj je bil, odkje, zakaj itd. me ne briga, kot me ne briga, kaj je bilo v tistem „tam“ in „nekoč“. Najdem ga nekako obešenega in visečega v mreži od stropa navzdol. V trenutku mi dvom napolni vso bit. Ali je to naša subjektivna lagodnost v velikem svetu in pravica do drugačnosti? Spremembe v novo? Ampak slovenska beseda nas še povezuje in ohranjanje slovenskih človeških vezi v objektivnosti sveta... Vendar ta spis ni esej, ne meditacija, hoče biti le pripoved o nekem pojavu, ki je zadel mene in nekaj oseb, ki jih poznam in ki so z mano v tej zdomski realnosti. Skušam zakričati, pa me prijatelj prevpije. Sploh mi ne da govoriti – pripoveduje vse mogoče o kulturi in politiki, o gospodarstvu in problematičnosti moderne civilizacije in kaj vem še o čem. Vse ve in nič. Seveda, nekaj podobnega doživlja, kot jaz – to je naša skupna usoda. Razkroj, menjava, pretres. Naše največje slovensko

romanje, kjer doživljajo romarji čudež že na poti. Prijatelj čuti to spremembo kot nekaj patološkega. Mislim, da trpi in se tako vrašča v čudno romanje. Gleda me in takoj določi: bolan si. Sam obiskuje psihiatra že več let, seveda na čisto drugi ravni, kot navadni obiskovalci psihiatrov. Jaz pa trdim, da je vse to nekaj drugega: občutje dvojnosti, reakcija zdomstva, globok eksistencialni in že kar metafizični zarez v naše slovenstvo. Govorim nestvarno. On se rešuje tako in tako, kaj ga brigajo drugi. Postreže mi s hladno pijačo in nato spet nazaj v mrežo. Vsak po svoje. Poznam nekoga, ki se rešuje in vživlja v ta svet tako, da sestavlja proklamacije za leto 1991, ko se bo končno zrušila tiranija in bomo prosto zadihali in se vrnil. Ja, vrnil se bom, zagotovo, saj zato sem tudi odšel. Kdo se ne bi vrnil in naredil konec tej prekleti preobrazbi, ki nas dela vsak dan bolj nerazumljive, daljne in spremenjene. Kot rečeno, s tem se rešujemo: eden piše spomine, drugi organizira, tretji roma-gara; igralec si vsako leto zamisli kako slovensko dramsko delo in ga predstavi na izviren moderen način. Medtem pa padamo, dejal bi, iz kroga v krog, vse globlje proti zemeljskem središču, ali pa – stvar je relativna – vse više proti zadnjemu nebu.

Predstavljaj si atlantsko ravnino, ki se od morja in od skrajnih mestnih predelov širi v nekoliko zmegleno, sivkasto neskončnost in se tam združi z vesoljem neba. Ampak nebo nad nami je sinje in glaževno čisto večino dni v letu in sonce drsi preko njega kot velika žareča krogla. Tu je vse drugače, kot pri nas – sonce je večje, bolj žareče, od njega izhajajo nekake puščice, ki prebadajo in žgejo da postaneš oglje nato zemlja in se prerodiš v travo koprivo žival kozmično silne zemlje.

V poletju smo – grem v predmestje in naprej v kontinentalno ravnino. Potopim se v travo, ki izgublja svoje zelenilo in ki v lahnem vetru valuje kot neskončno zelenorjavo pramorje. Zapletem se v suho vejevje, pod njim se belí kost, med travami so ostanki suhega mahu in gnitja; hodim po silnih prerijskih valovih, ležem in vonj zemlje me omami, zarijem se v prst med kamenje in druge elemente – čas in prah podoba zemlje božanske in spet sem kot nekoč, zelene muhe norijo, samo tistih drobnih slovenskih marjetic ni v stari divjini. Ne mislim več na to, da sem tu in da drsim preko stare spreminjajoče se stvarnosti – sploh premišljam ali niso vse to le odisejevske razvlečene sanje? Vse je naravno in nujno, pozitivno kontinuirno. Dvajset ali trideset let hodim vsak dan po isti poti na delo; dan za dnem opravljam iste posle v računovodskem oddelku tovarne. Ko grem po velikih tovarniških prostorih v kontadurijo, je vse nespremenjeno in nespremenljivo – sem in tja pripeljejo nov stroj ali odpeljejo starega, poderejo

kako steno, premaknejo mize, speljejo cevi sem in tja. V glavnem pa je vse tako, kot vedno. Madeži olja na betonskih tleh, brnenje, ropotanje, elektronsko žvižganje v vseh mavričnih tonih. In vse to mi je postalo domače, potrebno; zadovoljen sem, da sem tu, čutim konkretnost, prakso, organizacijo, impulz. Poznam delavce – mimogrede jih pozdravljam, hočem biti tovariško intimen. Dobro jutro. Menda ne čepiš že ves dan pri tem komadu. Katera ekipa bo zmagala v nedeljo – naša, bo? Dalje ne pridem, vendar sem v delovni življenjski skupnosti. Preklinjam, kritiziram, knjižim – dan se vrti počasi. Jutri bom računal amortizacije, pisal šablonska pisma na banke. Trdnost, gotovost, kontinuiteta. Mislim: ko bom dobil penzijo, se bom nekam podal, naprej ali nazaj, a čutim že, kako me življenje prerašča. Da, to je tisto – metamorfoza.

Skrbi me preobrazba. Premišljam o zdravljenju, a zdaj je najvažnejše pravilno spreminjanje. Mislim tudi o začetku, o tistem prvotnem. Dolenjska valovita zemlja, vinogradi, polja, gozdovi. To je, kot je bilo. Morda. Želim si staro, a obenem se mu umikam. Mislim na povratek v drug zrak, med apnenec in rjavo zemljo in vendar sem trpkó zadovoljen, da sem tu in da postajam iz dneva v dan bolj okremenel. Čutim bolečino po vsem telesu, ker se vedno bolj lomim, sušim; včasih sedim v kamenju ob morju in se ure in ure ne morem premakniti. Postajam nemogoč, črno-rdeče zagorel. Hodim po cestah vele mesta, pa ne pridem nikamor. Občutek, da sem poindijanjen. In vendar se vsak dan, ko pridem iz dela, najprej mirno sprehodim po vrtu, nato sedem, popijem kavo, začnem iskati kako knjigo, listam po časopisih. Berem in urejam zapise, preiskujem. Delo pri knjigi, ki jo pišem in ki sem ji dal zasilni naslov „Čas posameznika – čas mase“, napreduje počasi. Fizična in duhovna sprememba prizadeva voljo in zmožnost. Zbiram podatke o bolezenskih spremembah v zdomstvu. Prepričan sem, da je to življenje redno in normalno. Stopim pred hišo, pordečim – a to je le znamenje večera. Sonce zahaja med borovci in evkalipti in meče svojo večerno luč na zidove, v krošnje dreves, na letala po nebu, na mesec, ki postaja vse bolj rumen in zrel. Večer je – težim po ugodju in obenem neutrudno debatiram pri sebi o prestopu v novo življenjsko stvarnost.

Kam vodi vse to? V nekakšnem orgastičnem stanju se prepuščam silam časa in kraja. Dolenjci smo, kot pravi Levstik, dobri ljudje in se ne brigamo za drugotne stvari. Živimo in smo veseli. Pijemo, kadar moremo, garamo, popotujemo. Od doma v Ameriko, iz Amerike nazaj v stari svet. Tisti, ki je na poti, misli kar naprej na dom in na svojo reber, vinograd gozd cerkvico na hribu, v nas je pomladni veter jablane v cvetju in žito in bogovi, zemlja in nebo. Tisti pa, ki je doma, si želi čez goro in prek morja

v indijanski svet in dolino zlata, sivo mesto jezik obljube, etc. Ampak z nami je drugače – ta stvar ni drugotna. Nismo doma, spremenjeni smo v zdomstvo ali pa se bomo še spremenili. To se je začelo na Ljubelju, v Trstu in Italiji, po taboriščih na morju cceanu in v teh prelepih suhih travah. Nŕ zato, če nas sonce suši in odnaša in ne moremo spolniti obljub in pozabljamo na šepetanje pomladi in krike ljubezni, etc. V teh poteh in v tem spreminjanju je nekaj slastnega, grenko divje bitnega. Hotenje živeti in se obdržati, kljubovati odtujenju in narodnostnemu umiranj v novi obliki. Včasih pojemo tisto žalostno, ki jo je Cankar dal peti Kurentu ali Kurent Cankarju: Marija, k tebi uboge reve mi zapuščenivpijemo.

Znajdem se v pristanišču ali na oddaljenih morskih sipinah, ure in ure hodim ob obali in uživam svetlorumeni pesek. Šopi trav, naplavljenega kamenja, morske zvezde, konjički. S seboj nosim Prešerna, Ketteja, Aškercu – uničenju se ustavljam s Cankarjem in Župančičem. Prihajajo v ta svet in govorijo med seboj v skupnem jeziku in o stvareh, ki jih dobro slutim. Ob tem občutim slovenstvo čedalje bolj kot panoramo revolucionarnih zbližanj, mističnih preraščanj. Staro se spreminja, admira in raste v novo. K vragu! Naj se že plazim ali vrtim na pesku, naj žrem alge ob morju, izgubljam kri in črnim, izgubljam nekatere ude in dobivam nove – samo da sem vključen v tisto nedoumljivo revolucijo, ki ima v svojih frazah člen pre – preglodati, pregniti, pregoreti, pregrupirati, preigrati, preimenovati, prekaliti, prekisati, preklečati, preromati, prekopati, prekrvaveti, prekvasiti, etc.

Pravzaprav sem se navadil svojega stanja spremenjenosti in sem celo prepričan, da je to stanje pravilno, pristno slovensko, zdomsko moderno človečnostno. In vendar je v njem neka globoka tragika. Najvidnejši in najbolj otipljiv dokaz, da se z mano in morda z nekaterimi mojih prijateljev nekaj dogaja, imam v tem, da sem počasi izgubljal prijatelje in znance; odhajali so eden za drugim, ali bolje rečeno, tako smo se spreminjali, da se v nekem določenem trenutku in kraju nismo več prepoznali. Tako je bilo npr. z gospodom Z. – sestajala sva se v kavarni in debatirala o vsem mogočem, predvsem o našem zdomskem življenju, o literaturi, umetnosti in kaj vem še o čem. Bilo je pred mnogimi leti. Razgovor se je navadno zavlekel do polnoči ali dlje. Pil sem kavo in coca-colo in čutil, kako je prihajalo vame nekaj tujega. Po nekaj takšnih sestankih pa sem opazil, da se je tudi prijatelj Z. nenavadno močno razvnel; eksaltacija je bila tolikšna, da se je dobesedno pred mojimi očmi spreminjal in ga skoraj nisem več poznal. Ob tistih urah sem bil že zelo utrujen. Ko sva govorila npr. o poeziji in o Balantiču, je – če se dobro spominjam – pograbil

knjigo in začel nemirno risati nekake nove ilustracije, klical natakarja in naročal kavo, medtem pa trgal iz knjige poččkane liste ter jih žvečil. Bil je kot pod vplivom droge. Sicer nisem o Balantiču govoril ničesar posebnega – da je orientacija zdomstva v umetnosti in v poeziji zgrešena, da imamo Balantiča za edinega pesnika, ki naj bi bil simbol našega stanja, upora in čustvovanja; vlečemo ga sem in tja, obožujemo in štejemo za eminentno našega. In vendar, ali je Balantič res najbolj izraziti pesnik, ki si ga moremo prisvajati? Vprašujem se o tem, medtem ko ga pogosto srečujem na teh širokih in dolgih asfaltnih cestah ob morju. Sicer mi v toplih pomladnih večerih res govori o daljnem srečnem času na planini, o pastirovanju, o ljubezni, o sanjah – tudi o rdečih zubljih pohote in strasti in vojne. Ampak tisti pastir in študent, ki je bil sredi viharnega časa naš skriti romantik, ni pesnik vojne stiske, niti pričevalec usodne družbene razvnetosti. Tudi ni pesnik naše metamorfoze. Od Balantiča nimamo vojne lirike, ni nam zapustil – vsaj kolikor nam je znano – neposrednega pesniškega pričevanja iz tistih let. Pel je o času tik pred vojno. Je pesnik prefinjenega čustva in mladostnih metafizičnih doživetij, zaman pa iščemo pri njem podobe našega konkretnega doživljanja smrti v tistih letih. Takšno in podobno govorjenje, ki je konec koncev brez teže, je videl prijatelj Z. verjetno v tako premenjani luči, da sva končno ostala v temi. Dobro, dobro, sem rekel, on pa je polagoma izginil, ko da bi se bil potopil v morju.

Vendar pa sem hotel tukaj povedati drugo zgodbo iz let po vojni. Bil sem slučajno v nekem pristaniškem baru; zbrali smo se za obletnico bitke, o kateri je bilo že dosti govorjeno in pisano in ki bo ostala v zgodovini kot ena najslavnejših kljubovanj nemškemu zavojevalcu. Skupno smo se borili proti vozilom, ki so prihajala nad nas kot gosenice iz drugega sveta. Bili smo obkoljeni in okrog 14.30 je utihnilo streljanje; nismo se predali, dokler ni bila posadka pokošena. Tisti, ki so ušli in se rešili, so se zbrali zdaj na večerjo. Že ob treh popoldne sem se pripravil in šel v pristanišče. Tam sem našel igralca, ki pripravlja vsako leto slovenske predstave v Indijaniji, hotel je spregovoriti nekaj besed. Popila sva kozarec wiskija. Igra in obenem naša najsvetejša stvar. Sonce se je premaknilo proti obzorju, midva sva počasi zavila proti baru. Sestanek ob osmih. Takrat se ta del zemlje umiri. Morje je toplo. Prišla sva in stopila v bar, kjer se je zbralo približno petnajst do dvajset ljudi. Bili so v nekakih mornarskih oblekah. Čudno in nerazumljivo se mi je zdelo vse to. Zadimljen prostor, rjav les, polit in naoljen. Sedla sva. Takrat sem se zavedel, da smo bili v odisejski družbi in v drugem času. Bili smo na dolgi poti proti domu. Gledal sem in spoznaval tiste

stare borce, mornarje in kmete. Sladka pijača nas je pridvignila. Ne vem, koliko nas je v zdomstvu, vendar so bili tisti, ki so se zbrali v baru, vsi spremenjeni, zakleti in izgubljeni. Obrnjeni naprej in obrnjeni nazaj. Po večerji, ko bi moral spregovoriti igralec par pozdravnih besed, se je zgodilo nekaj, za kar bi moral, če bi hotel pokazati vse v pravem pomenu, nadrobno opisati zgodovino dolgih bojev in potovanja proti domu, pa tudi bi moral preučiti vso skrajno psihologijo slovenskega človeka v zdomstvu. Zgodilo se je, da smo se nenadoma tako ustrašili – ali kaj – eden drugega in da smo se videli tako drugačne in tako spremenjene, začutili takšno tesnobo eden pred drugim, da nam ni bilo več mogoče obstati, kjer smo bili. Planili smo ven – bila je že tema – in se po skupinah ob morju razšli. Morje je bilo divje, čudne glasove je bilo slišati med kamenjem in v vetru. Kirka je bila skrita zadaj. Takrat sem videl, kakšna metamorfoza nas je zajela. Počaljšana telesa, obrazi različnih barv, vsa zunanost spremenjena, govorili smo tuje in nerazumljive jezike. Takrat sem spoznal, da se z nami nekaj dogaja.

To zapisujem, medtem ko posedam v kavarni na tretji cesti in hodim iz mesta proti ravninski pušči, kjer se v poletnem soncu trave komaj drže pokoncu. Tistih borcev ni več – hočem reči, tako so spremenjeni, da jih ne spoznam več. Tudi bi ne mogel reči zagotovo, ali so bili vrženi v morje ali raztreseni po obrežju ali izgubljeni v notranjosti silnega kontinenta. Usoda zdomstva – čas ga pre-gneta, izgublja se in morda vstaja kje v drugih oblikah. Kdo ve. Smo pod močjo neke neznanske zakletve. In samo to vem, da sem že nespoznaven v tem atlantskem svetu in če bi ne bil vojak, prekaljen v bojih in otrdel na poti domov, bi že davno obupal. Tako pa gre stvar naprej. Sicer ne vem točno, kje sem in kako se bo končalo, a zadostuje mi le sonce, tisto nenavadno veliko, rumeno in rdeče, ki suši ves kraj in ga pripravlja za ogenj.

ALOJZ REBULA

NEZNANA ZVEZDA

radijska igra

NASTOPAJOČI

Napovedovalec - Asuer - Aridaj - Baalbek - Gasper - Mihol - Boltežar - Edisa,
Gasperjeva žena

ČAS DOGAJANJA: *Ob Kristusovem rojstvu*

KRAJ: *Suze v Perziji*

I

ARIDAJ (*dobrodušen, starčevski glas*)

Kaj si želi moj gospod Asuer? Mislil sem, da ga bom našel
tam gori na stolpnici –

ASUER (*zasenčen, ujedljiv, melanholičen glas*)

Se ti zdi, da je to noč, primerna za zvezdarjenje, Aridaj?

ARIDAJ. Mogoče pa ni nobena noč tako zaoblačena, da se ne bi
utegnilo kaj utrniti v njej. Kaj se ve, gospod!

ASUER. Mogoče, Aridaj. Toda že je priplula jesen. Jesen! Tako
mi je, ko da slišim udarjati njena plovila ob sidrišča. In kaj
vem, srce postaja žalostno.

ARIDAJ. Kolikor vem, gospod, je to vendar vaš najljubši letni čas
Zakaj naj bi bili potem žalostni? Saj vendar niste bolni! In
če ne, imate skrb v srcu.

ASUER. Jesen, moj najljubši letni čas, res. Jesen! Tam na dvoru
odpošiljaš kraljeve sle od Indije do Arabije, kakor da jih ne
bi odpošiljal. Utaborjen med papirusi sprejemaš neke druge
sle: ure, ki počasi plujejo nad Suze, v milem rdenju tama-

risk... In veš: samo to je politika, ki ji je vredno prisluhniti – depešam, ki se pletejo med jutranjimi meglicami, v obletavanju listavcev...

ARIDAJ. In zakaj naj bi ti sli prinašali sporočila žalosti?

ASUER. Žalost se samo navzema drugačnih barv, Aridaj. Kolikor je to res žalost. A poklical sem te za to, da bi mi kaj prebral.

ARIDAJ. Pa vam bom prebral, gospod Asuer. Odkod? Mogoče iz Gitandžale?

ASUER. Kaj vem, drugačnega branja se mi hoče. Iz judovskega pisma mi preberi kaj. Si razumel?

ARIDAJ. Iz knjige ljudstva, ki je bilo pregnano sem z njihovim kraljem Jehonijo?

ASUER. Da, in ki je potem spet odšlo, blagor mu! Svoje svete knjige pa nam je le pustilo. Papirusi s sporočili za takšen jesenski večer brez zvezd...

(Šelestenje papirusov)

ARIDAJ. Ezdrova knjiga, Nehemijeva knjiga, Tobijeva...

ASUER. Beri, kjer se ti bo odprlo, Aridaj!

ARIDAJ *(bere)*.

Balaamov četrti blagoslov

Tedaj je povedal svoj rek:

„Izrek Balaama, Beorjevega sina,

izrek moža zaprtih oči,

izrek človeka, ki sliši besede božje,

ki pozna misli Najvišjega,

ki prikazen Vsemogočnega vidi,

ki se je zgrudil, pa so se mu oči odprle.

Vidim ga, pa ne zdaj,

gledam ga, pa ne od blizu.

Zvezda vzhaja iz Jakoba

in žezlo se dviga iz Izraela;

in stre obe strani Moabovi

in uniči vse Setove sinove.

Edom bo v njegovi posesti

in Seir bo v lasti svojih sovražnikov,

Izrael pa bo delal velika junaštva.

Jakobov potomec bo vladal

in bo pokončal preostale iz mesta.“

ASUER. Dovolj, Aridaj. Naj bo zaenkrat dovolj. Naj se v tej brezzvezdni noči zagledam vsaj v tole papirusovo zvezdo...

ARIDAJ.

*Zvezda vzhaja iz Jakoba
in žezlo se dviga iz Izraela -*

ASUER. Zvezda! Kakšno zvezdo misliš, da išče na svoji stolpnici Baalbek? In Gašper? In Mihol? In kakšno je iskal Boltežar, preden so mu oči opešale? S čim misliš, Aridaj, da se dajemo mi, tako imenovani modri? Povej: kakšno zvezdo misliš, da iščem jaz?

ARIDAJ. Kaj pripluje nad nas jesenskih zvezd, gospod moj? Baalbek vem, da je ondan študiral Bika, zvezdo viharjev. Drugi so se ukvarjali z Gostosevci. Vas zanima mogoče...

ASUER. Reci.

ARIDAJ. Zvezda, ki...

ASUER. Ki je ni, Aridaj.

ARIDAJ. Ki je ni?

ASUER. Ki je nikdar ni bilo.

ARIDAJ. Ki je nikdar ni bilo!

ASUER. In je nikoli ne bo.

ARIDAJ. Kakšna zvezda naj bi to potemtakem bila?

ASUER. Aridaj, zahvali se usodi, da ti ni dala opraviiti z zvezdami.

ARIDAJ. Bogme da, te vas poslušam, gospod. Saj človeku prihaja na misel oni zvezdoslovec, hudo učen mož, ki je z nosom navzgor stikal za potom zvezd, spotoma pa je štrbunknil v apneno jamo. Kaj sem hotel reči: je dovolj branja?

ASUER. Dovolj.

ARIDAJ. In potemtakem nocoj ne bo treba znositi na stolpnico priprav?

ASUER. Sploh ti ne bo treba ničesar več nositi tja gor, Aridaj.

ARIDAJ. Ampak ko se vreme spet zvedri?

ASUER. Ničesar.

ARIDAJ. Tudi ko se bo spet nateplo zvezd od vseh strani?

ASUER. Samo svojo dvorno službo bom opravljal odslej, Aridaj. In nehal zvezdariti.

ARIDAJ. Pa ne recite, da ni lepo, gospod Asuer! Takšnale svetla noč, pa vse tiste zvezde na dosegu! Kajkrat je celo meni srce zaigralo, ko me je zaneslo tja gor na stolpnico. Tako mi je bilo, ko da sedim v nekem prikazenskem vinogradu z grozdi iz zvezd. Človek bi iztegnil roko in trgal...

254 ASUER. Ni kaj trgati tam, Aridaj. To je trgatev, od katere si

samo zmeraj bolj lačen. Ena sama zvezda bi lahko potešila to tvojo lakoto: a te zvezde ni.

ARIDAJ. Kaj se ve, gospod, kaj je vsega med nebom in zemljo? Zase bi rekel, da je ni zvezde, ki bi ne bila mogoča tam gori. Dobro: ni se še pokazala. A kaj mi vemo? Mogoče pa je v tisti nebeški gneči tudi zvezda, od katere se ne samo naješ, ampak tudi napiješ.

ASUER. Ni je in je ne bo.

ARIDAJ. Boste potemtakem svoje merilne naprave prodali, če smem vprašati? Kup darejkov bi vam prinesla kupčija! Zvezdarjenje, to postaja na Perzijskem moda. Sto kupcev najdete v Suzah...

ASUER. Tiste naprave naj zaenkrat počakajo, Aridaj.

ARIDAJ. Vidite, da le niste obupali nad svojo znanostjo, gospod Asuer!

ASUER. Nad znanostjo nisem obupal. Kakor ne obupaš nad žensko, če si samec, kakor sem jaz. A obenem veš, da svoje ženske ne boš našel. Zvezde-te ne boš našel...

II

MIHOL (*trezen, pretehtan, umirjen*).

Odkar si tako vsestransko prezidal svojo opazovalno stolpnico, Baalbek –

BAALBEK (*glasen, samozavesten, objesten*).

Ti, Mihol?

MIHOL. – mi je tako, ko da se po teh blestečih stopnicah vzpenjam v sejno dvorano njegovega veličanstva.

BAALBEK. Prezidal! Ustvaril na novo, se reče! Se gremo zvezdoslovje ali ne?

MIHOL. Samo vonj po mirovem olju še manjka –

BAALBEK. Ha ha ha. Prisedi. No, kaj je novega, razlagalec kraljevih sanj?

MIHOL. Kaj naj bi bilo? Njegovemu veličanstvu se je sanjalo o gamsih. Moja razlaga ga ni zadovoljila. Na vsak način je hotel, da iz tiste sanje razberem zaroto. Zaroto! Si predstavljaš? Kaj naj rečem kakor blagor tebi, Baalbek –

BAALBEK. Priznam: že rajši zvezdarim kakor njegovemu veličanstvu na ljubo delam iz gamsov zarotnike.

MIHOL. Ah, tu se že da študirati Bik! Ograja, s katere se tako

rekoč skloneš do Kavkaza! Platno iz vijoličastega škrlata.
Vrvice iz bele tenčice! Koliko te je stalo vse to?

BAALBEK. A, Baalbek se ne sprašuje, koliko stane kaj. Recimo tisoč darejkov, če prištejem zraven še tapetniško delo.

MIHOL. Kako, ali še manjka kaj temu dvorskemu razkošju?

BAALBEK. Marsikaj, Mihol. Manjkajo na primer še vrvice iz rdečega škrlata. Srebrni obročki.

MIHOL. Vrvice iz rdečega škrlata na srebrnih obročkih!

BAALBEK. Se gremo določeno strokovnost ali ne? Če smo že strokovnjaki za zvezde, si pripravimo opazovalno stolpnico, kakor se spodobi, Mihol! Tu nimamo opraviti s kakšnimi kraljevskimi sanjami, ampak z zvezdami. In zvezdam je treba postreči v zvezdnem slogu! Vidiš, to je šele začetek: tu bo še manjša opazovalnica za zvezde stalnice, tamle pa druga za planete. Kaj pa ti, se boš naprej zadovoljeval z lestvijo?

MIHOL. Vsakdo vendar ne zmore takšne velikopoteznosti. Moj kurnik mi bo dovolj. Lestev in terasica iz brun na mojem starem hrastu. Zvezdam je mogoče streči tudi na skromnejši način.

BAALBEK. Tisto ni opazovalnica, Mihol. Tisto je zaseda za medveda!

MIHOL. Moral bi služiti svoj vsakdanji kruh v senci njegovega veličanstva, Baalbek, pa bi znal ceniti, kaj se pravi vreči s sebe na večer uradno haljo, vzpeti se klin za klinom gor po lestvi, stopiti tja gor med tiste dobrotne veje, iztegnjene z zadnjimi listi med Andromedo in Kasiopejo... Naposled gre samo za zvezdo, ali ne? Pravzaprav za eno. Kratkotermi za zvezdo.

BAALBEK. Za tisto, v katero ti, Mihol, niti ne verjameš pretirano, kolikor vem.

MIHOL. Ne izključujem je, to je vse.

BAALBEK. Asuer mi je poslal izpis iz Mojzesove knjige: *Zvezda vzhaja iz Jakoba – in žezlo se dviga iz Izraela.*

MIHOL. Potem ko je sam v to zvezdo nehal verjeti. Veš, da je razprodal opazovalnico?

BAALBEK. Stvar je v tem, da Asuer v zvezdoslovje ni nikdar kaj prida verjel.

MIHOL. V zvezde ne moreš nehati verjeti, če si jih enkrat okusil. Od zvezd človek zbolí.

BAALBEK. Komu je prodal naprave?

MIHOL. Komu drugemu kakor Gašperju, varuhu kraljevega pečata!

BAALBEK. Odkar je zvedel za to „Jakobovo zvezdo“, Gašper tako rekoč je in spi z zvezdami. Mladost!

MIHOL. Ni stvar mladosti, da v nekaj verjameš.

BAALBEK. Da je nehal zvezdariti Boltežar, to mi je pri njegovih letih in pri njegovih očeh še razumljivo. Ampak Asuer –

MIHOL. Priznaj: težko je verjeti v tisto zvezdo, Baalbek.

BAALBEK. Potemtakem misliš odnehati tudi ti, Mihol? Zdaj, ko je tu na razpolago opazovalnica za vse astronome, kar jih zmorejo Suze? Vidiš, tu je prostor, predviden za ročno klet –

MIHOL. Ne mislim odnehati. Svojim zvezdam bom ostal zvest. A zvezdaril bom, ne da bi pričakoval kaj od njih. Če bo tista Jakobova zvezda prišla, bo pač prišla. Če je ne bo, je pač ne bo.

BAALBEK. Mora priti!

MIHOL. Na čast tvoji novi opazovalnici?

BAALBEK: Na čast moji novi opazovalnici!

III

ASUER. Osemdeset hitrih slov je davi izletelo v osemdeset pokrajin kraljestva, da naložijo načelnikom pokrajin nov davek. Osemdeset pisanj, za vsako pokrajino v njeni pisavi in za vsako ljudstvo v njegovem jeziku. Še Gašperju, neugonobljivemu Gašperju, je mohl jeziki, ko je nehal udarjati s tistim svojim pečatnikom. Zdaj mi je tako, Aridaj, ko da mi vsi tisti dirkalni konji topotajo s svojimi kopiti po sencih –

ARIDAJ. Vas nisem pregovarjal, gospod Asuer, da ne prodajte naprav, ki so vam bile po napornem dnevu v sprostitev? Ljudje pač ne vemo, kaj nam je v dobro. Vidite, zdajle bi se lepo preoblekli in se povzpeli na stolpnico in pozabili na vse –

ASUER. Ali pa bi po tvojem, Aridaj, moral iz svoje opazovalnice napraviti takšen zvezdoznanski salon, kakršnega si je omislil Baalbek?

ARIDAJ. No, saj ne rečem, da ljubitelj zvezdoslovja mora kovati iz tega kakšno nastopaštvo...

ASUER. Drugi mu čestitajo. Že vnaprej okušajo sprejem, s ka-

terim misli mož proslaviti tisto svojo lepotilnico. Jaz ne bom šel tja. Baalbek je s tem dokazal samo, da mu ni do zvezdoslovja. Marmorni stebrički, srebrni obročki, škrlat! Ne gre mu za zvezdoslovje. To je kvečjemu baalbekoslovje. Celo balzam je naročil za tisti večer!

ARIDAJ. Bogastvo človeka izvotli, gospod. A vendar – opazovalnico bo dal na razpolago tudi drugim. To je v bistvu le velikodušna kretnja.

ASUER. Velikodušnost, kolikor je pač zmore samoljubnež. Zvezdoznanstvo je postalo za Baalbeka moda. Zame je bilo iskanje. Sla po nekem razodetju –

ARIDAJ. Te plemenite sle človek ne sme ugasiti v sebi.

ASUER. Tudi če grczy, da se sprevrže v bolezen? Kaj pa, če ni ničesar, kar bi se moglo razodeti, Aridaj?

ARIDAJ. Da ni ničesar, kar bi se moglo razodeti, gospod Asuer? Ali nam ne prinese vsaka ura na svojih krilih novega razodetja? Prejle sem gledal lipo, ki se ji je polovica krošnje že obletela: tako mi je bilo, ko da jo vidim polno ptičev pripravljenih na odlet kdovekam...

ASUER. Potemtakem tudi ti, Aridaj, pričakuješ nekaj?

ARIDAJ. Seveda, gospod.

ASUER. Kaj?

ARIDAJ. Karkoli lepega, gospod.

ASUER. Pa menda ne tiste Jakobove zvezde, o kateri govore po Suzah?

ARIDAJ. Kdove, morda pa se le prikaže tista zvezda, gospod.

ASUER. No in potem?

ARIDAJ. Ne vem, gospod. Toda ali ne bi bilo nekaj velikega že, če bi imeli novo zvezdo na nebu? Eno novo luč več? Eno razpoznanje več sredi noči?

ASUER. Kako se vsi najini pogovori zmeraj enako končajo, Aridaj!

IV

(Veseli hrup)

BAALBEK. Prijatelji, ki ste hoteli počastiti mojo novo opazovalnico, pozdravljeni! Pozdravljen, Mihol, tolmač sanj njegovega veličanstva! Pozdravljen varuh pečata istega veličanstva Gašper! Pozdravljen Asuer, načelnik dvornih pisarjev, ki se

je sprva zmrdoval mojemu vabilu! Pozdravljen bivši čuvar gaja njegovega veličanstva Boltežar, ki si se z gasnočimi očmi povzpел sem gor! Z eno besedo: pozdravljeni vsi prijatelji zvezdoznanci! Pozdravljeni v tem zanosnem večeru sredi naših Suz, v tem biseru sveta! Vsi prijatelji teh naših lepih večnih zvezd – pozdravljeni!

(Odobravaajoči glasovi)

ASUER *(tiho)*. Kaj se ti zdi to opasilce, čuvar kraljevega gaja Boltežar?

BOLTEŽAR *(ljubezniv starčevski glas)*.

Lepo se mi zdi, Asuer, kolikor moje oči še morejo uživati nad čim.

ASUER. Baalbek je govoril tako, ko da nebesni oblok prireja sprejem njemu, prekupčevalcu kameljih kož. Njegovemu zvezdoznanskemu veličanstvu Baalbeku.

BOLTEŽAR. No, pustiti moramo človeku njegovo veselje, Asuer, od kož do zvezd.

ASUER. To je astronomija za domačo rabo in slavo.

BOLTEŽAR. Ni prav, da tako govori iz tebe zagrenjenost, Asuer.

ASUER. Povej, Boltežar: je treba opletati s škrlatom in s srebrom, če si prezidaš novo opazovalnico?

BOLTEŽAR. Ko sem bil še čuvar kraljevega gaja, me je tedanji varuh kraljevega pečata prosil, da bi mu dal dovoljenje, da bi lahko posekal sto ceder za slavoloke, ker se mu je možila hčerka. Dovolil sem mu. Rajši sto ceder za svatovske loke kakor za križe, sem mu dejal. Tako bom tudi danes takole rekel, Asuer: rajši vidim to razkošje tu na tej stolpnici kakor v postavki kakega vojaškega proračuna. In končno: ali niso zvezde, te naše mile perzijske zvezde, vredne svoje slave? Odkar jih morem s temile svojimi ubogimi očmi samo slutiti, je skoraj zatonilo zame življenje samo. Nekoč mi je bilo dano dvojce: gaji in zvezde. Ostalo mi je komaj kaj več kot slutnja –

ASUER. Boltežar, ti si ljubil gaje in si ljubil zvezde, kakor sem jih ljubil jaz. Nepreračunljivo. Baalbek pa zna vzdati v svoj podstavček tudi astronomijo, če mu kaže. Tu, sredi vsega tega priskutnega lepoticja, bi se meni celo zvezdarjenje priskutilo. Zvezde končno niso naša žlahta ali naše kokoši. Tu je treba nekaj udržanosti, nekaj spoštovanja, nekaj čuta za skrivnost. Ob zvezdah vsa naša pomembnost skupni. Nebo

vendar ni posejano z ambicijami obogatelega Baalbeka: posejano je z zvezdami!

BOLTEŽAR. Zakaj ne bi bili rajši široki s človekom, Asuer? S čim si ni kdo kdaj že podzidal svojega samoljubja? Ali pa izvira ta tvoja grenkoba, Asuer, odtod, ker si nehal verjeti, v kar si do včeraj verjel z nami vsemi?

ASUER. Svojo opazovalnico sem razprodal.

BOLTEŽAR. Bistveno je, da ne razprodaš svoje vere.

ASUER. Potemtakem imam čast spet govoriti z nekom, ki priča-kuje Jakobovo zvezdo.

BOLTEŽAR. O kakšni zvezdi govoriš? Ostarel, polslep sem izločen iz obtoka novic.

ASUER. Judovsko pismo napoveduje novo zvezdo. Jakobovo zvezdo.

Judje so svoj čas pobrali šila in kopita, nam pa pustili to novo zvezdo iluzije. Mogoče jo pričakuješ tudi ti?

BOLTEŽAR. O, naj pride, zvezdica, katerakoli! Naj le pride, tudi če je moje oči ne bodo ugledale!

GASPER (*mladosten, iskren, zanosen*).

Pozdravljena, prijatelja.

ASUER in BOLTEŽAR. Pozdravljen, Gašper,, varuh kraljevega pečata!

GASPER. Z Miholom moram govoriti, razlagalcem kraljevih sanj.

ASUER. Zaenkrat imaš na voljo mene, Asuerja. Kako ti je ta proslava, porojena iz najčistejše ljubezni do znanosti, pogodju, Gašper?

GASPER. Odmisliti si moraš pač Baalbeka in se omejiti na Baalbekova dejstva, od škrlata do vina. Pravzaprav je samo takšen slog vreden naše znanosti: Poglej, kako gre to skupaj: ŠKRLAT, VINO, ZVEZDE. Moja žena pravi, da se bo odslej posvetila samo zvezdoslovju. Svetoval sem ji, naj se prej posveti Luni. Luni v škafu! Kako, ali nič ne pijeta na novo zvezdo?

ASUER. Novega ni, ne na zemlji ne na nebu.

GASPER. Kaj bi tu stresal svojo kislobo, Asuer! Novo je na zemlji in na nebu. Kot varuh kraljevega pečata ti rečem, Asuer: tisto novo že prihaja!

ASUER. Saj se mi je zdelo, da kdo že nekaj vidi. Ko bi vsaj videl Baalbek! Novo zvezdo, ki je pohitela na njegov sprejem! Povej: gre za zvezdo stalnico, za planet, za asteroid?

GASPER. Gre za to, ali je človek sposoben sprejeti neko dejstvo.

ASUER. Torej: stalnica ali planet?

GASPER. To se bo videlo. Zaenkrat je to še iskra.

ASUER. Jakobova iskra potemtakem.

GASPER. Iskra, ki postaja iz ure v uro --

ASUER. Privid.

GASPER. Zvezda, Asuer! Nova luč nad Medijo!

BOLTEŽAR. O kakšni luči govorita, prijatelja?

ASUER. Veš, Boltežar, Gašper je ugledal tisto znamenito Jakobovo zvezdo. Zdaj ji je treba samo določiti parametre: krožnico, svetlobo in po možnosti vonj.

BOLTEŽAR. Povej, Gašper, staremu Boltežarju, ali je to res!

GASPER. Boltežar, res. Nova luč se je pojavila nad Kavkazom. Tudi Mihol jo je videl.

ASUER. Pa gleda nanjo z manj prostodušnosti kakor ti, Gašper. Mihol je le razlagalec kraljevih sanj. Za takšno funkcijo moraš imeti nekaj smisla za humor.

BOLTEŽAR. Res ne vem, kaj naj rečem. Moje oči so preveč opešale, da bi še kaj razločile na tem božjem nebu. A če bo Gašper rekel, da je zvezda prišla, mu bom verjel. Gašperju bom verjel.

GASPER. Stran neba, ki jo poznam kot lasten žep. In tam, v vrzeli črnine, iskra. Iskra, ki je danes že ogorek.

ASUER. Kaj, če si se danes le preveč natolkel s pečatnikom njegovega veličanstva, Gašper?

BOLTEŽAR. Zakaj mu ne bi pustil njegove vere, Asuer? Puščajmo človeku njegovo vero, če ni nikomur v kvar.

GASPER. Ogorek, ki bo jutri postal plamenica, če se bo ta postopek nadaljeval. Zmeraj višje nad obzorjem, polzeč proti zahodu --

BOLTEŽAR. O, Najvišji jo daj, zvezdico, v razsvetljenje človeku!

ASUER. Kajne, da jo kliče vse tvoje bitje, mladi, dobri Gašper?

GASPER. Tako je: to je zvezda, ki jo kliče vse moje bitje. In če bo treba, tudi pojdem za njo. Kamorkoli.

ASUER. O tem bo imela besedo tudi tvoja žena, kaj meniš? Boltežar, ki je svojo že pokopal, pa lahko kar gre.

BOLTEŽAR. Kako praviš, Asuer? Kam da naj bi štel stari Boltežar?

ASUER. Kam! Za zvezdo vendar!

GASPER. Asuer, če si že razprodal svoje zvezdoznanske naprave, ti ni treba tukaj razprodajati svojega cinizma. Zganjati cini-

zem je od vseh cenениh reči najcenejša. Teško ni zafrkavati: težko je verjeti.

ASUER. Daj mi argumente za verovanje in bom verjel!

GAŠPER. Argument boš v nekaj dneh videl nad Suzami.

BOLTEŽAR. O, ko bi le mogel za tisto zvezdo! Kamorkoli, tudi onkraj veletoka. A po čem naj se mi razvedejo gasnoče oči? Samo srce ji bo lahko sledilo.

ASUER. Pri meni bodo mogli slediti samo možgani.

BOLTEŽAR. Staro srce, ki mu le še ni dovolj gajev na zemlji in luči na nebu...

V

(V ozadju žuborenje)

GAŠPER. Mihol, ti imaš še dobre oči.

MIHOL. Za vsebino kraljevih sanj so bolj slabe.

GAŠPER. Stopi semle k ograji.

MIHOL. Hočeš prepričati tudi mene o zvezdi?

GAŠPER. Povej: me imaš za človeka s pregreto domišljijo?

MIHOL. Varuh kraljevega pečata mora vsekakor štediti z domišljijo. Vendar pa –

GAŠPER. Stopi no semle. Poveži s premico Bika in Gostosevce.

Kaj vidiš pod njo? Tiste luči tam vse do včeraj ni bilo.

MIHOL. Ne izključujem, da je ni bilo.

GAŠPER. In danes je že enkrat svetlejša. To je zvezda, ki raste kakor goba.

MIHOL. Vsekakor ti nisi edini v Suzah, ki govori o nji. Njegovo veličanstvo je že terjalo od mene razlago.

GAŠPER. Si mu rekel, da to utegne biti zvezda judovskega kraljestva, Jakobova zvezda?

MIHOL: Po vseh tistih pogromih proti Judom od varuha kraljevega pečata Amana, Amadatijevega sina, naprej? Poleg tega veš, kako je s tem mojim razlagalstvom: razlago da kralj, meni pa prepusti, da jo komentiram. Tako je danes rekel: Ta zvezda pomeni moja jetra!

GAŠPER. Doslej sem mislil, da je primernejša za na nebo njegova pleša.

MIHOL. In še to je hotel vedeti, ali je novi zvezdi mogoče izčarati drugačno krožnico. Kaj naj bi mu bil odgovoril – da jo bo spremenil tako, da bo nehal piti?

GASPER. Hvala Najvišjemu, da Mojzesova knjiga ne napoveduje na nebu jeter perzijskega kralja.

MIHOL. Povej, Gašper, kakor se pove prijatelju: res misliš, da gre za napovedano nebesno telo?

GASPER. To čutim.

MIHOL. Govoriš s strokovnjakom za sanje.

GASPER. Vem. A so stvari, ki jih občutiš enkrat: ne prej ne pozneje. Lahko občutiš celo to: da je to zvezda zate. In izneveriti se ji moreš samo enkrat in nikdar več.

MIHOL. Iskreno ti povem, da jaz v to ne verjamem. S tem ni rečeno, da karkoli izključujem. Ne izključujem niti tega, da naš rod ugleda nad Suzami zvezdo, poslano v razsvetljenje narodov. A za razlagalca sanj je premalo, da bi videl, da bi verjel: oti-pati mora in ovohati.

GASPER. Če kdo, potem boš šel ti z mano za tisto zvezdo!

MIHOL. Pa ne, da res misliš za njo?

GASPER. Že zdaj hodim za njo. Toliko ti povem, da bo zvezda že jutri stala nad Tigrisom!

(Premor z glasbo)

VI

NAPOVEDOVALEC.

Noč, svetla, ravninska, perzijska. Sredi noči mesto, zloženo kakor iz mesečinskih kock. Sredi mesta stolpnica, jambor, vržen proti zvezdam. Na stolpnici jadro, platno iz škrлата, tiho cmo-kotačoče ob sapah od Kavkaza. Ob ograji pet silhuet, pet senc: Asuer. Baalbek, Mihol, Boltežar. Gašper.

Sloniijo in molče: gledajo. Kavkaz je samo črna slutnja tam v severni dalji. Mesto okrog njih je pozaspalo v jesenskih vonjih. Karavani, ki je šla skozenj na večer, je potonila tam daleč na zahodu, onkraj veletoka. Vse se je pogreznilo v dobrotno tihoto, kamor že tipa od gora slutnja snegov. In oni sloniijo in gledajo: Asuer in Baalbek, Mihol, Boltežar in Gašper.

Odkod je prišla, vsa velika, svetla, praznična? Iz kakšnih nezemskih globin se je skotalila? In kam gre, s tisto perjanico v smeri velike reke?

Velika, svetla, praznična: z barvo prvin po nevihti, ko je že mavrica nad vsem. Kot neznatna iskra se je utrnila izza kav-

kaških čeri in se pripeljala nadnje, čedalje večja, dokler se ni razbila v milo pričujočnost nad njimi.

Kam kaže njena pot? Do velike reke ali še čezno?

Skriptna streha se vzgibava v polnočni sapi in oni gledajo. Toda ali vidijo vsi, kar gledajo? Ali je to zvezda za vse? Zakaj pa je nemadoma! Baalbek treščil ob tla kupo, ki jo je doslej držal v roki?

BAALBEK. Jaz ne vidim ničesar.

ASUER. Saj tudi ni treba, Baalbek.

BAALBEK. Če ne vidim perjanice, me tudi zvezda ne zanima.

BOLTEŽAR. Kako da ne vidiš perjanice, če jo napol vidim celo jaz, Boltežar?

BAALBEK. Ne vidim je. Samo zvezdo vidim. Zvezdo med zvezdami.

Kje je ta vaša znamenita perjanica? Je mar Baalbek edini slep?

GAŠPER. Pomeni, da je zate pač ni, Baalbek.

BAALBEK. In kaj to pomeni? Mihol, ti razlagalec sanj –

MIHOL. Pomeni pač, da ti med vsemi perjanice ne vidiš. Sanje tukaj ne prihajajo v poštev.

BAALBEK. Ti, Asuer, grenka duša, jo vidiš?

ASUER. Vidim jo in ne vidim.

GAŠPER. Asuer, ne sprenevedaj se. Raje ponižno reci z nami: Vidim njeno svetlobo in njeno slavo. Čeprav je ne vidiš tako, kakor bi jo rad.

ASUER. Recimo da vidim nekoliko nenavaden nebeški pojav.

GAŠPER. Asuer, reci, da tvoje oči vidijo nekaj, česar še niso videle.

ASUER. Perjanico vidim samo nakazano. In zvezda se mi ne zdi svetlejša od drugih. In ti Baalbek?

BAALBEK. Jaz sem bil nafrigan celo za tisti osnutek perjanice! To je od sile!

MIHOL. Če jo vidim jaz, Mihol, skeptik po poklicu, razlagalec sanj! Perjanica je vendar veličastna.

BAALBEK. Povejte mi, če me nočete spraviti v bes, kje je sploh tista prikazenska zvezda. Jaz zdaj niti zvezde ne vidim več. Kdo me ima nocoj za norca?

GAŠPER. Prijatelji, molčimo.

BAALBEK. To me žali in ponižuje, tule na moji novi opazovalnici. Sem jo mar opremil za opazovanje vrabcev? Ali mi pokažete tisto prekleto zvezdo ali –

BOLTEŽAR. Ne tako, prijatelj Baalbek. Sicer se ti utegne zgoditi,

da ti potemniijo še druge zvezde. Tja gor smemo gledati samo iz ponižnosti srca.

ASUER. Zakaj, Boltežar? Jaz, Asuer, mislim, da smemo gledati tja gor samo iz normalnosti naših zenic.

MIHOL. Jaz, Mihol, dajem prav Gašperju. Molčimo. Glejmo in molčimo.

BAALBEK. Kaj naj gledam, če ne vidim ničesar? Ne, Asuer?

ASUER. Tudi jaz sprva nisem videl ničesar. Zdaj kot rečeno vidim in ne vidim. A ne izključujem, da gre za veliko reč. Kdove, morda je treba verjeti, da vidiš.

BAALBEK. Kaj, da je treba verjeti, da vidiš? Verjeti v nesmisel, ki ga niti vidiš ne?

ASUER. Vse do tega trenutka nisem verjel. Vse svoje naprave sem razprodal. Zvezdoslovju sem se sploh odpovedal. Zdaj verjamem.

JASPER. Verjameš, da je to Jakobova zvezda, novo žezlo Izraela?

ASUER. Gašper, naj ti bo dovolj, da verjamem, da gre za izreden nebeški pojav. Ne izključujem pa, da ne bom verjel kaj več.

GASPER. Jaz se na izredne nebeške pojave požvižgam. Zvezda je to, Jakobova zvezda, zvezda vseh naših sanj!

BOLTEŽAR. Prijatelji, molčimo. Ni nam dovolj njen sijaj, to milo obiskanje v srcu noči?

BAALBEK. Zame ni nikakršnega obiskanja.

ASUER. Za tvojo novo opazovalnico, hočeš reči, Baalbek.

BAALBEK. Zame in za mojo novo opazovalnico!

ASUER. Saj, nova zvezda bi morala sestiti na ograjo, zasnovati pred tabo poklek in ti čestitati k srebru in k škrlatu.

BAALBEK. Zakaj pa te nosi semle, Asuer, odpošiljalec kraljevih slov, če ti je skromnost tako pri srcu?

ASUER. Da se razumeva, Baalbek: znam priti in znam tudi oditi.

(Odide)

BOLTEŽAR. Pomirimo se. Zvezda nas gleda, neznanska, prelepa. Glejte, kakšen grozd iz svetlobe nad Tigrisom! Zato ne žalimo je, Baalbek. Rajši utihnimo in se ponižajmo pred njo, da postanemo vrednejši še večje svetlobe.

BAALBEK. Kakšne svetlobe, za hudiča, če ne vidim niti fige? Imam prav, Gašper?

GASPER. To je zvezda, ki jo ugleda samo tisti, ki mu ni toliko do zvezdarjenja kolikor do zvezd.

BAALBEK. Me torej hočete žaliti? Potem vam rečem: k vragu ta vaša zvezda, s perjanico ali brez nje! Nate: nočem je vi-

deti! Nočem, razumete? In če gre za to, se lahko končno tudi požvižgam ne samo nanjo, ampak na vse te naše mile večne zvezde! Navsezadnje lahko priredim opazovalnico tudi za kaj drugega! V strelišče za škorce! V plesišče, ha ha ha!

VII

ASUER. Kaj je novega, Mihol, razlagalec sanj?

MIHOL. Ko da nisi ti tisti, ki odpošiljaš sle od Indije do Arabije, Asuer.

ASUER. Si slišal o Gašperju?

MIHOL. Da je vrnil kralju pečatnik in da že zbira kamele, da bi šel za zvezdo?

ASUER. Gašper! Odpovedati se službi varuha kraljevega pečata! Ah, saj ne zbira kamel on! Njegova mladostna iluzija jih zbira. Dobro, recimo da je to res napovedana zvezda. Recimo celo, da je to zvezda, poslana v razsvetljenje Perzije. Ampak vrniti kralju pečatnik in se s kamelami odpraviti za njo –

MIHOL. Vreči svojo mladost in svoje življenje za neko zvezdo – se ti zdi to tako slaba ideja, Asuer?

ASUER. Slaba ni, je pa pretirana.

MIHOL. Ne vem, kaj naj rečem. Njegovo veličanstvo je že kdaj vrglo za kakšno idejo, ki niti ideja ni bila, kup trupel. Pretirana ideja torej, kolikor je ideja bila, pa še slaba povrhu. No, kar se mene tiče, sem daleč od tega, da bi se meni nič tebi nič skobacal na kamelo in lezel nekam čez Tigris. Za takšno fantovsko zamisel nisem. In vendar – Gašperju dajem prav. Še več: občudujem ga. Navsezadnje se človek rodi samo enkrat, ne?

ASUER. Kar se mene tiče, je ni zvezde na nebu, da bi me pripravila na kaj takega. Odpotuje sam?

MIHOL. Pomisli, na koga se je spravil, da bi ga zvlekel s seboj: na starega Boltežarja! In ne rečem dvakrat, da ga ne bo pregovoril. Za kaj takega je Boltežar še zmeraj dovolj mlad.

ASUER. Saj je vendar bivši varuh kraljevega gaja že napol slep in onemogel!

MIHOL. To sem omenil Gašperju tudi sam. Veš, kaj mi je odvrnil? „Da sediš med dvema hrbtoma dromedarja, za to si lahko v celoti slep in v celoti onemogel!“ Gašper!

ASUER. Kdaj pa misli na pot?

MIHOL. Čimprej, da mu zvezda ne uide čez Tigris.

ASUER. Lepa reč, ni kaj reči, ta zvezda.

MIHOL. Stopiva pogledat na moj dobri stari hrast. Kakšne baalbekovske načičkanosti tam ne bo, a opazovalni oder le bo: in, kar je glavno, naša zvezda. Rajši jo bom gledal skozi veje kakor izpod Baalbekovega škrlata.

(Stopanje po lestvi)

ASUER. Že onkraj Tigrisa.

MIHOL. Tako lepe je še nisem videl.

ASUER. Na oblačnem nebu še bolj živo žari.

MIHOL. Sama, brez drugih zvezd, v razkošni osamelosti...

ASUER. Še bolj srebrna kot včeraj.

MIHOL. Tihi dobri žar, ki ti hrani oči.

ASUER. A vendar – da bi človek pustil vse, družino in službo, in šel za njo –

MIHOL. Kdove, če te na koncu ne bo poplačala za vse.

ASUER. Na kakšnem koncu, Mihol?

MIHOL. Tam pač, kjer bo ta nebeška potnica obstala.

ASUER. Potonila bo, kakor vse. In z njo vsa naša upanja. Ostal bo samo spomin. Spomin na neko čudežno svetlobo in nič več.

MIHOL. Kaj se ve, Asuer. Ukvarjanje s sanjami je mene naredilo po eni strani bolj nejevernega, po drugi strani pa bolj vernega. Vse se mi na primer zdi manj sanjsko od politike. Kdove, če konec tiste zvezde ne bo pomenil novega začetka. Novega začetka vsega –

ASUER. Kako moreš to verjeti, Mihol?

MIHOL. To morem samo upati.

VIII

EDISA (ljubeč, občutljiv glas).

Veš, zakaj sem tu, Mihol?

MIHOL. Lahko si predstavljam, Edisa.

EDISA. O, ko bi bilo to zaradi kakšnih sanj!

MIHOL. Kaj hočeš, Edisa, najhujše so sanje, ki jih sanjamo po dnevi. Najstrašnejša od vseh sanj je življenje samo.

EDISA. Življenje, da...

MIHOL. Sedi in pomiri se. Vse se izsanja, tako ali drugače, Edisa.

EDISA. Saj veš, ko bi šlo za nesrečen zakon. Toda ti veš, kako sva se imela z Gašperjem rada.

MIHOL. Zakaj sva se imela? Rada se imata in se bosta imela. Vajina ljubezen ostaja, kar je bila.

EDISA. Ljubezen je ljubezen samo, če zanjo ni možna izbira. Gašper pa je izbral. Izbral je nekaj, kar nisem jaz.

MIHOL. Veš, da se ta izbira ne tiče ženske, Edisa. Gašper ni postavil nad teboj ženske.

EDISA. Ne, postavil je še nekaj manj. Nad mano je postavil privid –

MIHOL. Ne gre za privid, Edisa. Skrivnostna zvezda je to, ki je ne vidimo vsi na enak način. Eni bolj, drugi manj. Nekateri je sploh ne vidijo. Ta zvezda se tako rekoč daje vsakomur po neki njegovi skrivnostni potrebi. Ti, Edisa, jo vidiš.

EDISA. Le zakaj je moralo to priti? Le zakaj se je morala prikazati ta zvezda? Tako srečna sva bila z Gašperjem –

(*Zaihti*)

MIHOL. Saj bosta še, Edisa.

EDISA. Kako? Kralj je sprejel njegov odstop s pogojem, da se za trajno odpove službi varuha kraljevega pečata.

MIHOL. Ljubezen ne more biti odvisna od pečatnika perzijskega kralja, Edisa.

EDISA. Ampak ali si predstavljaš, Mihol, kaj more biti to, sesti na kamelo in se za kdove koliko časa podati neznanu kam onkraj Tigrisa! In to za neko zvezdo! Saj to se pravi ponoreti, Mihol.

MIHOL. In če sem tudi jaz odstopil kot razlagalec kraljevih sanj?

EDISA. Se šališ, Mihol?

MIHOL. Pravkar sem nakupil tri oslice za na pot.

EDISA. Moj Bog!

MIHOL. Moja žena je vzela stvar kratkomalo na znanje, brez dramtiziranja.

EDISA. In jaz revica sem prišla sem z namenom, da bi te pripravila do tega, da bi pregovoril Gašperja! Potemtakem je on pregovoril tebe? Kako je bilo to mogoče? Ne vidiš, da je to rojen entuziast, brez smisla za stvarnost?

MIHOL. Kako je bilo mogoče? Če vidiš zvezdo tako, kakor jo vidim jaz, je to več kot mogoče. Gašper, entuziast, brez smisla za stvarnost? Če se je odločil za na pot celo stari bivši varuh kraljevega pečata Boltežar?

EDISA. Boltežar?

MIHOL. On, kakor je siv in onemogel.

EDISA. To se pravi, da gre umret na hrbet dromedarja.

MIHOL. Ne bi rekel. Brhek kot kakšen mladenič prenaša sedla...

EDISA. Potemtakem res greš, Mihol?

MIHOL. V moji delovni sobi na dvoru že sedi moj naslednik.

Popoldne dobim obleko za na pot, podšito z dvojnim kožuhom.

Konji že hrzajo...

EDISA. In kaj nameravate pravzaprav, za božjo voljo?

MIHOL. Pot ni vprašanje: za to bo poskrbela zvezda.

EDISA. Ampak človek le ne more tjavendan nekam na pot!

MIHOL. Hočeš reči, da mora tudi nekam priti? Kar se mene tiče, bi mi zadostovala zvezda. Srečno bi blodil za njo, brez kakršnegakoli cilja. No, ko se bo zvezda ustavila, bomo na cilju.

EDISA. In kaj bo tam?

MIHOL. Brez dvoma nekaj velikega, Edisa. Novorojenega kralja bomo našli.

EDISA. Odkod pa ste na lepem sneli tega kralja?

MIHOL. Iz svetih knjig, Edisa.

EDISA. Iz knjig! Moj Bog! Samo moškemu lahko pride na misel takšna pustolovščina! Poslušaj, Mihol: razkladaš sanje ali misliš zares?

MIHOL. Kakor sem ti rekel. Danes ponoči odidemo. Ob zori bomo že na Tigrisu.

EDISA. Najzaupnejšo dvorno službo puščaš za pustolovščino, ki ji niti cilja ne veš.

MIHOL. Pustil sem pač sanje za zvezdo.

EDISA. Vsaj to mi povej, na koga naj se obrnem, da spravim vsaj Gašperja k pameti. Že nekaj noči ne spim, otroci jočejo, služinčad je kakor brez glave sredi vseh teh priprav –

MIHOL. Da bi pregovorila Gašperja, Edisa? Njega, ki je prvi med nami zapazil zvezdo? Ki organizira pohod? Vdaj se, Edisa. Saj imaš za moža ljubljenca te čudovite zvezde.

EDISA. Oh –

MIHOL. Saj bi tudi šla za njo, ko bi mogla, Edisa –

EDISA. Kaj pa je z Baalbekom?

MIHOL. Baalbeku zvezda ni bila podarjena. Z drugimi besedami: ne vidi je. Baalbek nima iti za čim.

EDISA. Kaj pa odpravljalec kraljevih slov Asuer? Ali on vidi zvezdo?

MIHOL. Napol.

EDISA. To se pravi, da ne pojde z vami.

MIHOL. Pregovarjam ga, da bi šel.

EDISA. To se pravi, da je vsaj eden v Suzah, ki ga ta zvezda ni spravila čisto ob pamet. Vsaj eden, ki utegne poslušati in vplivati na Gašperja.

MIHOL. Opozoriti te moram na to, da sem tudi jaz na poti k njemu, in sicer z nasprotnim namenom.

EDISA. Ne, Asuer ne bo šel.

MIHOL. Pa se poizkusiva, Edisa...

EDISA. Moj Bog, le zakaj je morala treščiti v mojo srečo ta nesrečna zvezda –

(Zahtí)

IX

ARIDAJ. Naj pripravim mehove, gospod Asuer?

ASUER. Mehove? Misliš, da ne bomo shajali brez mehov, Aridaj?

ARIDAJ. Kaj je do Evfrata, več ali manj vemo. Ampak kaj je za njim, to je vprašanje. Pot za zvezdc je nujno pot v neznano, gospod. Ne vemo, kam gremo.

ASUER. Se ti zdi?

ARIDAJ. Kaj vemo, gospod. kakšna puščava nas čaka tam za Evfratom, če se zvezda ne bo prej ustavila.

ASUER. Hm.

ARIDAJ. Smem izreči neko svojo misel, gospod? Kar naprej se sprašujem, kako ste se mogli vi dati pregovoriti Miholu, da se vzamete na to pot.

ASUER. Kaj hočeš, to je pač strokovna usposobljenost razlagalca sanj. In melanholične nature, kakršen sem jaz, se pustijo vplivati, Aridaj. Ti si videti za to pot bolj navdušen.

ARIDAJ. Več kot navdušen, gospod. Pa recite, ali smo že videli takšno reč na nebu. Ah, saj srce ti gre narazen, če jo gledaš. Tisti srebrni lestenec s tisto pavjo perjanico!

ASUER. Ti prav res vidiš perjanico?

ARIDAJ. Zvezdo in perjanico, vse! Kaj vi perjanice ne vidite, gospod?

ASUER. Ne vidim je v celoti, to je tisto.

ARIDAJ. Skrivnostna zvezda je to. Pravijo, da jo vsak vidi toliko, kolikor jo potrebuje.

ASUER. Hm.

ARIDAJ. Se spominjate, ko ste rekli: Zvezda, ki je nikoli ne bo? Zvezda, ki je ne more biti?

ASUER. In vendar je. Zvezda, ki je ne more biti, pa je. Ne bi bil smel obupati.

ARIDAJ. Tako vam bom rekel, gospod: vse se lahko zgodi med nebom in zemljo. Hej, kaj vse zmore nebo in zemlja! Sto takšnih zvezd se lahko prikaže, gospod, da bo nebo v eni sami perjanici. Sto razsvetljenj!

ASUER. In če nam na poti ugasne, Aridaj? Kaj pa potem? Kdo nam more jamčiti, da ne ugasne kje tam nad puščavami preko Evfrata?

ARIDAJ. Da bi nam ta dobrotna zvezda ugasnila? Kje pa! Varno nas bo popeljala, kamor nas misli popeljati. Srce mi pravi: v tej zvezdi ni prevare. Kdor pošlje takšno zvezdo nad nas, mora imeti človeka rad.

ASUER. Kaj vse nam pravi srce, Aridaj! Ne zanašajmo se nanj. Ni ga večjega varalca kakor je srce.

ARIDAJ. Stvar je v tem, gospod, da vmes ni samo srce. Vmes so tudi pisma, z gosjim peresom na pergament napisana. Sveta pisma: Rodil se bo kralj, v razsvetljenje blodečim –

ASUER. Upajmo, Aridaj. K Miholu grem pogledat, kako spravlja skupaj svoje brašno. Ti pripravi mehove, če se ti zdi.

ARIDAJ. V kozjih mehovih pijača rada smrdi, pa bom rajši vzel ovčje.

ASUER. Meh gor, meh dol, glavno je, da odrinemo, da bom nehal vrtati o tem.

ARIDAJ. Ni tako, gospod, če mi dovolite to besedo. Na pot moramo iti opremljeni, kakor se zagre. Vino, olje, voda – vse mora biti, na nič se ne smemo zanesti razen na zvezdo.

ASUER. Vidim, da te je zvezda prav zares prevzela, Aridaj. Pri tvojih letih!

ARIDAJ. Za to zvezdo se je splačalo roditi, gospod. Ta zvezda mi je odvzela mojih sedemdeset let. To je zvezda, ki mi vrača mojo mladost.

X

EDISA. Koliko zlatnikov naj ti zavežem v sedlo, Gašper?

GAŠPER. Upoštevaj pač, Edisa, da ne gre samo za popotne stroške, ampak tudi za dar novorojencu.

EDISA. Ne zahtevaj od mene, da bi morala še računati v teh trenutkih –

GAŠPER. Tako smo se pač domenili: Asuer bo ponesel v dar zvitek pergamentov, Mihol miro, Boltežar kadilo, jaz pa, varuh kraljevega pečata, zlato.

EDISA. Jaz ti rečem poslednjč: pusti druge, naj gredo, vsi imajo manj zgubiti kakor ti.

GAŠPER. O kakšni izgubi govoriš, Edisa? Misliš, da grem iskat onkraj Tigrisa igralnic? Vse bo samo pridobitev.

EDISA. Asuer je bil vsaj toliko priseben, da je vzel na dvoru samo začasen dopust. Ti pa –

GAŠPER. Zvezdo mi je dano videti v celoti. Ves njen sijaj mi je dan. Srce mi pije vso njeno slavo. In jaz naj se ji odzovem z neko polovičarsko preračunljivostjo? Rajši mi povej, ali so kamele že napojene. Zvezda bo skrbela za pot. Za vse drugo moramo skrbeti mi.

EDISA: Oh, ta tvoja strašna konkretnost! Mene pa nič ne vprašaj, kako mi bo pri srcu, ko mi bo tista zvezda na obzorju potonila. Dokler ji bom še mogla slediti z očmi, boš v nekem smislu še moj. A potem, ko je ne bo več?

GAŠPER. Ta zvezda terja vso tvojo in mojo vero, Edisa.

EDISA. A ti jo boš vsaj imel nad seboj, ko bom jaz brez nje. Zame bi morala ostati tukaj tista zvezda. Vsaj ta tolažba bi mi bila dana, ko tebe ne bo.

GAŠPER. Na obzorju srca ti ta zvezda ne more nikoli potoniti.

EDISA. Poslušaj mojo zadnjo besedo: ostani, Gašper. Glej te oblake, ta drevesa, te otročiče –

GAŠPER. Ne morem, Edisa. Ne smem.

EDISA. Med zvezdo in mano torej nisi izbral mene.

GAŠPER. Ti si že izbrana za vselej. Izbral sem med zvezdo in med nočjo. Med zvezdo in med ničem.

EDISA. Pa ne pomisliš, kaj vse vas utegne čakati na poti? Reke, puščave, razbojniki –

GAŠPER. Nič, kar bi se moglo primerjati z razsvetljenjem, ki ga bo ta zvezda dala.

EDISA. In kam vas popelje? Le kam?

GAŠPER. Nagnila se je v smer Sirofenicije.

EDISA. Onkraj je potem velikansko morje –

GAŠPER. Pa ne bomo šli preko njega. Vsa pisma nedvoumno kažejo na judovsko kraljestvo.

SLOVENSKI SLIKARJI V SVETU

IVAN BUKOVEC

Argentina

CERRO BLANCO (tuš, 1968)

MOJA ŽENA (olje, 1970)

VALLE DE PUNILLA, Córdoba (olje, 1971)

ZATIŠJE (1968)

EDISA. Pa če bi bilo treba iti preko morja, bi se v tem primeru vrnil, Gašper?

GASPER. Edisa, naj ti povem: ustavil se bom samo, ko se bo ustavila zvezda. Ne boj se. Ne vidiš, da je to zvezda miru? Glej njen mirni dobrotni soj!

EDISA. To se pravi, da te ne bo ustavilo niti morje? Oh –
(Ihti)

GASPER. Verujva v zvezdo, Edisa, in vse bo prav.

EDISA. A kaj bo s teboj, Gašper?

GASPER. Ne boj se, Edisa! Kakor me je ta zvezda vzela, tako me bo vrnila.

XI

NAPOVEDOVALEC.

Tigris je odšumel za njimi. In zdaj se vzpenjajo na drugi breg, na poti v novo puščavo. V istem redu, kakor so se zvrstili ob začetku: Gašper, Boltežar, Mihol, Asuer.

Sonce se dviga nad stepo, stena Kavkaza tone tam daleč v megli, brizgi prahu se dvigajo kamelam izpod kopit. In oni gredo, tiho, v poškrípavanju sedel, z isto vedro lučjo v očeh, zakaj zvezdu je pred njimi. Podnevi komaj razločljiv srebrn madež v razporku med dvema oblakoma, ponoči pa mogočen lesteneč, viseč v praznini vsemirja.

Gredo.

Gašper. Boltežar. Mihol. Asuer.

V zbrani tišini, z neugasljivo lučjo v očeh, dan na dan.

In v novem jutru sapa že prinaša sporočilo od Evfrata.

Asuer je pognal svojo kamelo vštric Gašperja.

XII

(Poškrípavanje sedel)

ASUER. Kateri dan bo to, Gašper?

GASPER. Kaj si rekel, Asuer?

ASUER. Vprašal sem, kateri dan smo na poti.

GASPER. Ne štejem dni. Ne štejem noči.

ASUER. Saj –

GASPER. Vse je zame samo en zvezdni dan.

ASUER. Jaz pa jih štejem, da veš.

GASPER. Kdor je šel za zvezdo, mora zavreči račune.

ASUER. Še teden dni, pa bo moj dopust pri kraju.

GASPER. Jaz pa se svojega pečatarstva sploh ne spominjam več.

Ko da sem vse življenje hodil samo za zvezdo. Kaj pa hočeš z dopustom?

ASUER. Z eno nogo človek že hodi za sanjo, a z drugo?

GASPER. Potemtakem misliš, da hodiš za sanjo?

ASUER. Toliko že vem, da hodim za zvezdo.

GASPER. Torej?

ASUER. Ah, ustavimo se malo. Čemu to hitenje? Nekam stolčen sem od te brezkončne stepe.

GASPER. Pa dajmo. Ta prijateljska zvezda zna tudi počakati.

(Zakliče)

Prijatelji, premor!

(Hrzanje konj)

BOLTEŽAR. Zakaj premor? Mihol?

MIHOL. Lahko si predstavljaš, Boltežar.

BOLTEŽAR. Pa ne, da si je Asuer spet kaj izmislil?

MIHOL. Enkrat je žejen, drugič ga daje ne vem kaj v trebuhu.

BOLTEŽAR. Revež je, kaj hočeš.

MIHOL. In ti, pri svojih sedemdesetih letih?

BOLTEŽAR. To je posebna milost te zvezde.

MIHOL. Stvar je v tem, da ne moreš izkoristiti dopusta za to, da greš za zvezdo.

(Hrzanje konj, udarci posod, pok z bičem)

GASPER. Si zdaj kaj bolje razpoložen, ko si se okrepčal, Asuer?

ASUER. Kaj vem. Ni mi dobro, Gašper.

GASPER. Glej, tamle je Evfrat, potem še kakšen teden in smo na Judovskem...

ASUER. Ali: na oni strani je Tigris, potem še en teden in sem v Suzah...

GASPER. Če je tako, je najbolje, da se obrneš.

ASUER. Morda nisem mislil dobesedno tako, Gašper.

GASPER. Kako pa, odpravljalet kraljevih slov Asuer?

ASUER. Ni vsakomur dano, da lahko lomasti za zvezdo kakor ti, brez misli na jutri.

GASPER. Saj, jutri je treba črtati iz računa. Živeti je treba v enem samem danes. Daj mi sem tistile meh.

ASUER. Na.

GASPER. Ne z vodo. Zvezda gre skupaj samo z vinom.

ASUER. Meni gre tole vino v glavo.

GASPER. Vodo bi lokal in mislil na dopust. Hiral od hrepenenja po uradu in po papirusih. O Bog! Glej te ravnine –

ASUER. Ni rečeno, da mora biti telesno vsakdo bik kakor ti. Ali veš ti na primer, kaj so žolčni kamni?

GASPER. Vem, kaj je življenje brez zvezde. Vem, kaj je to, ena sama noč brez dna, brez ene same luči v njej. Vem, kaj je brezup, Asuer. In Boltežar pri svojih sedemdesetih letih bo tudi vedel za marsikaj, pa ne zdvamlja kakor ti. Jaha, da ga je veselje gledati! Pomlajuje se. Vrag si ga vedi, če si ne pripelje z Judovskega nevesto!

ASUER. Starost ni v letih, Gašper.

GASPER. Ne, ampak v dopustu.

ASUER. Zakaj mi ga tako zameriš? Navsezadnje je služba na perzijskem dvoru le služba na perzijskem dvoru. Ni rečeno, da se mora vsakdo tako požvižgati nanjo kakor ti.

GASPER. Toliko rečem, da dvomim, da se je ta zvezda prikazala za dopustnike. Sicer pa nam reci zbogom in ostanemo prijatelji kakor doslej.

ASUER. Zbogom nisem rekel.

GASPER. Če nisi rekel, si mislil.

ASUER. No, pa mislim, čeravno hočeš.

GASPER. Dobro veš, kaj hočem, Asuer: da vsi složno izpeljemo to pot, zvesti zvezdi. A če se je tebi prikazala neka druga –

ASUER. Kakšna le?

GASPER. Dopustniška zvezda pač. Saj je tvoja kriza nastopila prav danes, ko smo teden dni hoda od Suz.

ASUER. Govoriš tako, ko da bi bil noč brez zvezde okusil samo ti. Ko da bi bil okusil obup samo ti.

GASPER. Razlog več, da ostaneš tej luči zvest.

ASUER. Mi bi torej zameril, če bi se premislil, dokler je še čas?

GASPER. Veliko je že to, da si se s svojo naturo sploh vzel na pot. Ne bi ti mogel zameriti. In končno si zvezdo videl samo na pol. Bil si prikrajšan za nekaj njene slave.

ASUER. Po pravici povedano jo zdaj vidim celo, čudovito, s per-janico vred...

GASPER. Pa bo recimo ta ljubezniva sopotnica upoštevala tvojo melanholično nrav. Da se je pač tvoj dopust iztekel –

ASUER. Zakaj zafrkavaš?

GASPER. Nočem te zafrkavati, Asuer. Vrl možakar si, a polovičar. Vzemi s sabo še nekaj naših mehov, da ti ne bo sile. Mi se bomo tako in tako znašli. Zvezda je tudi naša zaloga.

ASUER. Blagor tebi.

GASPER. Vzemi vino, olje, vse. In seveda vodo! Ko se vrnemo v Suze, ti bomo že povedali, kako je bilo. Na Baalbekovi opazovalnici, po možnosti.

ASUER. Misliš, da Baalbek res ni videl zvezde?

GASPER. Seveda je ni. Ta zvezda se ti da videti, kolikor ne vidiš sebe.

ASUER. Naj vas srečno vodi! Hočete moje pergamente?

GASPER. Hm.

ASUER. Zvitek novih pergamentov, to bo prelep dar.

GASPER. A kako naj novorojenemu poklonimo dar nekoga, ki se je premislil? Doma boš popisal to štorijo, pa bo. Darila naj ostanejo, kar so: mira, kadilo in zlato.

ASUER. Mira, kadilo in zlato, z mojim domotožjem...

XIII

NAPOVEDOVALEC.

Aridaj se ni pridružil svojemu gospodarju. Preveč je bil prevzet od zvezde, da bi jo pustil. Pridružil se je Boltežarju, najpotrebnejšemu pomoči.

In spet gredo.

Gašper.

Mihol.

Boltežar.

Kamela za kamelo, človek za človekom.

Z zlatom, kadilom in miro v svojih sedlih.

Gredo počasi, v nekakšnem puščavskem ritmu, a neodjenljivo.

Cmokoti kopit v stepno travo.

Gredo.

In zvezda gre pred njimi, čedalje večja, da od nje žarijo sedelska kovanja.

DNEVNIK UGASLIH TRENUTKOV IZ FUDŽI^v

VLADIMIR KOS

iz neobjavljene pesniške zbirke

DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI RIŽ

Kdo bi te z višnjevimi nageljčkom
nevesto klical,
vas med trdimi gorámi,
z drobnimi uhani cest?
In kdo bi ti bodočnost v žuljih čital,
zlog za zlogom
spremljajočega te sonca –
ko bi pesnika - človeka ne biló?

Kdo bi te na sen v črepinjah spomnil,
mlin ob vodi,
kdo ti božal brke mrtvih solz,
in čelo trnovo,
in molk lobanje,
vtaknjene na kol,
glasnó ti šepetaje, da se nisi zmotil –
ko bi pesnika - človeka ne biló?

Kdo bi prosil z vami, polja zadolžena:
daj nam danes naš vsakdanji riž,
in z zadnjim upom
stisnil jagode med prsti v smeh,
in dvignil čaj v roké
zaradi leska v grdih kapljah znoja –
ko bi pesnika - človeka ne biló?

Kdo zrahljal bi tvojo blazno posteljnino,
grob,
poraženih lesen opral napis
z večerno travo,

z vzhodnikom prisluhnil v krik, obešen
v grad med veje,
kdo zapel nesmrtni osmi blagor –
ko bi Pesnika - Človeka ne biló!

ŽENA Z BELO KRINKO

Vrbe v nerazviti strugi,
ne žalujte yeč!
Tudi jaz sem iztegnil roké
k rodilom vodnjakov modrih pen
pod nebom.

Čujte!

Kabelski vod kanalu v vest polagajo,
z zibko trav.
Na ognjišču čaj mu čuvajo,
mešan med sen o ženah iz mest.

Čujte!

Veter stopa k bambusu,
čez mrtvo trnje obupa drsi
k bambusu srca, na obisk
prijaznih kač.

Tako je kakor praznik bogov na vasi.
Žene plešejo pod belo krinko odra
del resnice,
pretežke za zlog.
In seno diši.

OTOČANKE

Fudži čaka me
s skodelico hladu iz borov
s temnim smehljamem,

tiho,

kot vsako dekle na otoku,
me vpraševaje,
ali more biti le ona vse.

MARTIN FIERRO

FERNÁN SILVA VALDÉS - TINE DEBELJAK

Martín Fierro:

postava brez tekmeča in brez dvojčka,
narisana v les gozdov,
tvoja zgodba je vklesana z velikimi črkami
v ploščati obraz pampe.

Cvet človečanstva

z vonjavami širokih izkušenj,
cvet z okusom pašnikov in s trni,
napisal te je José Hernández, vemò,
toda z milijoni argentinskih rok.

Martín Fierro:

celo tvoje robato ime je zadetek,
ob tvojem telesu se krhajo noži,
kajti trd si in premočrten kot krik.

Kip, dobro vsajen

v neizmerni podstavek pampe;
ti si ponesel v puščavo
svojo čisto postavo spokorniškega gavča
in na križu noža si molil svojo molitev.

Človek od vrha navzdol in z leve na desno,
v središču vsega in vseh smeri,
kompas iz mesa in kosti,
usmerjen v najvišjo točko junaštva.

Martín Fierro:

tvoje ime je preletelo poljane in čas
v vodoravnem bučanju pampskih viher.

Pogum ti je odpiral pota
in v mehkobi tvojega ponča
se je utišal jezik
sovražnih nožev.

Včasih si se izgubil
v neizmernost brez sledí,
toda ko je padla noč,

si našel smer v zvezdah
in v blesku večernice
si privezal svojega konja.

Ko pa si razprostrl po tleh podsédlico in kože,
si se vzdignil k nebu s češčenomarijo
in budne ptice so razsvetljevale tvoj sen.

Martín Fierro:

pravijo, da je tvoja duša španjolska
in jaz vérujem, da je tako,
kajti če pogledamo tvoj rod od začetka,
naletimo takoj na Cida.

Edina nagrada, ki ti jo je dala Usoda
med tolikimi nezgodami, je bil prijatelj,
Cruzovo dejanje spominjam in pobiram
– cvet med bodičjem.

Martín Fierro:

edinstveni vitez, dobro oboroženi –
brez vazalstva in vazal nikomur! –
bojevitega pampskega srednjevečja.

Z gnojiлом nesramnih sodb
si rastel kot drevo;
danes ti nihče ničesar ne more očitati;
potrebno pa je biti poštenjak,
da hodiš z njegovim imenom in ga ne omadežuješ;
in prav zato bi zdaj jaz, da bi ti pesem pel,
želel svojemu nožu tvoj pogum.

FERNÁN SILVA VALDÉS je urugvajski pesnik, rojen v Montevideo 1. 1887.

Njegova prva pesniška zbirka je izšla 1913 z naslovom *Anforas de Barro* (Prsteni vrči). Zaslodel pa je z zbirko *Agua del Tiempo* (Voda časa), l. 1922. S Hernándezovim poemom *Martín Fierro* se pozna še iz deških let: „nosil sem ga pod sedlom, ko sem dirjal čez pampo...“. Velika južnoameriška urugvajska pesnica Juana de Ibarborou, zvana tudi Juana de América – Ameriška Ivana, je o Valdésu zapisala: „Z enim skokom se je Valdés uvrstil med velik ameriške poete... Razkošen lovec podob je...“

Gornji slovenski prevod Valdésove ode *Martínu Fierro* objavljamo v počastitev stoletnice prvega natisa Hernándezovega poema.

MOLITVENIK ZA GOSPO BOBROWO

ZYGMUND KRASINSKI — TINE DEBELJAK

LITANIJE

Ko bi izgubila vse mike in vso uteho —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi ljudje, ki so mi zvestobo in varuštvo dolžni, vstali zoper mene,
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi me svet zavrgel, da me raztrga —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi me srca, katerim sem zaupala vse, goljufala in izdala —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi v nobenem srcu ne mogla več najti zatočišča —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi spustil name človeško zlobo in srcá bolečine in bolečine telesa —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi moji otroci pozabili mojo ljubezen —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi se oni, katere sem imela za plemenite, sprevrgli v hudobne —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi mi vzel dom in lepoto in imetje moje pozemsko —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi morala živeti v samoti, zapuščena od vsakega glasu veselja
in vsakega glasu usmiljenja —
še bi zaupala vate, Gospod!
Ko bi umirala brez roke, ki naj bi poslednjič stisnila mojo dlan,
brez slovesa kogar koli —
še bi zaupala vate, Gospod!

Ker — Ti si prva ljubezen, edina in najvišja —
Ker — ljubezni vseh src na zemlji so samo studenci, tekoči iz morja
Tvoje svetlobe,
Ker — Ti me boš odrešil, ko bodo dnevi moji štetí, in mi potolažil
strtega duha, ki si ga Ti poslal v moje telo za ničvredni trenutek
Ker — Ti ne boš zapustil dela svojih rok in misli svoje — hčerke;
ki joka zdaj tu in kliče k Tebi! —

Amen.

Ob nogah Umirajočega – ko se je Umirajoči še enkrat obrnil k Tebi in rekel: „Žena“: Marija, Marija, je počilo Tvoje srce!

In od tega trenutka ni prenehala bolečina v Tvojem duhu – dokler niso po mnogih dneh, po mnogih solzah, o Marija, Marija, prišli po Tebe angeli! In vzeta si bila v nebo.

Slednja izmed žena joka za Teboj – kakor nosi vsak mož svoj križ po zgledu Tvojega Sina.

Slednja izmed žena ljubi, kakor si ljubila Ti, in ko vidi svojo ljubezen predrto in umirajočo, ostane sama na svetu in ne more umreti.

Oni so srečnejši! – oni na gričih sveta umirajo pred obličjem človeštva – a mi stokamo v teminah podzemlja – in naša tolažila so tako tiha, da jih oni sami ne slišijo: kajti naša naročja, ki so jih ljubila in pojila, so prezgodaj razdrta.

Kakor oveneli grmi – smo zavržene.

Naš glas ne sega do vrha Križa.

Kakor telo brez duha smo neprisebni!

Naših bolečin se nihče ne spominja.

Muke naše so lahke kakor sence pred očmi ljudi.

In dalje kakor oni živimo pod neznosnim bremenom.

Povijamo njih telesa v plenice zibelk.

Povijamo njihova trupla v tenčice krst.

A oni nas pozdravljajo s plačem, a poslavljajo se od nas s trdo besedo.

Mi blagoslovljamo prihajajoče, a oni nas ne slišijo!

O Ti – ki si toliko trpela, poglej name in prosi zame, trpečo – pri svojem Sinu!

Ti si že stopila na prestol; Ti si bila izbrana izmed vseh; Ti ne trpiš več in nikdar več trpela ne boš.

Zaradi spomina na muke Tvoje – prosi zame!

Zaradi one besede: „Žena“: – prosi zame!

Zaradi one noči, v kateri je umrl Tvoj Sin – prosi zame!

In kakor si bila vzeta v nebo, daj – Marija, o Marija – daj tudi mene vzeti v nebo, ko bom že onstran groba!

V tej uri se spreletavajo duhovi umrlih in trpe živi – ti, kateri so nesrečni, kateri se spominjajo preteklosti, a nimajo bodočnosti! O Bog, daj mir svoj tem, ki se mučijo to uro!

Ne morejo zaspati, kakor tudi jaz ne morem, o Gospod. – Tiho je krog njih, prazno – kakor okrog mene, Gospod!

Črni prividi jim razdirajo dušo. – To, kar je bilo, stoji daleč nazaj v njih očeh in je pred njimi – a vseeno čutijo, da so ostali samotni, da so sebe in druge opasali z grenko bolečino.

Toda v teh kaznovanih srcih ni muka samo to, da sami trpijo, ampak to, da morebiti tudi drugi v tem trenutku jočejo nekje daleč, brez rešitve, brez upa, pa jih nihče ne sliši.

To je muka muk, to je njihovo večno umiranje – o Bog!

O Oče, Oče – čuj glas mojega nespanja!

Sedaj sem med tolikimi spečimi edina jaz živa, ki misli, trpi, in sama v samoti s Teboj se nižam pred Tvojo mogočnostjo in kličem Tvoje usmiljenje! O Gospod, nima nikogar, da bi se mu potožila, da bi na njegovo naročje oprla svojo glavo – umrli so oni, ki sem jih ljubila.

Ti edini, Ti edini me poznaš in me slišiš! Naj bo torej v Tvoji neskončnosti moje bedno srce; naj poleti, Gospod, misel Tvoja v kraljestvo Tvoje; sprejmi siroto, plačočo pred Tvojimi pragovi.

In znosneje bo potem temu telesu!

Kako tiho in žalostno! Ali morebiti mnogo duš na zemlji trpi na ta način v tem samem trenutku?

Poslušajte me, ve, sestre moje – ve, neznane ali znane – ve, podobne mi po bolečini; povežite se z mano, da preprosimo Gospoda!

Družno ponesimo sredi srečnih in spečih svojo samotno himno k Njemu! – O da bi ta zvok razdrtih src prebil sence noči – o da bi ta molitev srečala kje v vseprostorju angelske peruti, da bi jo ponesli h Gospodu!

Daj mi zaspati nalik bratom mojim!

In drugim, ki se sprehajajo ta trenutek v molku obupa, ki so postali živi grobovi, ki nimajo zaklonišča pred lastnimi mislimi: daj jim za trenutek oddahniti se, odpočiti se v usmiljenju Tvojem!

Prosim te zanje, Gospod – in za sebe!

Ah! to so strašni trenutki, Gospod – presilni za Tvoje stvari. – Zdi se jim tedaj, da je vse umrlo v njihovih dušah, da ni upanja nikjer več, nikjer – Gospod!

Tedaj vstajajo sredi noči in blodijo – srečni še, kadar jim solza priteče v oči, kadar se jim kamen srca raztopi. — Toda ti, ki so ostareli v bolečini, ne morejo več jokati: njim je večno težko.

Tedaj vstajajo sredi noči in blodijo; po črnih stezah, po grušču gredo njihovi dolgi sprehodi.

Mesec jih moti s svojimi žarki – ne sedajo nikamor, kajti nikjer se ne morejo odpčiti.

Prehajajoč mimo Tvojih zaprtih svetišč, rišejo znamenje križa v prazen zrak in tavaajo dalje.

Njihove misli pa obenem z njimi.

A njihove misli so kot žalostni zvoki, kakor razburkani vrtinci, kakor vroči pesek puščavski.

Nočne ptice, opletene s šumenjem viharjev, se gonijo za njimi; izpod mrež močvirij, izpod cipresnih vej, iznad pelina dolin se dvigajo glasovi, ki jih spominjajo na preteklost in jim prerokujejo nesrečo.

Vrnili bi se radi tja, kjer so bili nekoč.

O Gospod, pošlji jim angela varuha!

Ali se jih ne usmiliš? Ali dete morebiti ne izprosi pri Očetu trenutek počitka? Ali ne ukažeš sencam noči, naj jih ogrnejo vseokrog?

Ti dobri in sveti – Ti čutiš vsako bolečino Tvojih bitij, toda Ti sam ne trpiš, ker veš, o Gospod, da si jih odrešil na veke.

Prosim te zanje in zase, o Gospod!

Daj njim mir duha in meni – Gospod!

Osreči nje in mene, Gospod!

Daj njim in meni zaspiti za trenutek, preden pride ura večnega ana na zemlji, a večnega življenja v Tebi!

MOLITEV ZA OTROKE

O Gospod, Gospod – Ti si vzljubil otroke, Ti si jim obljubil svoje kraljestvo, Ti si jim dovolil, dotikati se Tvojih oblčil!

O Gospod! Srce otrokovo umre navadno sredi trpkosti in skušenj življenja; – drugo srce zraste v človeških prsih.

In to, kar je bilo božjega v prvem srcu, ne bije več v drugem.

O Gospod! dovoli, da bi hčerkam mojim ostala za vedno v očeh otroška solza in v duši sreča detinska!

Napravi jih lepe kakor cvetove na polju, ki se ne zavedajo svoje lepote!

Naj bodo ponižne in mile, da bi se hudobni ne drznili stopiti nanje; da bi vsak, ki jih pogleda, odšel premagan od njihove preprostosti.

Daj jim domače ognjišče, boljše ko drugim, da bi njih ogenj bil uteha in mik njihovim očem!

Varuj jih koprnenja po tem, česar na zemlji nikdar ne najdejo! – Srca, ki jih vzljubijo v pomladi njihovih let, naj jih potem ne ostavijo zapuščene!

Usliši prošnje matere: ukaži angelom svojim, naj jih varujejo; samotnost duha oddalji od njih; naj nikdar ne umro prej s srcem, preden s telesom ne umro!

O Gospod! Daj jim rože zmage brez palme mučeništva! – Daj jim večno nedolžnost namesto trenutne čednosti. O Bog, večni Bog, naj bodo lepe in srečne in izbrane!

MOLITEV V TRENUTKIH DVOMA

Strah me obdaja – o Gospod!

Vedno temneje je okoli mene.

Nekakšen neskončen mrak me je obdal.

Kakor so navadno dnevi na početku zime, mračni, deževni, pobiti: takšne so danes vse moje misli.

Spomnim se preteklosti in žalost me prevzame.

Pomislim na jutro, in še večja žalost me obide.

Otroci pobegnejo v sobo in vržejo se mi v naročje: a jaz jih ne čutim.

Kakor da njihovi objemi niso meni namenjeni.

Kakor da njih smehi niso meni namenjeni.

Ne morem se prestopiti z mesta. – Ležim cele ure in v mojem srcu je vedno globlja puščava.

K nebu pogledam: in težke oblake vidim in bolečina mi stisne dušo.

V daljavi mi belina snegov draži oči.

Mrazi me, črni se mi, neznosno mi je – o Gospod!

Da bi imela vsaj iskrico poguma – vsaj mrvo upanja!

Samo šum vihre se pogovarja z mano.

Njen žvižg mi prebada srce.

Zdi se mi, kakor da bi ječali tisti, ki sem jih nekoč poznala; zdi se mi, kakor da bi bil ves svet en sam velik stok.

Stiskam se v zavoje svojega plašča in ne morem zaspati.
Čelo stiskam na vzglavje, da bi ničesar ne videla, ničesar ne
slišala: a ne morem pozabiti.

Človeški koraki mi vzbujajo bolečine – glasovi človeški mi
povzročajo bol – človeški obrazi me mučijo.

Kar sem kdaj videla lepega in odličnega: se mi noče vrniti
v spomin.

Kar sem doživela grenkega: vse se grmadi okrog mene
Vse, kar sem ljubila, mi odмира – Gospod.
Komaj se morem dotakniti strun: njih zvoki me parajo.
Pesmi, ki sem jih ljubila, beže izpod mojih prstov.

Kje sem? Kam izginjajo trenutki mojega življenja?

Ali se to imenuje zemlja – Gospod?

Ali sem jaz stvor Tvojih rok – Gospod?

Ali so oni, ki me preganjajo, tudi Tvoji sinovi, bratje moji?

Ali je ta prevleka, tako siva, tako mrtva nebo – Gospod?

Ali je ta svet, tako brezbrizni, tako lahkomišelni: svet Tvoje
ljubezni?

Ali so bila leta, ki sem jih preživela, sanje – Gospod?

Ali so bolečine, ki sem jih pretrpela, bile resnica – Gospod?

Ali sem jaz v tem trenutku že umrla, Gospod, in delam pokoro
za svoje grehe?

Ali bo ta pokora trajala še dolgo – Gospod?

Ali se luč ne bo več prižgala nad njo, ki je prišla s pobočja
svetlobe, s Tvojega naročja?

Telo moje in moja duša kličeta po usmiljenju k Tebi.

Duša je v tem mojem telesu razpeta kakor na bolniški postelji.
Umirata obadva, a umreti ne moreta!

Iz njune povezanosti, iz njunih skupnih čustev je ostala samo
Enotnost Trpljenja.

Včasih se mi zdi, da se kakor megla razblinjajo moje oblike.

In da se to, kar je mislilo v meni, uspava na veke!

Včasih se mi zdi, da goré v ognju moje roke, da čudna vročica
kroži pod mojimi sencí.

In da to, kar je nežno v meni, začenja divje ugašati.

Kje se nahajam jaz tedaj – o Gospod?

Drugačen svet od tega, v katerem si mi ukazal živeti, se
odkriva v meni.

Strašne so njegove oblike in glasovi... ne – ne –

Ti nisi nikdar ustvaril takih.

Ti si ustvaril lepe oblike in srečne Duhove.

Ti si ustvaril mučenike, idóče sredi preskušenj k Tvoji slavi.

Toda na preplete nisi nikdar pomislil.

Tam, kjer Ti vladaš, ni večne muke.

Ali se v obličju Tvoje ljubezni kje na vekov veke vzdržuje bolečina telesa ali Duha?

O Gospod, Gospod – kadar blaznost para moj razum, tedaj te klevetam.

Kadar ponoči trepetam z vsemi členki pred Tvojim sovražnikom, tedaj te klevetam.

Kadar mislim na plamene pekla, te klevetam; kadar se bojim pred Tvojim licem, pred Tvojimi nebesei, da ne bi bila pahnjena v večno izgnanje: tedaj te klevetam.

Tedaj se spoštljivo klanjam vladarju sveta – Duhu Zlega – o, odpusti mi, o Gospod!

Odpusti, odpusti mi – o ljubezen moja!

Toda Gospod, ali je to krivda Tvoje služabnice?

Ali ona more premagati vse svoje misli?

Ali more odgnati podobe, ki se nevedé od kod snujejo pred njenimi bednimi očmi?

Obdari jo s svojo ljubeznijo, o Gospod!

Usmiljenje Tvoje visi nad dušami našimi kakor drugo nebo.

Daj mi nesmrtno vero – Gospod!

Jaz vem, da si nas vse vzljubil nad mero, nad čas, nad vse človeške pomisli.

Vem, da si ustvaril ta svet tako, da bi bil samo žalostna utvara, črna zavesa pred vstopom v Tvoje bivališče.

Vem, da je to življenje samo začasna preizkušnja, za katere vonjajo nesmrtné rože.

Toda moja duša se često razglaša in nesrečna blodim okrog.

Daj mi užiti Tvojo ljubezen – ljubezen, ki pokončava črne privide!

Takšno, ki tihi mir razliva v srcu kakor roso na ogorelo listje.

Takšno, ki vzdržuje dvomečega Duha na nevarnih poteh življenja, kakor je Sin Tvoj Petra na razburkanih valovih.

To, ki ji je ime: upanje!

O, da bi v teh žalostnih pokrajinah, v tem zimskem mraku mogla zaslišati vsaj lahek zvok iz pesmi Tvojih angelov!

O, da bi vsaj en sam žarek predril to sivo brezno in splaval k meni!

Da bi v moji duši vstala slutnja Tvoje lepote in se nikdar več ne izgubila!

Poslušaj me – o Bog!

Misel srčna, misel razumna, misel vseh misli mojih, misel – mati sveta, mati moja: poslušaj me!

Kakor umirajoča iskra, zanesena v viharju daleč od izvora, vzdihujem po Ognjišču, v katerem sem se spočela v življenje.

Tlim tu v prepadu, tako nizko in tako medlo, a Ti tako veličastno in tako daleč od mene bedne kraljuješ, ustvarjaš in žariš!

Poglej name!

Tvoja svetloba je v meni.

Rodiła sem se v Tebi.

Bila sem v Tebi, preden sem padla tukaj kakor zrnce z vrhov drevja, kakor grušč z gorskih grebenov.

Ti si me čutil v Sebi, preden sem sama občutila sebe in sprejela vero vate.

Sedaj pa – ali me boš zapustil? Ali ne boš uslišal mojega glasu?

Ali boš dopustil, da ugasnem?

Ali me ne boš rešil iz težke moje žalosti?

Ali bodo moje blodnje, ki sem jih storila na teh temnih stezah, kamor so me zanesli vetrovi, vedno stale kot ovira med otrokom in Očetom?

Dete joka podnevi in ponoči in prosi Očeta.

Oče nebeški, Oče moj – vzljubi me, kakor v davnih dneh, ko sem še živela v Tebi.

Razdeljeni smo po Tvoji sveti in modri volji.

Toda kdo me more odtrgati od Tebe? – Kdo med nama poglobi prepad? – Kdo more napraviti, da bi ne bila več Tvoja misel, da bi se ne povrnila k Tebi?

Kdo more ločiti hčerko od Očeta, ki ne more umreti?

Kdo reče o meni: „Ona nima zaklonišča“ – dokler živiš Ti?

Tvoj sovražnik to potihoma mrmra – ali Gospod, on ne ve, kaj govori.

V temnih nočeh, v črnih sanjah mi grozi on s Tvojo večno jezo.

Ali Ti moreš odvreči, kar si sam spočel v sebi?

Kar si spočel v ljubezni?

To, kar si ustvaril: je ljubezen in bo Tvoja.

Sovraštvo ničesar ne ustvarja – uničuje sebe in druge.

Od trenutka, ko sem izšla iz Tebe, sem nesmrtna.

Sem odrešena.

Zategadelj, ker si mi dal trpljenje – delcu Tebe samega, otroku Tvojemu, trpljenje v meni Sebi samemu: sem odrešena.

Tvojega Duha nosim v srcu svojem, kakor je Marija nosila Jezusa.

Duh Tvoj vzdržuje v srcu mojem muko: podobo muke Jezusove.

Duh Tvoj, ki živi v meni, me bo odrešil, kakor je Jezus odrešil vso zemljo.

In od mrtvih bom vstala – Gospod.

Samo sedaj, sedaj, v tej žalostni uri, Te prosim: pošlji tolažbo mojemu srcu!

SLOVENSKI SLIKARJI V SVETU

IVAN BUKOVEC

Argentina

CVETLICE (tuš, 1972)

PRI VODI
(olje, 1965)

CERRO CATEDRAL
Bariloche (tuš, 1968)

BELA DEKLICA (olje, 1971)

Varuj me in te, ki jih ljubim!

Ne daj mi, da padem pod bremenom žalosti, in tudi njim ne daj pasti – Gospod!

Brani mene in nje, Gospod, zlih misli:

Misli podlosti.

Misli gnusobe.

Misli blaznosti.

Daj meni in njim neomajno vero, da po minljivih podobah tega življenja ugledamo vse prostornejše poljane.

Da bo tam združeno to, kar je ločila zemlja:

Jaz in oni in Ti v nas in mi v Tebi na vekov veke. Amen!

MOLITEV, DA BI UMRLA MLADA

Dovoli, Gospod, naj izginem kot cvet, podsekan s koso v poldne – naj ne venem v večerni žalosti.

Kakor hitro se moji otroci razvijejo nalik popkom brstečim, prehajajočim v rožo: tedaj mi je čas oditi, Gospod!

O, skрати moje romanje – zmanjšaj trenutke moji preizkušnji!

Duh moj naj se še svež odtrga od svežega telesa!

Naj umrem v polnosti svojih moči!

Naj umrem v letih, v katerih je umrl Tvoj Sin – naj ne preživim sebe same!

Naj ne slišim človeških glasov, govorečih o meni, kakor da sem nekoč bila!

V jeseni življenja naj odletim kakor listje z dreves, kakor cvetje z lok, kakor metulji s cvetov!

Zime temne, zime mrtve ne pošiljaj name – o ljubezen moja!

Ne kaznuj me s tem, s čimer si kaznoval starce: s privezanostjo na zemljo!

Ne ukazuj mi počasi stopati h krsti in vsak trenutek ozirati se na zelene njive, na poljane preteklosti!

Pokloni mi junaštvo in pogum pred smrtjo!

Vlij vame vero, da je tam mladost brezkončna, da je tam življenje pomladno!

Naj čutim, da mi zmanjkuje dni in da se mi vedno bolj mudi k Tebi!

Ne pusti, da bi se igrala z ovenelimi venci, kakor sem se igrala
ob svitu svojega veka!

Daj, daj mi, naj umrem mlada!

Daj mi, da bi iz zemske pomladi prešla v večno kakor akord, ki se
iz nižjega glasu prelije v višjega – kakor ta mavrični žarek,
ki se iz slabše barve dvigne v ognjeno – kakor navdahnjena
misel, ki se v trenutku razraste v mogočno, veliko, nesmrtno!

Blagoslavljal te bom v trenutku svoje smrti – toda če si mi
določil dolge dni, dolge muke: o Gospod, zgodi se Tvoja volja
in ne moja.

Amen!

MOLITEV ZA UMRLE

O Gospod! – kakor jaz živim in trpim, tako so oni živeli in trpeli
in preminili, kakor bom tudi jaz preminila.

O Gospod! – zrastla sem med njimi in nisem razumela, kako je
biti brez njih, a sedaj več ne pojmujem, kako je biti z njimi.

Kje so, o Gospod?

Včasih se mi v glasovih, ki jih slišim, zdi, da odmeva njih glas –
včasih me v noči prevzame strah; gledam naokoli, kakor da
bi mi stali v bližini – in mine ta hip in ni nikogar!

O! Daj jim počitek v svojem naročju, o Gospod! – Oni so grešili
v času, zdaj pa kleče ob Tvojem podnožju v Večnosti.

Ti si njih edina Ljubezen, Ti njih edini Oče, Ti si Oče naš, spočeti
smo bili v navdihu Tvoje ljubezni, živimo v nji – oh! živeli
bomo v nji na veke. Ti ljubiš v usmiljenosti, o Gospod. Toda
njih kratki dnevi so bili polni trpljenja: prišli so v to dolino,
ne vedoč, odkod gredo, ne vedoč, kam gredo, zaupajoč edino
Tvojemu imenu – v nesrečah so vzdihovali k Tebi! Odpusti, o
odpusti jim, Gospod! Zlo jih je obdajalo – ni pa živelo v
njihovih srečih. Če pa so kdaj zdvomili o Tebi, jim je bilo
v muko. Če so spoznavali razkošja, jim je bilo v muko. Če so
svoje upe polagali v pozemske cilje in utehe, jim je v muko
bilo... in za vsak svoj smeh so iztočili sto solz, o Gospod!

Luč iz jasne modrosti Tvoje, ki jih je osvetljevala, je bila
migotajoča in se je izgubljala v teminah. Ta svet je bil zanje
zagonetka in skrivnost skrivnosti. Tipajoče so stopali, a kjer
so se kdaj dotaknili Tvoje begotne slave, so občutili Tebe

in ljubili Tvojo ljubezen! Odpusti jim, o Gospod! Če še sedaj za svoje krivde delajo pokoro daleč od Tebe, oropani nebeškega veselja; če še doslej ni odstrta zavesa njihovih usod; če še vedo, kaj je to: vzdihni in solze – okrajšaj trenutke njihove preizkušnje. In kakor jaz sedaj prosim zanje, daj, o Gospod, da bi kdaj tisti, ki jih bom pustila na zemlji, prosili zame. Poveži me nekoč, o Gospod, s temi, ki sem jih poznala in ljubila na zemlji: da bi družno živeli v Tebi na veke vekov.

Amen.

MOLITEV ZA SEBE

Oče moj, ki si v nebesih, poglej name in usmili se me!

Oblekel si me, Gospod, v telo in ukazal si mi nekaj dni preživeti v izgnanstvu – obljubljal si mi po ustih svojega Sina, da se povrnem nekoč tja, kjer kraljuješ Ti.

In večkrat mislim, ko se pogreznem v premišljevanje – da sem prišla nekoč sem od daleč, kjer je bilo lepše, da sem Tebe že poznala in Te videla v Tvoji slavi.

V Tvojih svetiščih, pri daritvi maše, ko se glasovi vzdigujejo z glasovi iz temine zbora in grme z zvoki – o, Gospod, se mi zdi, da nisem več na tej zemlji. Akordi dvigajo kot angelske peruti moje srce k Tebi.

Ne morem več misliti... samo še čutim in moje občutje ni prav nič podobno vsakdanjemu delu življenja.

Ne vidim Tvojega obličja, niti človeških se ne spominjam – zdi se mi, kot da bi zaspala, da bi se zbudila na Tvojem naročju.

In temno in ljubo in sveto mi je, o Ti edini, o Ti, neskončna ljubezen, o Ti, Oče moj, Oče nebeški!

Oprosti mi, če sem grešila – pozabi moje prestopke kot otroku, ki pokleka pred očetom ali joka ob nogah matere! O Gospod, usmili se me!

Samotno mi je v teh dolinah – večkrat mi usiha duša in solze in v mojem očesu.

In upanje, zdi se mi, ugaša v meni in vera v Tvojo mogočnost zmaga vero v Tvoje usmiljenje.

O, oddalji od mene strah Tvojih sodb – naj Te vedno ljubim in vedno gorečneje naj vzdigujem svoji roki k Tebi – v Tvoji ljubezni naj bo uteha moja – ne bojazen v Tvoji nadmoči.

Saj sem Tvoja prisrčna misel, katero si vzljubil pred leti in katero boš ljubil vekomaj – zato si me obdaroval s svobodo.

Zvezde in slepe skale kakor tudi mrtve sile narave so se spočele v tvojem razumu – v nujnosti modrosti Tvoje – toda jaz sem se spočela v Tvojem srcu – šla sem na romanje – in v neutolažljivi boli vzdihujem po rojstnem domu.

Zalost moja, o Gospod, je to nerazumljivo moje hrepenenje; to približevanje duše moje k vsemu, kar je lepo: ta boj moj z ovirami, ki me ločujejo od Tebe; te nevšečnosti, nesreče in zemeljske tesnobe.

Zalost moja, o Gospod, je ta skrivnost, ki me od vsepovsod obkrožuje; ta dvom, ki me včasih muči; ta nemir, ki mu nikdar ne da počitka; ta nestrpljivost, ki me pehá proč od tega, kar sem razumela, k temu, česar ne razumem.

Cvet ne sanja, ne joka – raste in se razcveta brez upa, umira brez obupa. Nobena misel mu ne pride, kajti on je vekovni del Tvojega Razuma. Ti si ga ustavril, toda Ti se nisi raznežil v njem.

Meni pa si dal, da sem sama po sebi, da sem Tebi podobna – mene si vzljubil s svojim srcem – nisi hotel, da bi živela brez vednosti, da živim.

Čudovito si me požlahtnil s svojo muko, Gospod!

In zato težim k Tebi nenehoma – čutim, da sem del Tebe in sama svoja obenem.

Da si me iztrgal iz Sebe, kakor iztrgaš cvet, toda da si mi dal življenje in lastno obliko na vekomaj.

Umreti ne morem – spreminjam se, preoblikujem se. Dan smrti bo dan začenjajoče se moje slave.

Kaj bo še nadalje moje življenje? Ali dih, ki je izšel iz Tvojega naročja, more biti nesrečen na vekomaj? Ali boš Ti pozabil name tako, kakor ljudje pozabljajo na té, katere so včasih ljubili?

O, Gospod, usmili se me!

Ti si vsepovsod; kam morem stopiti, da bi Tebe ne bilo? In kjer boš, tam Ti poznaš svojega otroka.

Slišala sem, da slednjo solzo, ki se prelije na zemlji, ponese Tvoji angeli v nebesa. Oni sami nikdar ne jokajo, toda ljubijo človeške solzé in jih prestrezajo do sodnega dne.

Slišala sem, da mati Tvojega Sina nenehno moli za nas v podnožju Tvojega prestola.

Slišala sem, da svetniki, ki so umrli za Tebe, neprenehoma molijo
v nebesih.

O usmili, usmili se me!

Pošlji name Svetega Duha!

Tega Duha, ki je združen s Tvojim Sinom – tega Duha, katerega
neskončnost se utelesuje v končnost.

Da bi živela s polnim življenjem upanja.

De bi me ne motile prevare sveta.

Da bi moja duša ne postala prazna.

Da bi moje srce ne ovenelo kakor klas, iz katerega je palo vse
zrnje.

Da bi vedno čutila Tebe in Tvojo ljubezen.

Da bi ne iskala Tebe po temni noči in ne zaman klicala: O Gospod!

Da bi ne zaspala s snom pregašenim z nesrečami – s snom, spočetka
uspavanim, pozneje mrtvim snom ničnosti.

Te letargije duše obvaruj me, Gospod!

Tega dvoma reši me, Gospod!

Rodi moj ščit, bodi podpora moja!

Zakriji me s plaščem Svojega varstva!

Oddalji kelih grenčice od mojih ust!

Če pa je Tvoja volja, da bi trpela: naj se zgodi Tvoja in ne moja,
Gospod!

Daj mi bolečino, toda dovoli, da bi živela v Tebi!

Prebodi moje srce, toda dovoli, da bije, Gospod!

Ne dai mi zaspati – ne dai mi obubožati pod tegobami – ne dai
mi, da bi pristala na smrt srca!

Hotel bi ne čutiti, ne trpeti.

A po muki življenja spomni se Svoje služabnice.

Zato, ker je bila bolečina nje vedna spremljevalka, brez nehanja,
se boš usmilil služabnice Svoje.

Zato, ker ni dvomila o Tvoji ljubezni, ji boš rekel: „Oproščeno
ti je, ker si mnogo ljubila!“

Zato, da je objokovala vsa svoja upanja in sanje, zato jo boš Ti
vzel iz tega zemeljskega sna in jo prenesel v neskončnost
resničnosti.

Tam bo ljubezen neizmerna.

Tam bo življenje brezmejno.

Tam bosta misel in srce Enojnost.

In sleherni boj bo prenehal.

In sleherna tajnost se bo razodela.

In v Duhu Tvojem bo Duh na veke vekov v ljubezni ljubezni.

PROBLEMI

SKOZI PRIZMO OKROGLE MIZE

MIRKO GOGALA

razpravljanje na 7. kulturnem večeru ska, 19. avgusta 1972,
v buenos airesu

Predavanju o Problematiki naše politične emigracije v luči cerkvenega nauka, ki je bilo uvodni kulturni večer lanske sezone Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu in je v celoti natisnjeno v 1. zvezku Meddobja tega letnika, je sledil razgovor o predmetu ob okrogli mizi. Pri razgovoru je sodelovalo enajst rojakov, ki so predstavljali različna družbena okolja in življenjske dobe. Njihovemu sodelovanju gre dobršna hvala za izreden uspeh večera.

Posamezni nastopi sogovorcev okrog okrogle mize so bili po predhodnem dogovoru kratki, a pripravljeni; nedvomno povedani z iskreno željo koristiti skupnosti. Zato so prav gotovo vredni pozornosti in upoštevavanja. To je tudi razlog, da jim letos posvečamo poseben kulturni večer.

Tole razpravljanje bo skušalo zajeti glavne misli vsakega lanskega govornika pri okrogli mizi; skušalo bo tudi ta razmišljanja kritično oceniti. Tako bo zaživela naša problematika v pestrosti in življenjski resničnosti; saj je bila lanska okrogla miza kot prizma, kjer se sončni žarek pokaže v svoji mavrični barvitosti. Čeprav bomo lahko ugotovili, da vse lanske trditve ob okrogli mizi niso enako utemeljevane in utemeljene, so vendar zelo važne, ker izražajo mišljenje pomembnega dela naše izseljenske skupnosti. To pa nam bo v pomoč, da bomo bolj spoznali svojo problematiko in ji laže in bolj učinkovito iskali skupne rešitve.

(Ker je ves razgovor ob okrogli mizi objavila Svobodna Slovenija 3. junija 1971, nam bo njeno besedilo služilo za podlago naših navedb.)

Razgovor se je odvijal po abecednem redu sogovorcev, a tako, da sta bili obe gospe, na lastno željo, na zadnjem mestu.

Prvi je govoril dr. Vinko Brumen, pedagog in filozof, ki je povedal tri glavne misli:

poudaril je potrebo, „kritično pretresati osnove našega sožitja“, kot je to storilo predavanje;

opozoril je, da se zaradi jasnega cerkvenega nauka ni bati, da „potem drugim kulturnim delavcem... posebno pa še političnim, ne ostane nobeno področje, češ saj je navsezadnje že vse določeno, kaj smejo narediti“. Cerkevni nauk namreč vsebuje le načela, ki „jih je treba potem postaviti v življenje“, v različnih okoliščinah različno. Zato nam „je še vedno potrebna... tista stvariteljska politika, ki zna v luči teh načel zgraditi tako politiko, da bo za nas prava“.

Slednjič je rekel, da „imamo popolno pravico, ne da bi hoteli kaj sumiti, vprašati se, ali je dr. Gogala cerkveni nauk pravilno razložil; ali ga je pravilno apliciral itd.“ S tem vprašanjem, na katerega sam ni odgovoril, je mnogim poslušalcem privabil na obraz vidno znamenje dvoma.

Te misli so bile uvod v nadaljnje razpravljanje ob okrogli mizi; vendar je iz njih razvidno, da Brumen v jedro problematike same ni posegel.

Drugi se je oglasil k besedi Jože Dobovšek ml., slušatelj pravne fakultete in bivši predsednik Slovenskega katoliškega akademskega društva (SKAD). Njegove misli so se sukale orog dveh predmetov: politična vzgoja in emigracija.

V prvem delu se je pritoževal nad enostransko politično vzgojo slovenske mladine v Argentini. Dobro se zaveda, da bodočnost slovenskega naroda zavisi od narodne zavesti slovenske mladine. Zato mladina pričakuje od staršev „slovensko narodno kulturo in politično vzgojo“. Nato je pristavil:

Osebnop opažam – naj bo moje mnenje pozitivno ali negativno, – da v tej vzgoji obstoji neka polarizacija na politično slovensko problematiko. Kaj pa argentinska ali svetovna?

Mi mladi živimo v Argentini in ji nismo tujci. Vsa formacija, ki terja samo in ekskluzivno na sedanjo slovensko problematiko, nam povzroči neusposobljenost za nadaljevanje skupnega slovenskega dela v Argentini.

Iz povedanega je očitno, da se mladi Dobovšek dobro zaveda, da mora biti vzgoja celostna ali pa ni vzgoja. Ker je naša mladina slovenska po narodnosti in argentinska po državljanstvu, mora tudi vzgoja nujno oboje upoštevati. Vsakršna enostranskost ni v škodo le tistim vrednotam, ki jih vzgoja zanemarlja, temveč tudi tistim, ki jih enostransko poučarja. Zato Dobovšek lahko nadaljuje:

Kakor narekujete, da ne bomo dobri Argentinci, če ne bomo zavedni Slovenci – prav tako rečemo, da ne moremo biti dobri Slovenci, če nismo Argentinci.

Temu bolj splošnemu utemeljevanju sledi še en dokaz, ki neposredno opozarja na škodo enostranske politične vzgoje:

Abstraktno politično delovanje, ki sloni le v upanju na spremembe v bodočnosti – brez aktivnega sočasnega zanimanja in vživljanja razmer, v katerih živimo, v deželi, v kateri smo se rodili in katere del sestavljamo – nas bi v času potrebe našlo nezmožne znajti se v danih primerih.

Čeprav so nekateri izrazi okorni, je vendar Dobovškova misel jasna in pravilna. Politika je predvsem delovanje, akcija, kot pravi tudi Pavel VI. v pismu kardinalu M. Royu (Octogesima adveniensi, št. 25). Zato je učinkovita politična vzgoja le tam, kjer so dane stvarne možnosti za politično delovanje. Zgolj načelno razglabljanje o političnih vprašanjih je sicer tudi važno, a samo zase še ni politika. Za reševanje političnih problemov Slovenije tudi v Argentini mladina nima nobenih stvarnih možnosti. O njih lahko samo teoretično razpravlja. Če bo mladina ostala samo pri tem, bo nesposobna za reševanje političnih problemov Slovenije, tudi če bi se ji kdaj v bodočnosti za to ponudila stvarna možnost. Zato je tudi s tega vidika potrebno, da se naša mladina vzgaja predvsem za učinkovit poseg v argentinsko politiko. Seveda pa je glavni razlog za tako politično vzgojo dejstvo, da naša mladina pripada, dejansko in formalno, argentinski politični skupnosti. In ker je politika zadeva politične skupnosti, zato ima tudi naša mladina pravo moralno dolžnost, da se predvsem usposobi za politično delovanje v okviru argentinske države.

V drugem delu pa Dobovšek, kot se zdi, nima več tako srečne roke, a so njegova nadaljnja izvajanja važna za razumevanje naše mladine in za pravilno oceno naše skrbi zanjo.

Na vprašanja, kaj je emigracija, takole odgovarja:

Osebnostno mislim, da ne moremo in tudi ne smemo podati definicije o emigraciji.

Ta odgovor je dejansko presenetljiv; saj s tem dejansko izjavi, da ne moremo in tudi ne smemo vedeti, kaj je emigracija. To je pa le malo prehudo. Zato je za nas važno, da odkrijemo pravi vzrok tega protirazumskega razpoloženja. Skrbna analiza nadaljnega utemeljevanja nam bo pomagala rešiti to uganko.

Dobovšek pravi, da je „definicija o emigraciji lahko možna samo na juridičnem polju zaradi logične potrebe reda v mednarodnem in notranjem pravu“. Vendar nam je to bolj v škodo kot v korist, ker „so mnogokrat zaradi definicije te norme iz ideološkega vidika krivične“. Te svoje trditve ne utemelji, pač pa poda tri definicije za različne vrste emigrantov in tudi logični zaključek, ki bi iz teh definicij potekal za našo mladino:

Pod tem vidikom... mladi, ki nismo nikoli osebno zapustili domovine... nismo emigranti ne iz političnega ne verskega niti kulturnega vidika.

makne temelj s tem, da definicijam zanika veljavo in se zateče v iracionalno čustvo. Zato pribeje:

Emigracija se ne more definirati, temveč se čuti. Emigracija je skupina v tujini, ki se čuti duševno povezana na staro domovino, na tradicijo slovenskega naroda. Čuti krvno povezavo s Slovenijo in njenim narodom. Gledajoč s tega vidika smo mi mladi tudi emigranti, kakor bodo emigranti tudi bodoči rodovi v meri ljubezni in spoštovanja do Slovenije. Bomo Slovenci, če se bomo čutili Slovence.

Mlademu Dobovšku torej biti emigrant pomeni isto kot biti Slovenec, ali bolje: čutiti se Slovenca. Očividno gre tu za svojsko pojmovanje slovenstva, tako, ki se ne da razumsko utemeljiti, ampak se lahko samo „čuti“. Da so v Argentini rojeni otroci slovenskih izseljencev tudi Slovenci po narodnosti v biološko kulturnem pomenu, nam pove zdrava pamet. Zato samo tega gotovo nima v mislih. Za kaj tedaj gre? Očitno vključuje v pojem slovenske narodnosti nek poseben odnos „do Slovenije“ kot zemlje in kot politične skupnosti slovenskega naroda.

To je sad naše vzgoje, pri kateri nismo vedno znali dovolj upoštevati drugačnosti naše mladine (prim. Meddobje XII, 1, str. 37). Zato smo našim mladim dolga leta pripovedovali, da je njihova domovina Slovenija in da je njihova prva in najvažnejša naloga reševanje političnih problemov Slovenije. Argentino pa smo jim prikazovali kot tujino, katere problemi se nas dejansko ne tičejo. Skratka, ravnali smo z njimi, kot da bi tudi oni bili izseljenci, in smo zato tudi nanje hoteli prenesti vso težo problematike, ki izvira iz naše tragične preteklosti in trde sedanjosti.

To se pa seveda razumsko ne da utemeljiti, kar izrecno uvidi in javno izpove mladi Dobovšek. Ta njegova izpoved je silno dragocena. Je kot rdeča luč, ki se je nenadoma prižgala in nas opozarja, da nekaj ni v redu v naši skupnosti. Je kot alarm, ki nas mora zbuditi iz samozadovoljnosti sanjarjenja, kaj vse smo za mladino storili, in nas sili k nujni rešitvi naše vzgoje.

Če se naša vzgoja ne bo dala razumsko utemeljiti in opravičiti, potem mi sami pehamo mladino na usodno razpotje: Ali bo mladina sledila bolj razumskemu spoznanju; tedaj se nam bo notranje vedno bolj odtujevala in bogve če se bo znala izogniti nevarnosti, da ne bi zaradi očividnih pomanjkljivosti v vzgoji zavrgla tudi tega, kar je v njej pristnega. Ali pa se bo pod moralnim pritiskom okolja podala na pot iracionalne čustvenosti: tedaj bo žrtev notranje razdvojenosti in slepega fanatizma, ki je karikatura zavednosti in močna ovira za rast v zrelo osebnost.

Tretji govornik je bil Pavel Fajdiga, član uredniškega odbora Svobodne Slovenije in podpredsednik Slovenske krščanske demokracije (Slovenska ljudska stranka) za Južno Ameriko. Vse njegovo izvajanje se suče okrog osrednje teze, ki jo je sam takole izrazil:

Politična emigracija pa ne more imeti drugega cilja, kakor osvoboditev domovine, iz katere se je umaknila. Ohranjevanje slovenstva v politični emigraciji v vseh oblikah je poročstvo za dosedaj omenjenega cilja.

Preden povemo svoje mnenje o tej tezi, si približe pogledjmo, kako jo Fajdiga skuša utemeljiti. Za izhodišče mu služi opredelitev politike:

Če drži definicija, da je politika delo za blaginjo naroda, potem je delo naše emigracije, če naj je politična, tudi delo za blaginjo naroda. Katerega? Ker je slovenska, mislim, da izbire nima.

Ni težko ugotoviti, da je gornja opredelitev politike pomanjkljiva in dvoumna, ker je dvoumen pomen, ki ga daje besedi narod.

Ta izraz namreč lahko jemljemo v biološko kulturnem (etničnem) pomenu: tedaj nam narod pomeni skupnost poedincev, ki imajo svojski telesno duševni značaj, po katerem se ločijo od drugih množic. Tako v slovenskem jeziku običajno umevamo besedo narod.

Lahko pa ta izraz jemljemo v političnem pomenu: tedaj nam narod pomeni poedince, ki so organizirani v isti politični skupnosti, ali kot navadno pravimo, v isti državi. Člani iste države pa lahko pripadajo istemu narodu v biološko kulturnem pomenu ali pa tudi ne.

Če upoštevamo to razločevanje, bomo razumeli, da se ne more in ne sme vsako delo za blaginjo naroda imenovati politika. Blaginja naroda v biološko kulturnem pomenu se pospešuje z biološkim prirastkom in vsakovrstnim kulturnim delom. V tem smislu delajo za blaginjo naroda starši, ki rode in vzgajajo otroke, zdravniki, vzgojitelji, učitelji, duhovniki, pesniki, pisatelji, glasbeniki, umetniki, misleci, znanstveniki, gospodarstveniki in drugi. In vendar to njihovo svojevrstno delo ni politika, čeprav ima tudi zanjo velik pomen in je deloma od nje pogojeno.

Politika je delo za skupno blaginjo naroda, kolikor je organiziran v isti politični skupnosti, se pravi, v isti državi. Zato mora politika skrbeti za vse potrebe in za vse poedince, ki pripadajo isti državi, ne glede na to, kakšne narodnosti so v biološko kulturnem pogledu. Zato imajo vsi državljani svoje dolžnosti do politike, čeprav so te dolžnosti glede na različne okoliščine različne. Prav tako mora politika skrbeti za blaginjo vseh narodnosti v okviru določene države s tem, da ustvarja ugodne zunanje pogoje za njihovo biološko in kulturno rast. V to rast samo pa politika neposredno ne sme posegati, ker bi to vodilo v pravo biološko in kulturno diktaturo. Zgled za prvo je politika umetnega omejevanja rojstev, zelo priljubljena tudi zahodnim demokracijam. Zgled za drugo pa je politični kulturni boj, ki je neločljivo povezan s komunističnimi in totalitarnimi režimi. Če bi pa politika skrbela le za eno narodnost v biološko kulturnem pomenu, tudi če je večinska, bi to bila diskriminacija, ki je usodna zlasti za majhne narode, narodne manjšine in izseljence.

Če to naobrnemo na našo politično emigracijo, smo mi del slovenskega naroda, umevajoč to besedo v biološko kulturnem pomenu. V tem pogledu delamo za blaginjo naroda, če skrbimo za prirastek v naših dru-

žinah in gojimo slovensko kulturo, kolikor nam je to v emigraciji sploh mogoče. Tega dela seveda ne moremo in ne smemo imenovati politika.

Če pa nam narod pomeni politično skupnost, tedaj mi ne pripadamo ne slovenski državi, ki je ni, ne kateri izmed držav, med katere je razdeljena slovenska zemlja: ne Jugoslaviji, ne Avstriji, ne Italiji. Smo pač Slovenci v Argentini. Zato smo del argentinske države vsaj po stalni naselitvi, mnogi pa tudi že po formalnem državljanstvu. To velja zlasti za našo mladino, ki je tukaj rojena. In ker je politika zadeva politične skupnosti, zato ima tudi naša politična emigracija prvo in glavno politično dolžnost, da v okviru argentinske politike sodeluje pri graditvi skupne blaginje. Saj tudi skupna blaginja naše politične emigracije zavisi neposredno od argentinske politike, ne pa morda od jugoslovanske.

Ker smo pa vsi ljudje bratje med seboj, zato se nobena država ne sme zapreti sama vase, temveč mora po svojih močeh sodelovati pri graditvi občečloveške blaginje. In ker smo mi po krvnih in duhovnih vezeh še posebej tesno povezani s svojimi brati na slovenski grudi, ki je za večino od nas tudi rodna domovina, je razumljivo, da imamo dolžnost pomagati, kolikor je v naši moči, pri reševanju vseh njihovih problemov, tudi političnih. Škoda le, da so dejanske možnosti za to tako majhne.

Če bi se pa naša politična emigracija hotela počutiti kot nekaka država v državi in bi se tudi po državni pripadnosti imela za tesneje povezano npr. z Republiko Slovenijo v Jugoslaviji kot pa z Argentino, tedaj bi to bil nekakšen narodni socializem. Saj bi v tem primeru od izseljencev zahtevali, da zapostavijo državo, ki skrbi za njihovo skupno blaginjo v prid državi, ki k tej blaginji nič ne prispeva. Tako bi izseljenčevo osebo, ki mora biti cilj vseh družbenih ustanov, ponižali v sredstvo narodne države. Takšno zadržanje bi bilo kaj podobno marksističnemu socializmu, ki osebo podreja marksistični družbi. Ali ne očitamo našim komunistom, da so bili država v državi in da so imeli za svojo domovino ZSSR, ne pa lastno državo?

Končno naj v tej zvezi le mimogrede opozorim, da bi nam moglo le koristiti, če bi v luči teh resnic natančneje opredelili značaj in poslanstvo Narodnega odbora za Slovenijo in njegovo mesto v politični emigraciji, kakor tudi pojem tako imenovane „Slovenije v svetu“, o kateri se vedno pogosteje sliši med nami.

Dosedanje razmišljanje pa dejansko že vključuje odgovor na ostalo Fajdigovo izvajanje, ki se takole nadaljuje:

Naš boj doma proti komunizmu je bil tudi politični boj. Prav ves narod je bil vprežen vanj, na en ali drug način, če je hotel ali ne. Tisti del nas Slovencev, ki je moral – poudarjam: moral, če si je hotel rešiti življenje, umakniti se – poudarjam: umakniti se, ne oditi iz domovine – umik predpostavlja vrnitev, odhod slovo, – se ni ne prostovoljno ne hoteno ločil od slovenskega narodnega telesa. Niti poznejši razvoj med nami, niti čas, ki je minil, tega dejstva ne spremenita. Ostajamo del slovenskega naroda, ki živi na prostoru v srcu Evrope, dasi smo razkropljeni po vseh celinah. Menjamo samo državljanstva, narodnosti ne.

Če narod umevamo v biološko kulturnem pomenu, se popolnoma skladam s Fajdigom, ki trdi, da „ostajamo del slovenskega naroda, ki živi na prostoru v srcu Evrope“; tedaj pa je jasno, da smo se kot izseljenci „ločili od slovenskega narodnega telesa“, čeprav tega nismo storili „ne prostovoljno ne hoteno“. To priznava tudi Fajdiga. Saj pravi, da „menjamo samo državljanstva, narodnosti ne“. Čeprav Fajdiga temu dejstvu očitno ne pripisuje posebne važnosti, jo vendar ima prav glede politike, ki je predvsem pogojena od pripadnosti k določeni politični skupnosti.

Psihološko je Fajdigovo zadržanje razumljivo. Nepričakovan in prisilen umik iz domovine je pomenil za nas vse hud duševni pretres, ki ga še do danes nismo povsem preboleli. Zato je tudi naše izseljenstvo še sedaj „zvezano z duševnimi motnjami in s težavami novega povezovanja z družbo in vživljanja v novo okolje“ (MŽ 101). Vse preveč nas obvladuje iracionalna čustvenost, ki nam zastira jasen pogled tudi na vzgojo naše mladine. Saj kar naprej svoje težave prenašamo nanjo, namesto da bi se vživljali v njen svojski položaj in upoštevali njeno drugačnost. Le pogledjmo, kako Fajdiga nadaljuje svoje izvajanje:

Tudi ius soli na obeh ameriških celinah, ki ga aplicirajo na naše otroke, rojene izven matične domovine, je le trenutne veljave. Ko bo katera ameriška država dovolj gosto naseljena, ga bo nedvomno spremenila v ius sanguinis. Je pa že danes npr. tudi za Argentinca ius soli nepravichen, kakor je dal vedeti buenosaireskim časnikarjem mednarodno znani kirurg dr. Liotta na nedavni tiskovni konferenci v Buenos Aresui. Za svoje otroke, rojene v ZDA, kjer živi in dela, vztraja, da so Argentinci in ne Amerikanci. Ius sanguinis je logičen, ius soli le trenutna lokalna potreba.

Kaj naj rečemo k temu? Ius sanguinis je logičen, če gre za narod v biološko kulturnem pomenu. To se pravi, da so v Argentini rojeni otroci slovenskih staršev, zlasti če so tudi slovensko vzgojeni, pravi Slovenci. Zato imajo starši pravico in dolžnost, da jih vzgajajo v slovenskem narodnem duhu in jim posredujejo slovenske kulturne vrednote, da jim istočasno vcepljajo spoštovanje tudi do drugih narodnosti.

To pravico imamo izseljenci v Argentini od strani države v polni meri priznано in zaščiteno. In kakor se sliši, so tudi v ZDA in v Kanadi začele oblasti in razne zasebne ustanove vedno bolj poudarjati važnost različnih etničnih skupin in podpirati njihovo kulturno delovanje. S tem je odklonjeno vsako umetno pospeševanje asimilacije in zelo zavrt njen naravni razvoj, ki ga pa ni mogoče povsem preprečiti. Če pa narod umevamo v pomenu politične skupnosti, tedaj je logičen le ius soli. Pri določanju državne pripadnosti torej ius soli ni „le trenutna lokalna potreba“, temveč prava življenjska potreba, utemeljena v človekovi naravi, ki za svoj razvoj nujno potrebuje politične skupnosti (gl. CS 25, 2). Zato je logično, da vsakdo pripada državi, ki skrbi za njegov blagor, ne pa državi, od katere nima nič in tudi nič imeti ne more. Logična posledica tega je integracija izseljencev

in še bolj njihovih potomcev v tukajšnjo državno skupnost. Sicer bi zašli v popoln kaos. To se pravi, da so v Argentini rojeni otroci slovenskih izseljencev argentinski državljani in da je Argentina njihova rojstna domovina. Zato morajo kot njeni polnovredni člani predvsem v njenem okviru sodelovati pri skrbi za javno blaginjo in se vključiti v tukajšnjo politiko. V primeri s tem so zanje problemi Slovenije, tako politični kot ostali, le drugotnega pomena, kar seveda ni isto kot brez pomena.

Po tem odstavku o pravičnem in nepravičnem juridičnem gledanju na otroke izseljencev Fajdiga nadaljuje:

Ker smo se umaknili pred komunisti – da se spet vrnemo, – smo z umikom že nakazali svojo strategijo: delamo, da bodo razmere doma spet take, da nam bo vsem možna vrnitev, toda ne taka, kakršno danes nekateri napravijo – turistična, čustvena, – temveč vrnitev v svobodo. Ni važno, če bo kdo od nas šel še kdaj nazaj, važno je, da bo Slovenija tudi z našimi napor čimprej svobodna.

Čeprav se Fajdiga spotakne ob čustvenost, ko mimogrede omenja obiske v domovino, je vendar sam poln čustvenosti, ki očitno obvladuje njegovo dokazovanje. V tem odstavku se znova povrne na misel, da smo se iz domovine umaknili z namenom, da se spet vrnemo, in samo s tem opravičuje našo sedanjo „strategijo“. To pa ni dovolj; kajti dejstvo je, da se domov nismo vrnili, temveč smo se za stalno naselili v Argentini, na podlagi osnovnih in neodsvojljivih človekovih pravic. S tem pa se je tudi naš položaj v marsičem spremenil, kar ima, kot nam pamet pove, važne posledice za našo „strategijo“, čeprav si pod vplivom čustev tega nočemo priznati.

Ves prevzet teh čustev zaradi prisilnega umika iz domovine, Fajdiga nadaljuje:

Nihče od nas ni bil od umikajoče se skupine Slovencev prisiljen, da se je umaknil. Če smatramo takratno javno mnenje o komunizmu – ki je še danes za večino nas še vedno tudi naše osebno mnenje – za silo, kateri je podlegel tisti del Slovencev, ki se je umaknil, – se torej ni svobodno umaknil, – potem po logiki izpeljemo, da tudi taki ljudje, kot npr. škof dr. Rožman, niso imeli svojega lastnega mnenja odn. so podlegli sili javnega mnenja, se pravi, se niso svobodno odločili za umik.

Zakaj Fajdiga s takim zanosom dokazuje, „da nihče od nas ni bil od umikajoče se skupine Slovencev prisiljen, da se je umaknil“, res ne razumem. Saj tega, kolikor mi je znano, med nami nikoli nihče ni osporaval. Morda pa je hotel s tem narediti le uvod v naslednji odstavek:

Prav takšno je, menim, stanje tudi danes med nami. Vsi se svobodno odločamo za boj za osvobojenje Slovenije izpod komunizma, voden v katerikoli obliki: kulturni, gospodarski, socialni, verski ali strogo politični. Nikdar še ni bil v zgodovni nikjer noben narod v celoti angažiran za doseg gotovega cilja le v eni sami obliki. Poti je veliko, cilj samo eden. Vsak od nas pa se svobodno odloča za cilj.

Res je, kot pravi Fajdiga, da „se vsi svobodno odločamo za boj za osvoboditev Slovenije izpod komunizma“. Vendar ne pozabimo, da so vse naše svobodne odločitve podvržene nraвному (moralnemu) zakonu. Tudi naš boj za osvoboditev Slovenije, pa naj že bo v „kulturni, gospodarski, socialni, verski ali strogo politični“ obliki, mora biti voden tako, da bo človeka vreden. Zato ga moramo uskladiti z drugimi nalogami, zlasti pa z najvišjim človekovim ciljem. Saj ta boj za osvoboditev Slovenije, čeprav nas je čustveno popolnoma prevzel, ni naša edina niti ne najvišja človeška naloga. Zato tega boja ne smemo poabsolutiti in ga imeti za cilj vsega našega bitja in žitja v emigraciji. Kar je čustveno najmočnejše, ni zato tudi vrednostno najvišje. Tudi za ta boj velja temeljni zakon vsake človeške dejavnosti, ki ga je koncil takole izrazil: „Kakor človeška dejavnost izhaja iz človeka, tako je naravnana na človeka... Zato je vodilo vse človeške dejavnosti to, da v skladu z božjim načrtom in božjo voljo ustreza resnični blaginji človeškega rodu in da omogoča človeku kot posamezniku ali kot članu družbe neokrnjeno gojitev in spolnitev njegove poklicačnosti“ (CS 35, 1-2).

V luči tega načela moramo torej presojati tudi naš boj za osvoboditev Slovenije in mu odločati mesto na vrednostni lestvici. Samo to in nič drugega sem skušal storiti v svojem predavanju.

Po vsem tem ne bo težko odgovoriti na osrednjo Fajdigovo tezo, ki se glasi:

Politična emigracija pa ne more imeti drugega cilja, kakor osvoboditev domovine, iz katere se je umaknila. Ohranjanje slovenstva v politični emigraciji v vseh oblikah je poročstvo za dosego omenjenega cilja. Če slovenstvo na tujem izumre, predno bo domovina svobodna komunizma, tega cilja naša emigracija ni dosegla.

Če imamo osvoboditev Slovenije za svojo politično nalogo v odnosu do zapuščene domovine, pa istočasno priznavamo, da imamo še druge in važnejše in nepolitične naloge, je stvar v redu. Osvoboditev Slovenije je torej lahko glavni in edini cilj s tem namenom ustanovljenih političnih ustanov emigracije, ne more pa biti glavni in edini cilj nepolitičnih ustanov politične emigracije. Res je sicer, da ima delovanje nepolitičnih ustanov svoj pomen tudi za političen boj, vendar se z njim ne more in ne sme istovetiti. Zato ima tudi ohranjanje slovenstva v politični emigraciji brez dvoma velik pomen za politično delo. Vendar narodno vzgojno in sploh kulturno delo ne sme biti neposredno podrejeno politiki in ne omejeno na njene potrebe. Sicer bi politiko poabsolutili in prevrnili vrednostni red. Dosledno temu nam izraz politična emigracija ne more pomeniti samo aktivne politične borbe za osvoboditev Slovenije, če hočemo z njim obseči vse naše ustanove; ali pa jo moramo istovetiti le z zadevnimi političnimi ustanovami, nepolitičnim ustanovam v emigraciji pa dati drugo ime.

Utemeljevanje svoje teze Fajdiga takole zaključil:

npr. v ZDA v dveh skrajnih, toda za usodo Slovenije v mnogem odločilnih primerih, v senatorju Lovšetu in pisatelju Adamiču. Amerikanca oba – po ius soli, pa Slovenca oba – po ius sanguinis. Prvi neprestano deluje za blaginjo Slovenije – kljub iuri soli, drugi jo je pahnil v komunistično zlo – kljub iuri sanguinis. Naša politična emigracija naj bi vzgojila veliko Lovšetov. Za svojo slovensko domovino mi starejši in za domovino svojih staršev – vsled iuris soli – naši otroci, politično delamo, ker delamo za blaginjo, kjer koli smo. Vendar samo s svojim obstojem le pasivno, če zavestno in hoteno pa aktivno. Lovšeti so ti zadnji. Od onih prvih ima vsaka domovina prav malo.

Lovšetov zgled je zelo poučen, le da ne poteka logično iz gornjih Fajdigovih premis. Ker Fajdiga ne upošteva razlike med narodnostjo v biološko kulturnem pomenu in narodnostjo v pomenu državne pripadnosti, mu je ius soli vedno „krivičen“, „nelogičen“. Po njegovem mnenju bi Lovše, čeprav je bil rojen v Ameriki in je tamkaj stalno živel, moral imeti Slovenijo za svojo osebno domovino, ne le za domovino svojih staršev. Torej se tudi glede državne pripadnosti ne bi smel imeti za Amerikanca, temveč za člana na slovenski zemlji obstoječe politične skupnosti. Če bi se Lovše tega držal, se ne bi vključil v ameriško politiko, bi tedaj nikoli ne bil ne guverner ne senator in bi tudi za blaginjo Slovenije mogel le malo storiti, ali pa prav nič.

Nasprotno pa je Lovšetov zgled v logični zvezi z mojim predavanjem in lepo ponazorilo zanj. Po narodnosti je Lovše Slovenec, po državni pripadnosti pa Amerikanec. Zato je bila njegova dolžnost, da se je vključil v ameriško javno življenje in v okviru ameriške politike delal za skupno blaginjo svoje ameriške domovine, ne da bi pri tem pozabil na svoje slovensko poreklo. To ga je pripeljalo na vplivna mesta, ki so mu omogočila, da je tudi za Slovence lahko toliko storil.

Vendar naj bo logika taka ali taka, dejstvo je, da se glede vrednotenja konkretnega Lovšetovega primera s Fajdigom strinjava. To pomeni, da sva si veliko bliže, kot bi se morda zdelo zgolj na podlagi načelnega razpravljanja. „Rešitev načelnih vprašanj je pogostoma težja in daje več možnosti za nesoglasja, kakor ocena resničnega življenja“ (dr. Janez Janžekovič, Smisel življenja, str. 219).

Pa tudi za načelni sporazum se mi zdi, da so dani vsi pogoji. Svoobodna Slovenija je v svoji letošnji velikonočni številki (30. marca 1972, str. 4) objavila Deklaracijo načel, ki jo je izdelal in sprejel Kongres Krščansko demokratske zveze Srednje Evrope dne 17. decembra 1971 v New Yorku. Vse kaže, da se tudi Fajdiga v celoti strinja s to deklaracijo, ki podaja krščanski nazor o razvoju človeka, naroda in sveta. Čim bo sprevidel, da ta načela veljajo ne le za osebe in za narode v Srednji Evropi, temveč tudi za izseljence in narode, ki so jih v smislu teh načel sprejeli medse, tedaj bo tudi načelni problem rešen.

Četrty je pri okrogli mizi nastopil Avgust Horvat, predsednik Stalnega odbora za prirejanje socialnih študijskih dnevov.

Nanizal je nekaj lepih misli o skupni blaginji z namenom, da zavrne individualistično pojmovanje družbe. S tem seveda mojega predavanja

ni prizadel. Saj je bil v njem razložen krščanski socialni nauk, za katerega je značilno osebno (personalistično) pojmovanje družbe, ki ga je koncil z enim stavkom takole izrazil: „Počelo, nosivec in cilj vseh družbenih ustanov je in mora biti človeška oseba, ki po svoji naravi nujno potrebuje družbenega življenja“ (CS 25, 1).

Vsega upoštevanja so vredne tudi Horvatove pripombe glede političnega delovanja političnih emigrantov in glede pogojev za uspešnost tega delovanja:

Politični emigrant se formalno pravno odpove političnemu udeleževanju zaradi gostoljubnosti dežele, ki ga sprejme. Zgodovina političnih emigracij, posebno med dvema vojnama, pa nam dokazuje, da v praksi ta odpoved ne drži. Ponekod, če jim je v prid, gotove dežele delo političnih emigrantov še podpirajo.

Tudi to delo opozicije do nasilnega režima v domovini emigracija zmore le, če je notranje zdrava, urejena in edina. Svoje poslanstvo vzame resno in se ne izživlja v pavšalnem kritiziranju in odklanjanju, ampak dokaže, da probleme pozna in nakaže tudi potrebne rešitve.

Peti je govoril dr. Jože Krivec. Podal je tri klene misli, ki so lepo razlagale in dopolnjevale predavanje glede naših nalog do mladine in nakazale pot za celostno, harmonično vzgojo.

Prva misel je poudarila potrebo, privaditi našo mladino na „žrtve, samoodpovedi, premagovanja“. Krivec je prepričan, da

je to morda eden največjih problemov pri naši mladini. Svet, v katerem ta živi, je svet plitvine, narejene plehkosti, neodgovornosti in polzrelosti. Če smo odkritosrčni opazovalci, moremo trditi, da so te slabosti prodrle tudi globoko v naše mlade vrste.

Druga misel stvarno, trezno in pogumno obravnava naš odnos do tukajšnje dežele, ki je rojstna domovina naših mladih:

Danes živimo v drugem svetu kot pred 30 leti, v drugačnih okoliščinah, med drugačnimi ljudmi. Zato je treba temu primerno tudi način in merila spremeniti. Treba je ta novi svet res pravično soditi: izluščiti jedra in odstraniti pleve. To je svet naših mladih, ki so svoje domovine veseli in ponosni nanjo. In prav je, da je tako! Kaj bi sicer mogli pričakovati od njih, če ne bi bilo v njihovih srcih najosnovnejše ljubezni in spoštovanja do tega, kar pravzaprav si: njeni sinovi, čeprav gori v njih žilah naša, slovenska kri. To je težak problem, toda bodimo iskreni in pravični z njimi: kolikor bolj se bodo vživljali v ta svoj svet, tem bolj aktivno bodo posegali v dogajanja v njem in tem bolj živo bodo tudi soodločali pri njegovih problemih. Ostali svet bo potisnjen na drugo mesto.

Tretja misel se nanaša na odnos naše mladine do slovenske narodnosti in kulture in do domovine očetov:

S seboj smo prinesli tudi svojo kulturo: jezik, pesem, knjigo in umetnosti vseh vrst... Vse to najboljše... želimo v polni meri prenesti na svoje otroke... Enostavno rečeno: radi bi jih ohranili zveste slovenskim narodnim in kulturnim izročilom. Nič na svetu nam ne prepoveduje, da tako ravnamo: naj spoštujejo jezik matere in naj se pijejo s sokovi slovenske kulture, da se bodo taki potem bogatili s pozitivnimi vrednotami svoje domovine... Najmanj, kar želimo, je to, da bi se zavedali svojega slovenskega porekla, vzrokov, zakaj so njihovi očetje prišli v ta svet in ob danih odločilnih okoliščinah ne pozabili, da jih vežejo do očetov in do domovine očetov tudi dolžnosti: če nič drugega, vsaj plemenito spoštovanje in obramba nje dobrega imena.

Šesti je prišel na vrsto Mihael Stariha, slušatelj na medicinski fakulteti in bivši predsednik Slovenske fantovske zveze. Posrečeno in upravičeno med drugim ugotavlja, da

starejši predavatelji danes govorijo o mladini, ki jo morda sami ne razumejo in se ji ne znajo približati.

Prav zato je bil mladi Stariha, poleg drugih dveh sovrstnikov, povabljen k okrogli mizi, da bi slišali tudi glas mladine. Sposobnosti za to mu očitno ne manjka. Sijajno je v en sam stavek povzel jedro pereče problematike, ki muči mladino izseljencev:

Mi kot slovenska mladina v Argentini smo gotovo ponosni na svojo novo domovino, a pri tem nikakor ne mislimo zatajiti svoj slovenski izvor.

Če bi na podlagi glavnega stavka razvil svoje misli in nam preprosto ter iskreno povedal, kaj naša mladina misli in čuti glede Argentine kot svoje domovine in glede svoje slovenske narodnosti, bi nam omogočil, da bi starejši v marsičem bolje razumeli mladino in se ji znali približati.

Namesto tega pa je skušal povzeti glavne misli iz razprave o narodnosti, ki jo je dr. Ignacij Lenček priobčil v Vrednotah (1954, Iz etike narodnosti, str. 5-27). In pri tem ni opazil, da omenjena razprava, čeprav je bila pisana v izseljenstvu, ni doumela posebnega položaja, v katerem se glede narodnosti nahajajo zlasti potomci izseljencev. V potrdilo za to naj samo opozorim na svoja lastna razmišljanja o narodnosti, kot sem jih podal na 12. socialnem dnevu, 15. novembra 1964 (gl. Omnes unum, 1965, str. 8-14; 35-44; ali Duhovno življenje, leto 1965 in 1966.)

Sedmi, ki je pri okrogli mizi povzel besedo, je bil duhovnik Jože Škerbec, ki je takole izrazil svojo splošno sodbo o predavanju:

S prvim delom, ki ga je podal g. doktor, se pravi, s koncilskim naukom o razmerju posameznika do družbe, se skladam; mislim, da ga je podal verno... Glede obračanja na našo politično emigracijo, bi se pa morda ne skladal povsem.

Škerbec je bil torej zadovoljen s prvim delom predavanja, v katerem je bil razložen koncilski nauk. Zdi se mi, da je prezrl, kako tudi drugi in četrti del v pretežni meri vsebujeta cerkveni nauk, medtem ko tretji del v luči tega nauka skuša ocenjevati naš dejanski položaj.

Glede naobračanja cerkvenega nauka na naše razmere pa ima Škerbec svoje pomisleke. Škoda je le, da jih ne utemelji. Niti najmanjšega poskusa ne napravi, da bi pokazal, zakaj je naobračanje pomanjkljivo ali napačno, to se pravi: v čem je nelogično izpeljano in se zato ne sklada s cerkvenim naukom. In vendar je prav v tem bistvo problema. Pa tudi ko nam Škerbec razlaga svoje gledanje na našo problematiko, cerkvenega nauka sploh ne jemlje v poštev.

Predavanje je bilo pisano s posebno mislijo na dušne pastirje, ki imajo težko nalogo življenje posameznikov in cele skupnosti oblikovati po veri. V ta namen morajo vse naše probleme osvetljevati s cerkvenim naukom. Saj tudi mi nismo povsem zavarovani pred nevarnostjo, da cerkveni nauk sicer načelno priznavamo, praktično ga pa ne upoštevamo dovolj. To pa pomeni prižgano luč postaviti pod mernik. In vendar mora Kristusov nauk postati luč sveta, sol zemlje in njen kvas.

Škerbec se nato dotakne štirih problemov, glede katerih se mu zdi, da se ne morejo skladati s predavanjem. Pa tega nasprotja dejansko ni, le da Škerbec očitno predavanja ni dobro razumel. To je povsem opravičljivo, ker je predavanje le poslušal, ni pa imel pisanega v roki. Najprej Škerbec obravnava naše razmerje do domovine, ki smo jo zapustili:

Takrat, ko smo odhajali, se nismo enostavno odrekli Sloveniji za vedno... Zato še čutimo dolžnosti do zapuščene domovine. Brez dvoma... da moramo napraviti vsaj kolikor moremo... Pa še več: mislim, da ima politična emigracija precejšnje, bolj poudarjene politične naloge in med temi je tudi rušenje režima... Ni to najvišji ali izključni cilj, vendar je eden od naših važnih ciljev. Brez dvoma so poklicni politiki tisti, ki bodo bolj direktno iskali metod, načinov, konkretnih možnosti, mislim pa, da so politične dolžnosti posameznikov, ki tvorijo politično in emigrantsko skupnost, v tem, da vsaj moralno, pa tudi gmočno podpiramo njihovo delo. Zase sem še vedno prepričan o tem, kar je dejal škof Rožman, da je komunizem bil in je, v tostranskem in onstranskem pogledu, največja nesreča za slovenski narod.

Vse to je v najlepšem soglasju s predavanjem in je v njem tudi na svoj način povedano.

Škerbec nato preide na problem mladine, kjer netočno predstavi trditev v predavanju:

Potem glede mladine: dr. Gogala pravi, da od sinov političnih emigrantov, ki so tukaj rojeni, ne po vesti, ne po pameti ne moremo zahtevati, da bi se politično angažirali za rušenje režima v Jugoslaviji. S tem se ne skladam.

S tem se tudi jaz ne skladam. Zato kaj takega nisem izjavil, temveč sem dobesedno dejal: „Saj ne po pameti ne po vesti ne moremo pri-

čakovati, da bi naši mladi imeli za svojo prvo in najvažnejšo nalogo reševanje političnih problemov, ki z njimi nimajo neposredno nobenega opravka in za katere nimajo dejansko nobene stvarne možnosti" (Meddobje, XII, 1, str. 31).

Na tretjem mestu se Škerbec dotakne naših dolžnosti do tukajšnje slovenske skupnosti:

Skupnost je treba ustvariti in skupnost je treba graditi in skupnost je treba ohranjati. In to seveda zahteva velike gmotne in delovne žrtve.

Ta teza je v najlepšem skladu s predavanjem in je v njem tudi zelo jasno in močno poudarjena. Zato enostavno ne morem razumeti, kako je Škerbec mogel to prezreti. Zadeva je toliko bolj kočljiva, ker je njegova kritika zelo čustveno obtežena. Saj predstavi predavanje, kot da bi se iz njega dalo sklepati, da

bi lahko jemali naše učiteljice in druge ljudi, ki so dolga leta delali v skupnosti, malo za zanesenjake.

Če bi hotel iz predavanja navajati vsa mesta, ki dokazujejo, da je ta očitek neutemeljen, bi moral celo predavanje prepisati.

Končno je Škerbec govoril „še glede obiska domovine“. Nič takega ni povedal, kar bi bilo v nasprotju s predavanjem ali bi omajalo kako trditev v njem. Le škoda, da vprašanja ni globlje zagrabil in ga še nekoliko bolj niansiral. Predavanje ni tega problema vsestransko obravnavalo, temveč je samo opozorilo na nekatere osnove cerkvenega nauka, na katere mi običajno pozabljamo, ki pa so bistvene, če hočemo najti pravilno rešitev. In prav teh osnov se Škerbec sploh ni dotaknil.

Osmi je spregovoril profesor Pavle Verbic. Uvodoma je ugotovil, da „je predavanje težko in precej novo“. Zato pravi, da ne bi „hotel ugovarjati ali pa polemizirati“, ker bi v ta namen moral „to predavanje imeti tiskano v roki“. Namesto tega se je „namenil že od vsega začetka povedati samo nekaj misli kot človek, ki se zanima za politiko.

Prva misel velja poimenovanju naše emigracije.

Meni se že naslov „politična emigracija“ za tistega, ki je zapustil domovino zato, ker ni imel svobode, ne zdi preveč odgovarjajoč. Na vem, kakšen izraz bi našel. Morda bi bil boljši izraz: emigracija demokratičnih Slovencev. Kajti demokracija je nek program; pove mišljenje, pove, da zahteva dotičnik popolno svobodo, dočim je pa politični emigrant po mojem mnenju tisti, ki se bavi s politiko.

Ker so besede konec koncev dogovorjena znamenja za izražanje naših misli, ni nobene nujne logične ovire, da bi nam beseda politični emigrant pomenila političnega delavca v emigraciji. Seveda bi si v tem primeru morali biti na jasnem, da vsi izseljenci (in še manj njihovi potomci) nismo in ne moremo biti politični emigranti, ker pač vsi nismo

in ne moremo biti politični delavci v emigraciji. To je glavno pri tej zadevi, izraz je le postranska reč, da ga le vsi enako pojmujeemo in dosledno uporabljamo.

Kljub temu se mi ne zdi primeren Verbicev predlog, ker bi z njim prišli v nasprotje z izrazoslovjem v drugih jezikih. V predavanju sem pokazal, kako cerkveni dokumenti, svetno juridično gledanje in vsakdanja raba umevajo izraz politična emigracija. Če bi mi temu izrazu kar naenkrat dali drugačno vsebino, bi to za nas bilo vir stalnih zmešnjav in nesporazumljenj. Saj se nam nekaj podobnega dejansko že dogaja z besedo narodnost, ki jo mi istovetimo s špansko besedo nacionalidad, česar pa ne bi smeli; kajti besedo narodnost umevamo predvsem v biološko kulturnem pomenu; dočim španska beseda nacionalidad pomeni predvsem pripadnost določeni politični skupnosti, to se pravi, da pomeni državljanstvo. Veliko grenkih trenutkov bi prihranili sebi in zlasti otrokom, če bi bolje poznali te jezikovne posebnosti.

Kar pa se tiče izraza „emigracija demokratičnih Slovencev“, se mi zdi prav lepa soznačnica za politično emigracijo in kot tak je deloma že v rabi. Nobena beseda ne izčrpa v celoti vsebine, ki jo hočemo vanjo položiti. Tako nam izraz politična emigracija označuje bolj negativno stran, namreč nevzdržne politične razmere, zaradi katerih smo se izselili; medtem ko naslov „emigracija demokratičnih Slovencev“ izraža bolj pozitivno stran, to se pravi naše subjektivno razpoloženje, zaradi katerega se nismo mogli sprijazniti z dejanskim političnim položajem in smo zato raje odšli v tujino.

Druga Verbiceva misel poudarja važnost političnega dela za emigracijo:

Emigracija zavzema veliko polje, vsa polja življenja: gospodarsko, kulturno, znanstveno; in med temi tudi politično. Gotovo je nemogoče trditi, da je edini kriterij, po katerem lahko presodimo višino emigracije, politika. Vsa polja so važna. Vendar pa se mi zdi, da je politika predvsem važna. In sicer zakaj? Zato ker se bori za osvoboditev slovenskega naroda, ker se bori za suverenost slovenskega naroda. In kot je rekel dr. Korošec, to je neko „krovsko“ delo: daje narodu možnost, da potem i na gospodarskem i na socialnem, i na znanstvenem polju lahko deluje. Zato je torej primerno, da vsi emigranti: tisti, ki delujejo na gospodarskem polju, na znanstvenem polju, podpirajo vsak v svoji specialiteti politično delo emigracije. To se pravi političnih delavcev.

Rad pritrdim Verbicu, ki z dr. Korošcem pravi, da je politika neko „krovsko“ delo. Toda ne pozabimo, da politično delo za osvoboditev in suverenost slovenskega naroda „gradi krov“ tistim Slovincem, ki žive na slovenskem ozemlju, ne pa nam, ki živimo v Argentini. Nam pa „gradi krov“ politično delo v okviru argentinske države. Zato je udeležba pri argentinski politiki naša prva politična dolžnost. Šele potem pride na vrsto ostalo politično delo, ki je za nas neke vrste „zunanja politika“.

Tretja Verbiceva misel zagovarja potrebo po duhovni zvezi emigracije z domovino:

Čeprav je res, da mora emigracija rešiti svoje probleme sama in da je domovina daleč, vendar (ne bi jaz hotel hotel polemizirati z gospodom predavateljem. To je samo nova misel!), se mi zdi zelo važno, da emigracija obdrži duhovno zvezo z domovino. Emigracija mora iskati zveze z narodovim življenjem v domovini. Živeti in poznati mora današnje slovenstvo, če hoče biti aktualna in zanimiva.

S to Verbicevo tezo se v celoti strinjam. Saj sem tudi sam v predavanju med drugim zapisal: „Po naravi gre človeku tudi pravica, da ima pristop do kulturnih dobrin“ (MZ 13; gl. CS 53, 1), med katere spadajo tudi narodnostne vrednote (CS 53, 3). Zato imamo tudi izseljenci naravno pravico do kulturnega stika in kulturne izmenjave z izgubljeno domovino, ki je zibelka naše narodne kulture, da si tako lažje ohranimo svojo duhovno dediščino, katero smo prinesli s seboj. Cerkev sama nam naroča, naj to dediščino tudi zunaj domovine zelo cenimo (NDPI 11). Istočasno pa tudi priznava, da smo izseljenci v večji nevarnosti, da izgubimo „to človeško in kulturno dediščino, s katero je navadno tesno povezana vera izseljencev“ (NDPI 4). Politična emigracija ima torej važno nalogo, da nas te nevarnosti obvaruje, da pospešuje kulturno ustvarjanje v izseljenstvu in omogoča stalen dotok kulturnega bogastva iz samega vira slovenstva.“ (Meddobje XII, 1, str. 36)

Zelo lepa in vsega upoštevanja vredna je tudi zadnja Verbiceva misel:

Vsi smo v težkem položaju. I stari i mladi. Vživljati se moramo v novo domovino in ohraniti to, kar smo s seboj prinesli. Mladi pa morajo živeti novo življenje z novo domovino in si skušati pridobiti to, kar smo mi prinesli od doma. To se pravi: emigracija mora biti nek most med domom in svetom. Seveda, skupinska emigracija, če hoče biti most, mora biti odprta. Emigracija ne sme biti zamejena. Zamejenost nudi neki občutek varnosti. Vendar pa človeka omejuje. V zamejeni skupnosti začne vladati nek paternalizem; taka skupnost ni več dinamična, taka skupnost ni več zanimiva. In v taki skupnosti mladine ne bo. Zato mora naša emigrantska skupnost biti odprta skupnost, to se pravi domu in svetu. Je zanimivo, če se vprašamo, kaj je na primer naša emigracija v teh petindvajsetih letih na tem polju storila. Na primer, koliko prevodov iz slovenske literature smo posredovali svetu, oziroma obratno, koliko tuje literature smo posredovali domu? V tem oziru bomo videli, da je mogoče le neka hiba med nami, da smo le preveč zamejena in premalo odprta skupnost.

Deveti govornik pri okrogli mizi je bil profesor Tine Vivod. Njegove tehtne, a na žalost kratke, prekratke besede bomo navedli za sklep.

Kot deseta je spregovorila ga. Marjana Batageljeva, voditeljica Jegličeve osnovne šole v Slovenski hiši v Buenos Airesu. Najprej je pojasnila, kako razumeva svojo prisotnost pri okrogli mizi:

Vrednost pogleda slovenske matere na obravnavana vprašanja ni v njenem miselnem doprinosu, ampak v izrazitem življenjskem gledanju, ki je last njene narave.

Da bi od slovenske matere ne mogli pričakovati miselnega doprinosa k našim vprašanjem, bi si jaz ne upal kar tako na splošno trditi. Saj življenjsko gledanje, kolikor je gledanje, nujno vključuje miselni doprinos; kolikor je pa življenjsko, pripomore, da ta miselni doprinos ni le hladno, abstraktno, brezosebno modrovanje, ki velikokrat prav zaradi tega ne zadene resnice, ko gre za konkretne življenjske položaje. Zato nam more prisotnost žene zaradi njene bolj življenjske usmerjenosti biti dragocena pomoč pri miselnem reševanju življenjskih vprašanj. Na vsak način pa je življenjsko gledanje zares pristno in uporabno le, če se dá tudi miselno, razumsko utemeljiti; kajti vodnik našega življenja ne sme biti slepo čustvo, temveč pamet, razsvetljena po veri. In prav glede tega verskega elementa ga. Batageljeva pravi naslednje:

Ni dvoma, da kot praktični katoličani sprejemamo nauk Cerkve tak, kakršen je. Vprašanja se pojavljajo ob predavateljevem naravnavanju tega nauka na naše zdonsko življenje.

Če kdo, mora duhovnik biti vesel take iskrene pripravljenosti za sprejem cerkvenega nauka. In če kdo, ne sme duhovnik ob takih izjavah biti naiven, kot da bi bilo s tem že vse opravljeno. Saj ne gre le za kak načelen sprejem cerkvenega nauka, temveč za res življenjski sprejem. Ta pa predpostavlja, da cerkveni nauk dobro poznamo in po njem uravnavamo svoje mišljenje in delovanje. Zdi se, da tudi v našem primeru previdnost ni odveč.

Kdor dobro pozna cerkveni nauk, bo lahko presojal, če je bil ta nauk pravilno naobržen na naše zdonsko življenje. Ga. Batageljeva ima glede tega pomisleke, kot so jih imeli že nekateri drugi pred njo. Le škoda, da teh pomislekov ne utemelji, kot jih tudi drugi niso. Pač pa nam poda svoje „življenjsko gledanje“ na narodnost:

Poleg raznih že omenjenih ni mogoče preko osnovnega vprašanja narodnosti kot vrednote, ki je v razpravi odsotna. ... Še več: Resnična ljubezen do naroda more edina rešiti nastale probleme in s svojo širino ustvariti prave odnose do nove domovine.

Ne bo držalo, da je bila narodnost kot vrednota v razpravi odsotna, saj so narodnostne vrednote v njej izrecno omenjene in na razne načine obravnavane (prim. Meddobje XII, 1, str. 36 sl.; glej zgoraj opombo k tretji Verbicevi misli). Pač pa je res, da v razpravi narodnost ni prikazana kot najvišja vrednota, ker to ne bi bilo v skladu z naukom Cerkve. Zato tudi ljubezen do naroda, čeprav je nekaj velikega, ne more „edina rešiti“ nastalih problemov.

Enajsta in zadnja je pri okrogli mizi spregovorila gdč. Marija Zorec, bivša predsednica Slovenske dekleške organizacije (SDO). Njena razmišljanja so zanimiva in poučna, pa mestoma precej težko razumljiva in ne v vseh podrobnostih dovolj jasna. Skušajmo izluščiti le njene glavne misli.

Najprej poudari bistveni pomen mladine za bodočnost naše skupnosti. Zato moramo skrbeti, da bo mladina imela „jasne poglede v naše na-

mene“, pri čemer moramo upoštevati vse mogoče koristi: verske, narodne, kulturne, gospodarske, ne pa morda le političnih:

Današnja doraščajoča mladina, ki doživlja prvo etapo svojega življenja, nudi skupnosti bistveno žilavost za njeno ohranjanje; stoji pred nami vsemi odgovornost, da obdržimo pri tej mladini jasne poglede v naše namene. V tej smeri bi smeli govoriti o bodočnosti, če si ustvarjamo temelje iz snovi interesov – tako verskega, narodnega kot kulturnega in ekonomskega značaja.

Nato se pritožuje nad razdeljenostjo zaradi „zastarelih in preozkoglednih političnih teženj“. Želi, da bi to razdeljenost premagali in nudili mladini možnost enotnega delovanja:

Naša skupnost vedno teži na razdeljenost, ki jo vrtimo v okvirih zastarelih in preozkoglednih političnih teženj, kakor da bi si ne upali svobodno pogledati v splošni pomen definicije in zakona: sem Slovenec. Vsaka izrečena beseda bo imela svoj pomen, če pripomore pri tej graditvi, da dohitimo čas z ureditvijo svojih načrtov, ki naj bi nudili naši mladini v luči splošnih pojmov zamisel enotnega delovanja.

Dalje se gdč Zorčeva pritožuje nad krizo vodstva in v ta namen stavi celo vrsto trpkih vprašanj:

Kdo pri nas vodi? Kdor vodi, ve, kaj vodi? Smo sposobni razlikovati, kaj pomeni vera, politika, ekonomija? Smo kdaj resno pomislili, kaj naj bi ekonomija pomenila nam kot narod? Je naša skupnost pripravljena ekonomsko vzdrževati svoje vodstvo, da bi se to izključno posvetilo svoji nalogi? Koliko ima mladina pri tem vodstvu besede, poleg tega, da se mladino vabi k sodelovanju, koliko se upošteva njeno mišljenje?

Po tem javnem in precej grenkem izpraševanju vesti nam gdč. Zorčeva svetuje, da moramo pri reševanju naših vprašanj upoštevati tudi položaj Slovencev, in še posebej mladine, „doma, tukaj in kjerkoli v svetu“:

Ko pregledujemo naše probleme, moramo pomisliti, da so to problemi ne ozke skupnosti, temveč da jih je treba razčistiti skupno s tistimi težavami, ki jih ima Slovenec v svetu. Izenačiti je treba naš položaj s tistim, ki ga doživlja mladina doma, tukaj in kjer koli v svetu. Ali bi bilo mogoče, da preden izrečemo zadnje misli o problematiki naše politične emigracije, skličemo slovenski svetovni kongres, da se pri tem dokončno definiramo kot enota.

Gdč. Zorčeva očitno veruje v ideal Slovenije v svetu. Vendar nam nič določnega ne pove o naravi te svetovne enote vseh Slovencev, zato je tudi ni mogoče prav preceniti. Pač pa v imenu te enote zahteva od mladine, naj ne izgublja svojih sil z vmešavanjem v zadeve, ki je ne zanimajo, temveč naj se v svoji panogi resnično usposobi. Želi in pričakuje, da bomo Slovenci v svetu za vsako delovno področje imeli svojega lastnega strokovnjaka:

Predvsem pa zahtevamo od naše mladine, naj se ta resnično poglobi v panogi, v kateri naj bi hotela delovati in ne zahtevajmo, da se ta vmešava v zadeve, ki je ne zanimajo. Skušajmo urediti svoje stanje s tem, da iskreno pogledamo v elemente, ki se kot taki tudi iskreno definirajo. Zaupajmo, da bo vsako delovanje imelo svojega pristnega zastopnika, ki ga bo dal svet in ne samo skupnost v Argentini.

Svoje razmišljanje je gdč. Zorčeva lepo zaključila s temi besedami:

Darujte mladini bogastvo tradicije, ona bo sprejemala prvotne vrednote svojega naroda in bo v tem duhu nadaljevala pot v svetu, ki jo izpričuje politična emigracija.

Za konec naše razprave naj navedem besede, ki jih je pri okrogli mizi povedal prof. Tine Vivod:

Zdi se mi, da smo danes načeli problem, ki ima za Slovence v Argentini usodno važnost. Samo škoda se mi zdi, da šele leta 1971. Še večjo važnost pa dobi, ko ogledamo to problematiko v perspektivi mlade generacije. In ta mlada generacija ima najprej potrebe, potem šele dolžnosti. Prav tako zahteva ta razprava širšo in javno debato. Upati je, da bi prišlo do konkretnih zaključkov čim preje. Soglašam s predavateljem. Potrebujemo izvirnih in globokih mislecev. Dodal bi samo: In tudi delavcev! Upati je končno, da današnja razprava ne pade v prazno. Vsak izmed nas je poklican k aktivni analizi in delu.

KRITIKE IN PRESOJE

BORIS PAHOR, ODISEJ OB JAMBORU

FRANCE PAPEŽ^v

BORIS PAHOR je, poleg Alojza Rebule, eden najvidnejših pisateljev in kulturnih delavcev v zamejstvu. Rojen je bil v Trstu 1913, škofijsko gimnazijo je končal v Kopru in nato študiral bogoslovje v Gorici, odkjer je po dveh letih izstopil. Maturiral je ponovno kot italijanski vojak v Benghaziju leta 1940 in se vpisal na filozofsko fakulteto v Padovi. Po zlomu Italije 1943 se je Pahor pridružil partizanskemu gibanju, a je bil že januarja 1944 aretiran in poslan v Dachau; tu in v drugih koncentracijskih taboriščih je živel do konca vojne. Takrat je odšel, bolan na pljučih, na zdravljenje v Villieus-sur-Marne v Franciji. Iz te dobe je njegov roman *Onkraj pekla so ljudje* (1958), kjer ljubezen premaguje smrt – bolniška sestra v sanatoriju Rdečega križa mu je bila prva znanilka ljubezni in življenja. Ko se je pisatelj v decembru 1946 vrnil v Trst, je dokončal študij in 1947 doktoriral s tezo *Ekspresionizem in novi realizem v liriki Edvarda Kocbeka*. Pahor je od leta 1952 profesor v Trstu. Objavljal je že pred vojno v Mladiki in v Kocbekovem Dejanju; njegova proza se giblje med ekspresionističnim in realističnim izrazom z močnimi poetičnimi prvinami. Osrednja tematika, ki jo je pisatelj zastavil že v prvih letih svojega ustvarjanja in h kateri se vrača še danes, je vprašanje slovenstva in narodnega obstoja v zamejstvu. Vtis, ki ga pusti branje njegovih novel in polemik, je intelektualna poštenost in realistično gledanje na življenje. Vsebinska poglobljenost in zrelost njegovih del izhaja iz duševnih in svetovnonazorskih kriz; iščoča in nemirna duševnost ga je pripeljala iz bogoslovja v nekako pozitivno eksistencialistično socialno prakso ter v nazorsko agnostično laičnost.

Bibliografija Pahorjevih del obsega tele najvažnejše naslove: *Moj tržaški naslov*, Trst 1948; *Mesto v zalivu*, Koper 1955, Ljubljana 1964; *Vila ob jezeru*, Maribor 1955; *Nomadi brez oaze*, Koper 1956; *Onkraj pekla so ljudje*, Ljubljana 1958, Trst 1961; *Kres v pristanu*, Ljubljana 1959; *Na sipini*, Ljubljana 1960; *Mali samouk*, Ljubljana 1963; *Parnik trobi nji*, Ljubljana 1964; *Svobodna polemika*, Trst 1952; *Skarabej v srcu*, Maribor 1970; *Odisej ob jamboru*, Trst: 1. izdaja 1969, 2. izdaja 1971.

Za oznako duhovnega razpoloženja pisateljevega navajam odstavek iz

članka Glose 65 (Odisej ob jamboru), kjer piše o sebi: „Sem proti vsem paternalizmom, tako cerkvenemu kakor laičnemu, tako kapitalističnemu kakor socialističnemu, sem proti vsem indeksom prepovedanih knjig, naj jih prepove kdorkoli, naj jih sežiga kdorkoli, naj jim onemogoči izid kdorkoli.“ (37) V knjigi Slovensko zamejske in zdmsko slovstvo (Trst 1972) piše Jože Pogačnik o Pahorju: „Boris Pahor je v svojih črticah, novelah in romanih zastopnik vere v smisel človekovega dejanja. Sam je stopil na pot, ki ga nezaustavljivo vodi k bistvu in središču. Zato je njegovo pisateljsko delo v sodobni slovenski književnosti dragocen temeljni kamen in izvir refleksij, ki nas silijo, da se učlovečimo tako na individualni kakor družbeni ravni.“

Leta 1971 je izšla v Trstu v založbi revije *Zaliv*, v Kosovelovi knjižnici, druga, razširjena izdaja Pahorjeve knjige *Odisej ob jamboru*, kjer so zbrane glose, zapiski, misli in študije s pretežno polemično noto, v katerih pisatelj obravnava osrednjo tematiko slovenske samobitnosti in narodnostno politične suverenosti. Naslov knjige je povzet po drugem delu predavanja na filozofski fakulteti ljubljanske univerze dne 8. marca 1968, objavljenem v 1-2. številki revije *Prostor* in čas (Ljubljana 1969). Ostali naslovi prispevkov zbranih v tej knjigi so tile: Glose *65 (izšle v *Zalivu* št. 1, 2-3, 4; 1966); Tržaški zapiski (v *Zalivu* št. 5, 6-7, 1967); Neprazniške misli (*Zaliv* št. 8-9, 1967); O sodobnem slovenstvu (*Zaliv* št. 10-11, 1968); O slovenski suverenosti (*Zaliv* št. 12-13, 1968); O misteriozni samobitnosti (revija *Kaple*, št. 11, 1968); Slovenstvo danes (*Zaliv*, št. 6-7, 1967); Referat prebran na diskusijskem večeru pri okrogli mizi v mali dvorani Kulturnega doma v Trstu; Zvestoba narodni biti (intervju, objavljen v reviji *Dialogi*, št. 12, Maribor 1968); Slovenski duh, eksteritorialnost in ljubljanski nevrotiki (*Zaliv* št. 30-31, 1971).

Vsebina in smisel teh polemik in razmišljanj raste iz pisateljeve življenjske in idejne rasti ter iz njihovih svetovnonazorskih stališč. Te pa so, čeprav mnogokrat vprašljive, osebne in politično sporne, zanimive tudi za nas, vendar ta zapis ni kritika, ampak le poročilo o pisatelju in knjigi, ki je vzbudila širok odjek in vzvalovanje v celotnem slovenskem narodnostnem prostoru, ker so mnoge pisateljeve misli in teze odkritosrčen izraz kritike matičnega zadržanja do slovenskih zamejskih skupnosti. V protestni izjavi, ki je bila poslana decembra 1969 uredništvom Dela, Demokracije, Gospodarstva, Katoliškega glasa, Novega lista, Primorskega dnevnika, Dela - Ljubljana, Večera, Ljubljanskega dnevnika, Tedenske tribune, Tovariša, Sodobnosti, Dialogov, Prostora in časa, Problemov, Jezika in slovstva, Mosta, Zaliva, Mladike - Trst, Kapelj, Srečanj, Obale, Teorije in prakse s prošnjo za objavo - natisnil jo je tudi Glas Slovenske kulturne akcije februarja 1970, - izvemo, „da se knjiga slovenskega pisatelja Borisa Pahorja (gre za 1. izdajo *Odiseja v jamboru*), člana Društva slovenskih književnikov in PEN kluba, oblastveno zasega na območju SR Slovenije. Vrnjen je moral biti celo izvod, poslan knjižnici Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani“. Protestno izjavo je podpisalo 43 javnih in kulturnih predstavnikov iz Trsta in Gorice. V drugi izdaji *Odiseja ob jamboru* (Trst, 1971) je natisnjena kot Epilog.

Osrednji članek *Odisej ob jamboru* obravnava razmerje med slovenskim matičnim narodnostnim telesom in zamejskim področjem, predvsem primorskim, poudarjajoč, da je to področje del narodnega telesa in da je nujno, da dobiva to področje, ki je na prepihu, vso potrebno oporo tistega, ki je na trdnem. Pisatelj zahteva pomoči od matičnega telesa. Svoj govor je končal s primerom *Odiseja - zamejstva ob jamboru - matični trdnosti*. Čuti se prizvok skepse: Vi razširite svojo ljubezen, če je je kaj in če je dejavna, ne samo besedna, na nas. Vi opogumite tiste izmed nas, ki omahujemo ali smo na tem, da se vdamo petju vabljenih siren. Vi nas kakor mornarji *Odiseja zvežite ob jambor* svoje trdne močnatosti in svojega ustvarjalnega ponosa, da se bomo uprli skušnjavi (186).

V *Tržaških zapiskih* piše pisatelj: „... naši ljudje vsak teden v ljubljanskem uradu, na ljubljanski pošti, v ljubljanski trgovini, v ljubljanski mehanični delavnici, v ljubljanskem hotelu, v ljubljanski restavraciji doživijo trpko resnico, da zamejci niti malo nismo del narodnega telesa.“ (86)

Pahor odkriva probleme: slovenski inteligent v matični domovini je bil vzgojen v načelih internacionalizma in kozmopolitizma – kakšna ljubezen more izvirati iz teh načel, če po idejah socialističnih teoretikov razredni boj narodnost zapostavlja, saj mu je narodnost sredstvo za podžiganje upornosti in samo prehodna postaja na poti k brezrazrednemu svetu (176-177). Osnovna teza Pahorjevih polemik leži v tem, da naj bo narodnostna samobitnost podlaga za zgradnjo socialistične družbene strukture. Narodnostna zavest more nuditi družbi potrebno homogenost. Pomisliti moramo, da smo narod, ki ima poldrugi milijon strnjeno živčičih pripadnikov, zato si ne moremo dovoliti, da bi pozabljali na odsekane kose. Zavedati se moramo, da bomo vsi skupaj ostali, ali pa vsi skupaj propadli (178). Slovenci (zdomski, zamejski in osrednji) smo postavljeni danes v smrtno okužujoče vetrove internacionalizma; v zahodnem svetu občutimo ta internacionalizem kot požiralno moč kapitala stehnizirane in potrošniške družbe, na drugi strani pa je internacionalizem delavskega razreda (179). Prvi je za narodno samostojnost poguben... – mogoče ne bo napak, če tukaj poudarim, da je danes vsem jasno, kako narodi skušajo reševati svojo bitnost tudi pred vneto tega drugega internacionalizma (176). Iz vsega povedanega sledi, da se danes človeška bit tako pred kapitalističnim univerzalizmom kakor pred zlitjem v plurinacionalen delavski makrokozmos skuša rešiti z vrnitvijo k prvinam starodavnega izročila, k pristnemu življenju z okoljem, s pokrajino povezanih vrednosti (181).

Iz polemik knjige *Odisej ob jamboru* izhajata tale dva osnovna dejavnika Pahorjevega nazorsko političnega in kulturnega zavzetja:

1. Narodnostna samobitnost in suverenost

To je, kot rečeno, osnovna tema članka *Odisej ob jamboru*. Tam je Pahor poudaril, da je položaj zamejskih Slovencev odvisen predvsem od njihove lastne notranje moči, vendar bi bilo vseeno prav, ko bi se človek v matični domovini bolj intenzivno zanimal za kraje, kjer je Slovenec pridigal Trubar in za njim Svetokriški, kjer je Aškerc na-

biral svoje morske bisere, kjer je Kette pel o brezbrežju, Cankar predaval o slovenstvu, Gradnik trpel zavoljo kraških ljudi, Bevk pisal zgodbo o viharju, Kosovel pa iskal simbolov v devinskih ruševinah in na obali, ki je domovina Iga Grudna. (184)

Na Kočevskem zboru oktobra 1943 so odposlanci govorili o jugoslovanski federaciji, a še poprej o slovenski suverenosti (135). Pahor navaja stran 285 iz dr. Makso Šnuderlove knjige Zgodovina ljudske oblasti: „Kot svobodno izvoljeni odposlanci, izbrani sredi najhujše borbe za narodni obstanek, izpovedujemo v imenu vsega borečega se ljudstva, da je slovenski narod danes končno veljavno stopil v krog suverenih narodov.“ To je bilo prvo revolucionarno obdobje; o drugem pa pravi Miha Marinko, ki ga navaja Šnuderl na str. 298: „Vendar se odslej vse forme boja, organizacije oblasti in političnega gibanja s pospešenim tempom zlivajo v enak splošen jugoslovanski lik.“ (136) Pahor ugotavlja: Celi dve desetletji sta pretekli, da so komunisti spoznali, kako ni treba, da bi, kakor je trdil Kardelj, „narod postopno izginil z zgodovinske pozornice“. In odtlej se je po sili razmer marsikaj začelo spreminjati. Vendar je to spreminjanje predvsem deklarativno in nekako razdeljeno na pilule, to se pravi, da je kar se le dá razdrobljeno in razvlečeno. (136) Pahor: Slutili smo, da bo komunistična partija instrumentizirala OF predvsem za revolucijske smotre in tako skazila delavski prepород, a za časa boja se to očitno ni zgodilo. Zgodilo pa se je po vojski. In odtlej se slovenski narod in komunistična partija razhajata. (142) Res je, da vsi, ki smo bili za Osvobodilno fronto, a nismo komunisti, tako nepošteno početje obsojamo. (143) Zahtevamo od slovenskih komunistov, da se vrnejo k ideji narodnega prepорода in nazorske širine, katera je prevzela slovenske ljudi med vojsko... želimo poudariti, da smo ostali zvesti taki OF, kakršna je med vojsko bila prav zavoljo nepartijskih ljudi, ki so jo skupaj s komunisti vodili, kakršna je bila v sreču slovenskih ljudi, ki so zanjo znali biti veliki in požrtvovalni do zadnje kaplje krvi. (143) In nekoliko naprej (151): To pa, kar bi rad vedel, je, kako se bo komunistična partija Slovenije zagovarjala pred zgodovino, ko jo bo ta spraševala, zakaj ni uresničila med vojsko obljubljenе suverenosti.

Pahor ugotavlja, da so slovenski komunisti prevzeli nalogo, da bodo sami odločali o slovenskem narodu, vendar so se motili v svojem podcenjevanju in obsodbi narodnostne ideje. (152) Kot priznava italijanski komunist Giorgio Amendola: „V zadnjih letih smo komunisti spoznali, da smo se motili, ko smo verjeli, da bo prihod socializma prinesel slabitev nacionalnega dejavnika. Ugotovili smo, da socializem s skrbjo za močnejše proizvodne in kulturne sile zaostruje nacionalni dejavnik, ne pa slabi.“

Pahor predlaga, naj bi torej slovenska komunistična partija našla stvar, za katero bi ljudje šli (139) in ta stvar naj bi bil nacionalni dejavnik in slovenska državna suverenost. Treba bi bilo izvesti decentralizacijo, odpraviti hierarhijsko in birokratsko-etatično miselnost (138). Tudi v domovini je želja po državnem samoooblikovanju marsikje živa, čeprav v prvi vrsti kot izraz ekstremne rešitve iz sedanjega nesprejemljivega položaja (156). Rešitev bi bila v ostvaritvi živih človeških in narod-

nostno zavestnih zvez; tudi bi bilo treba zamejcem organizirati shode in tabore, začeti s kapilarnim delom, zajeti predvsem mladino, ki se je že zdavnaj naveličala stereotipnih fraz o internacionalizmu (156).

Pahor navaja na strani 49 Kardeljevo tezo o nacionalizmu iz razprave Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, za katero pravi, da meša pojem nacionalizma s pojmom zdrave nacionalne vesti. Kardelj piše v svoji knjigi: „Nacionalizem je v določenem trenutku najbolj sposoben zaslepiti oči širokim ljudskim množicam in jim tako onemogočiti, da bi ločile svoje resnične in trajne interese od bežnih utvar in kratkotrajnih egoističnih koristi. V tem smislu je tudi slovenski nacionalizem tisti gnili, z umazanijo preteklosti okuženi tok v našem družbenem dogajanju, ki – ne gledé na to, ali se njegovi nosilci zavedajo tega ali ne, – oživlja tiste sile, ki so slovenski narod v preteklosti tolikokrat izdale ali pa ga izpostavile porazom in katastrofam.“ Pahor izjavlja: Kar se tiče narodne samobitnosti, je Komunistična partija, hoté ali nehoté, prevarila ljudske množice... Ne vem. Zavedam se samo, da stanje, kakršno je danes, ni izpolnitev vere žrtev in krvi... (56). In končno: Danes ne vidim druge, bolj zanesljive poti za mladega človeka, da se reši alienacije, kakor je pot, ki pelje k uresničenju samobitnosti in k zvestobi najbolj žlahtnemu izročilu rodnega občestva. (183)

2. Socialistična družba

Narodova samobitnost je uresničljiva v socialistični družbi, se pravi v marksizmu. V referatu Slovenstvo danes (1967) beremo: Treba bo prej ali slej najti samostojno povezavo slovenstva z marksizmom ter slovenstva z Evropo. (168) Vrnili pa bi se naj v pluralizem, kot smo ga imeli v času osvobodilnega boja. Zakaj ne samo, da smo takrat vsi vedeli, da imajo pri OF poglobitno besedo komunisti, ampak smo bili tudi za sodelovanje z njimi. Za nas je bila OF koalicija vsega, kar je bilo v narodu zdravega, pristnega, izvirnega, bistrega, daljnovidnega, moškega. (141)

Danes je – pravi Pahor – socializem v Sloveniji v zakupu komunistične partije, vendar ta ni mogla ali ni hotela zgraditi resničnega socializma. In se vprašujem, na koga se slovenska partija misli nasloniti, ko bo spuhel smisel njenega obstoja. Zaupa v vojaško rešitev? (151) To niso preprosta vprašanja. Komunisti so prevzeli nalogo, da bodo sami odločali o slovenskem narodu, vendar je zdaj že skrajni čas, da začnejo tudi glede slovenske poti v socializem samostojno ukrepati. Dvajset let je preteklo, odkar je jugoslovanski socializem izbral svojo pot, vendar niso v teh letih slovenski komunisti demokratizirali, posodobili socializma toliko, kolikor je Čehom in Slovacom uspelo narediti od januarja sem. (152-153)

Znamenje antisocializma je samovoljna uporaba oblasti. Primer administrativne ukinitve revije Perspektive, zamenjava uredništva Sodobnosti, so primeri nedemokratske in nesocialistične prakse – evropski človek namreč zmeraj bolj spoznava, da bo samo za takšno spremembo družbe, v kateri ne bo več objekt nobene samovoljnosti. (35) Pahor govori o modernih nasledkih cenzorjev Prešernovih poezij.

Nisem a priori sovražnik Komunistične partije, saj sem 1943. leta, ko sem se nalašč vrnil iz Lombardije, da bi kot prost, nestrankarski človek sodeloval z Osvobodilno fronto, prav dobro vedel, kdo ima v njenem vodstvu poglavitno besedo. Iz vsake številke Poročevalca je lahko človek razbral, kakšna bo povojna socialna ureditev, zato ne bi rekel, da je revolucija prišla nenapovedana. (55) Preprosti ljudje so verjeli v politični pluralizem in v modro sodelovanje komunistov in nekomunistov; slovenski človek je hotel sprejeti demokratični in moderni socializem – to piše Pahor za leto 1945, – vendar se je znašel prevaran. Na primer slovenski kmet, brez katerega ne bi bilo ne partizanstva ne socializma, ni mogel pričakovati tako obupne agrarne politike. Ko je z ljudmi in z živim zdrževal osvobodilno vojsko, si slovenski kmet ni niti od daleč mogel misliti, da bodo njegova polja postala manjvredno blago. (55-56)

V intervjuju Zvestoba narodni biti (1968) izjavlja Pahor: Jaz nisem za diktaturo proletariata, ampak za socialistično oblast. Sem za pluralizem v socializmu, ker brez pluralizma socializma ne more biti, če naj bo socializem obogatitev, ne osiromašenje človeške družbe. (191) In nekoliko naprej: Zato menim, da bo pravi socializem lahko nastal samo v družbi, kjer se bosta komunist in socialist bojevala za svoja načela v pluralistični zbornici. Samo v državi, kjer bo komunist prišel na oblast zato, ker bo stvarnejši, doslednejši, poštenejši od drugih, bo socializem lahko tak, kakršnega si želi človek v dvajsetem stoletju. (192)

Pahor je idealist. V Glosah *65 beremo: Od socializma, kakor ga pojmujem, sem upal, da bo dal novo antiko brez suženjstva, pa brez Platonovih aristokratov, ki vodijo državo in cenzurirajo Homerja in dramatike. Upal sem in še upam, da bo socializem, ki bo demokratičen, ki ne bo oligarhičen, ampak bo dopuščal kritičnega protiigralca, da bo takšen socializem ustvaril novo laično kulturo. (60) Idealno je bilo zamišljeno v osvobodilnem boju. Vprašanje je, če ima Komunistična partija na Slovenskem človeka, moža, ki je zadosti značajan, da si bo upal zasukati krmilo in zarezati v smer, v katero so v boju in ob osvoboditvi slovenski ljudje verovali. (62)

Obnovljeno sodelovanje socializma in krščanstva Pahor pozdravlja in obenem nanj kritično gleda. Govori o Kocbeku. V času osvobodilnega boja se je začel dvogovor s krščanstvom, se pravi s Kocbekovo skupino krščanskih socialistov, vendar je bila Kocbekova zamisel o medsebojnem vplivanju in skupni rasti marksizma in krščanstva zavržena na grob način. (60) Kocbek je za Pahorja velik mislec; o njem piše takole: Naj najpoprej razločno povem, da je Edvard Kocbek moj prijatelj. Deset let sva se poznala samo po pismih, ki so romala po Evropi in severni Afriki. Tista njegova čudovita pisma! Ni slovenskega človeka, s katerim bi se tako pomenil, kakor se z njim, čeprav so najine notranje prvine tako različne. (71-72)

Pahor je bil tisti, ki je leta 1951 začel polemiko o Kocbeku, ko je v Primorskem dnevniku objavil sprejemajočo kritiko Kocbekove proze Strah in pogum. Kocbeka je primerjal z Vercorsom in Sartrom ter ugotovil, da so njegove novele daleč nad dotedanjim opisovanjem par-

tizanske tematike. Pahorju je nerazumljivo, zakaj še danes Kocbek ni rehabilitiran. Partija je zavrgla dvogovor s Kocbekovim kršćanstvom, vodi pa pogovor z uradno Cerkvijo. (73) In še: Partija, ki jo je na primer nepopisno dražila že sama beseda o samostojni Kocbekovi reviji, ki bi ji bil urednik slovenski patriot, soustvarjalec Osvobodilne fronte in revolucije, ta partija dopušča danes cerkveni tisk. (73) Komunisti so bili premalo psihologi, da bi Kocbeka razumeli... Osiromašena pa bo Komunistična partija Slovenije in žal tudi vsi, ki smo upali, da se bodo na Slovenskem ustvarili pogoji za pravo laično družbo. In še nekaj: če se bo na Slovenskem razvila nova, modernejša oblika klerikalizma, bo imela za to vse in nedeljive zasluže samo Komunistična partija Slovenije. (74)

Zanimivo bi bilo še posebej pregledati Pahorjev polemičen članek „Slovenski duh, eksteritorialnost in ljubljanski nevrotiki“, vendar naj bo naveden samo motto iz Shakespeara: Ima, kar je zaslužil, in to je strup, ki ga je zmešal sam.

Zbirka ODISEJ OB JAMBORU je zanimiva kot polemika in pričevanje slovenskega inteligenta in pisatelja, pristaša Osvobodilne fronte, ki iskreno izpoveduje svoja najvišja čustva, verovanja, dvome in razočaranja.

LIKOVNIKI

IVAN BUKOVEC

K UMETNIŠKI PRILOGI TEGA ZVEZKA

Ivan Bukovec je kot slikar izšel iz Umetniške šole Slovenske kulturne akcije. Učil se je pri Bari Remec, Francetu Ahčinu in Milanu Volovšku. Z drugimi gojenci je razstavljal med 1960 in 1965.

Bukovec spada v generacijo, ki je še gledala domovino, a človeško in umetniško dozoreva v tem svetu. Zanimajo ga stvari in podobe okolja in perspektive Novega sveta; spoznal je vele mesto, prehodil kamnito in peščeno divjino. Tu najde slikar globoke sence, kamenite stene, molčeče figure drugih kultur. Z doživetji in oblikovanji tega sveta se je Bukovec že leta 1962 pridružil argentinskim razstavljalcem v I. umetniškem salonu s tematiko narodnih parkov.

Ivan Bukovec doživlja ves ta svet po naše in tako tudi ustvarja, vendar se že od začetka, kot rečeno, pridružuje argentinskim umetnikom in z njimi razstavlja na skupnih in individualnih razstavah. Omenim samo XIII. razstavo likovnih umetnosti v ljudski biblioteki Bernardino Rivadavia, v San Martínu pri Buenos Airesu, leta 1971; pa razstavo v ljudskem ateneju Esteban Echeverría, v San Fernandu pri Buenos Airesu, leta 1972. Na tej zadnji je bil naš slikar deležen posebne omembe. Leta 1964 se je udeležil tudi skupinske razstave v Lok Gallery v New Yorku.

V Bukovčevih slikarskih stvaritvah je vidna neka težnja po ploskovitosti, ki pride do izraza predvsem v lesorezih, v zvrsti plastične umetnosti, s katero se slikar z uspehom uveljavlja. Na tem področju postaja mojster ilustriranja krščanskih religioznih motivov. Po drugi strani pa je Bukovčevo slikarstvo doživetje bogastva barve. Bukovec goji svojski, osebni realizem, s katerim se pogloblja v plastične in barvne umetnosti v ljudstvu. Kot tak se je med nami prvič predstavil na samostojni razstavi v Slovenskem domu v San Martínu leta 1963, kjer je doživel velik uspeh. Omenim še skupno razstavo slovenske zdruške grafike leta 1964, in razstavo portretov slovenskih umetnikov v Argentini, leta 1966 – obeh se je Bukovec polno udeležil.

Lahko rečemo, da je Bukovec poleg vsega izrazit mojster portreta – občutena kompozicija človeškega obraza je pri njem izraz dojemanja plastičnih prvin neizmerne in nerazumljive ameriške zemlje, izraz materialnosti in duhovnosti tega sveta.

